5920

دامیر کروړ سور ی دولس سوه پنځو سم تلین
۱۵٤ ـ ۱٤۰٤ هـ ق

دژبښوونې مسألې

لیکوال

محمد صدیق روهی

۱۳٦۱

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

5920

دژبپوهنی مسالی

لیکوال

څیړندوی محمدصدیق روهی

خپرونکی

دافغانستان دعلومو اکاډیمی

دژبو اوادبیاتو علمی اوتحقیقی مرکز

پښتو ټولنه

د زیری جریده

۱۳۶۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

په (۱۳٤۸) هل * کال کی مـی(دژب ښوونی مسالی) تر عنوا ن لاندی یوه رساله لیکلی وه او پـــه‌هغه کې میٍد هماغه وخت پرتعلیمی نصاب . په تیره دلوست پرکتا بونو انتقاد کړی و . دا رساله چی تر اوسه پوری د افغانستا ن ددمو کراتیك جمهوریت د علومو داکاډ- یمی په‌کتا بخانه کی خوندی وه دیوه علمی کمیسیون په سپار ښتنه ماته راوسپار له شوه چی د مطلب‌داساسی تکو په پام کی نیولوسره نوموړی رساله داوسنیو علمـــــی‌اړتیاو سره عیاره کړم او له‌سره‌یی ولیکم.

د(ژب ښوونی مسالی) په سر یزه‌کی درسالی دلیکلو انګیزه‌داسی ښودل شوی وه : ((تر اوســــه‌پوری د ژب ښوونی په‌باب زموږ په هیواد کی ښایسته زیاتی مقالی اورسالی لیکل شوی یا ترجمه شوی دی مګر دغسی لیکنی غالبا دافغا نستان له عینی شرایطو سره اړخ نه لګوی ... د دی‌دپاره چی دژب ښوونی اصول زموږ دمحیط پـــه شرایطو کی تطبیق شی دلته یـــولومړنی کوشش شوی دی‌چی په هیواد کی‌دژب ښوونی پر اوسنیولارو رڼا واچوله شی ، نیمګړ تیاوی

* ــ هل د (هجری لمریز) لنډه‌بڼه ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی‌به گونه شی ،او له هغی‌وروسته‌دحل لاری وپلټل شی . د دی لیکنی بنیادی هدف په افغانستان کی د ژب ښوونی مسالو ته یوه لنــډه کتنه اود هغو مشکلا تواوپرابلمو نوڅیړ نه ده چی زمونږ ښوو نکی او زده کوونکی ورسره مخامخ دی .که‌څه‌هم دارساله دژب ښوونی دپر ــ نسیپونو په رڼا کی لیکل شوی ده‌لیکن اصلی مطلب د ژب‌ښوو نی د اصو لو څیړ نه او گروین نه‌نه ده. سره له دی دژبی د څرنگوا لی پــه باره کی په لنډ ډول څینی عمـــده‌نکی وړاندی شوی دی چی ښایی د ژب ښوونی د متخصصانو دپاره‌هم داستفادی وړ وی .))

په دی اثر کی‌هم‌پور تنی روحیه په‌نظر کی نیول شوی ده . سره له دی په دی‌رساله‌کی‌د مضمــــو ن اومحتوا په لحاظ څینی مهم تغییرا ت او تعدیلات مینځ ته راغلی دی :

لومړی دا چی د (د ی)کلمه په(وو) بدله شوی ده ــ یعنی پــــــر تعلیمی نصاب چی کوم انتقادو نــه‌شوی دی هغه ټول اوس په ماضی پوری اړه لری .د (۱۳۵۷)کال‌دثور پرتمین انقلاب د ښوو نی او روزنی زوړ فیوډالی سیستم چی دیــــــوه‌مفتخور استثمار وونکی اقلیت گټی یی‌ساتلی د تل دپاره دتاریخ‌کندی‌ته وغور ځاوه . نور نو ددی‌ا مکان نشته چی د ښوو نی او روز نــــی‌زوړ او تاریخ وهلی سیستم بیر ته په‌پښو ودریږی خو په عین زما ن‌کی باید دغه اصل هم له یاده ونه باسو چی د ټولنیز انقلاب په بریا لیتوب سره پخوانی ارزښتو نــه ، زړی روبنایی موسسی او مفکور ی‌په اتوماتیك ډول او بی له کـــو م ځنډ او خنډه صحنه نه خوشی کوی‌حتی دا هم باید وویل شی چی د فرهنگ دمو کرا تیك ، سپیڅلی اووده کوونکی ار زښتو نه نه‌یوازی داچی له‌مینځه نه‌ځی بلکه د هغو دانکشاف او پایښت دپـــــاره لاره آوار یږی . له دی امله ،په ښوونه اوروزنه‌کی دډیالکتیکی‌اړیکو پیژندنه داړولو او څرخولودپاره دمناسبی‌شیبی ټاکنه ، او له ټولنیزی ساــ یکالوجی څخه سمه او منطقی گټه‌اخیستنه د تعلیمی تگلا ری اوتر ــ بیتی سترا تیژی دپاره خاصـــــــــ‌ارزښت لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه دا چې د ښو هدفو نـــودرلودل هر و خت د ښو امکا ناتوله درلودلو سره متراد ف نه وي.له‌دي‌امله داو لټيو نو دانتخاب مساله‌را ـ مينځ ته کيږي . په دي برخه کي چې‌هر څومره زياته پاملرنه وشي په‌پاي کي به يې گټوري نتيجې تـرلاسه شي . په تعليمي‌نصا ب کي ډير ځله پيښيږي چې د اوليـــت‌تياکنه زيات غور او سوچ غواړي. دمثال په‌توگه فرضا دلوست په‌يوه‌کتاب کي ځيني داسي مطا لب راغلي دي چې د فيوډا ليزم ارز ښتونه‌منعکسوي اودفزيك په يوه درسي کتاب کي دنونسمي پيړ ي قوانين چې‌دنن ور ځې په تناسـب له موډه لو يد لي او په سا ينس‌او تکنا لوجې کي په دردنه خـوري ، راغلي دي ، ښه ، نو اوس بايدله‌ځان سره پريکړه وکړو چې د کوم کتاب نوي کتنه او خپرونه دلومړ يتوب حق لري . البته که امکـــان ولري درسي کتابونه او تعليمــــي‌نصاب بايد ډير ژر نوي شي خوله بده‌مرغه دهدفونو او هدفونو ته‌درسيدو دامکاناتو ترمينځ هميشه‌يو واټن پروت وي .

انکشاف هميشه تگلا ره غوا ړي‌اود تگلا ري د تياکني دپاره دمعيار ـ ونو او لپټو نو مساله رامينځ‌ته‌کيږي.

ښايي يو څوك پوښتنه وکړ ي‌چې دا يادونه دڅپ ښوونې‌له‌مسالو سره څومره اړه لري ؟ رښتيا خبره‌داده چې لاتر اوسه زمونږ دلوست ځيني کتابونه په هماغه پخوانـــي‌حال پاتي دي او په دي رساله کـي ځيني تخنيکي انتقاد ونه د (ماضي‌بعيد) ښه نه‌لري. يا په بله ژبه ،له همدي رسالي ځخه لاتر اوسه پـــه ځينو تطبيقي مواردو کي گټـــــه اخيستل کيدي شي .

دريمه دا چې په دي پامفليټ کي‌راغلي مطالب، دليکونکي په عقيده يوتر بله اوږ گانيك پيوستون لري‌دڅپ ښوو نې دمسالو د څيړ لو په ترڅ کي بايد د ژبې ماهيت ، دزده‌کړي سايکالوجي ، اود درسي‌محتوا (دهغې د حياتي ار ښبت له نظره) په‌علمي توگه تشريح شي . کله‌چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه تدریس کیږي باید ژبه‌وپیژندل شي . لیکن مجرده ژبه وجود نه لري ـ یوازې مشخصې ژبــې‌شته لکه پښتو، دري ، ازبیـــکي ، روسي ، انګریزي او داسې نورې .له‌دې امله هر وخت چې د ژبې پـر ښوونه باندې خبرې کوو بایـــدمشخصه ژبه‌او دهغې مشخصا ت دپاملرنې په مرکز کې پرا ته وي .دزده کړې دسایکا لوجي‌پرنسیپونه عمومي دي لیکن تراوسه پـــوري‌هیڅیر نه دزده کـړ ې داسې سا‌ـ یکالوجي نشته چې د ټولو دپاره دمنلو وړ وي . سره له‌دې ،په دې برخه‌کې ډیر کار شوی دی‌اودعلمي‌تجربو په اساس ځینې ارزښتنا ك پرنسیپونه لاس ته را غلي دي چې‌په‌ځپله موقع به تشریح شي .

د درس محتوا باید سر بیره‌پر تخنیکي اړخونو د ټولنیزو ارز ـ ښتونو له‌نظره وڅیړل شي.دزده کړې سایکالو جي موږ ته داراښیي چې څنګه یو مطلب په آسانه طر یقه ، په ارزانه توګه ، په لږوخت ، او موثر ډول زده کیدی شي او په‌دې‌پروسه کې څه ډول میکانیزم په کار لویږي . لیکن دا یوازې تخنیکي‌اړخ دی .

د درسي کتاب لیکونکي باید په‌دې هم وپوهیږي چې څه ډول‌مطا ـ لب په زده کولو ار ځیږي. دلته‌د درسي موادو حیاتي ارزښت تـــر ټیرنې لاندې نیول کیږي .

په دې اساس ، د رسالي‌ډیزاین‌داسې جوړ شوی دی چې لومړۍ د ژبې په‌باره کې ، بیا د زده کړې ،داروا پوهنې په‌برخه کې اوورپسې دتدریس د هدفونو او میتود په‌باب‌معلومات وړاندې کیږي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو مړی برخه

ژبه

دژبی پیژندنه :

د ژبی پر موضوع باندی د بیلا بیلو پوهنو له لاری او مختلفـــو جهاتو څخه بحث کیدی شی .

سمیو تیك ، بشر پیژندنه (انتروپالوژی) ، ټولنپو هنه (سوسیو — لوژی) ، فیزیو لوژی (د غړو ددندوپوهنه) ،او ژبپو هنه د ژبـــی د موضوع بیل بیل اړخونه مطا لعه‌کوی . په دی وروستیو وختو کی‌د سیما نتیك فلسفی (چی عمومـــی‌سیمانتیك یی هم بولی) د ژبی‌پـه باره کی ژوری څیړنی پیل‌کړی‌دی.اوس به‌په لنډه توگه ژبه‌د مختلفو پوهنو او فلسفی له‌نظره وڅیړو :

دبشر پیژندنی (انترو پالوژ ی)له‌نظره ژبه‌د ثقافت د انتقال عراده ده او له‌کلتور سره خورا نژ دی‌اړیکی لری . د څینو بشر پیژند — ونکو په پوهه ، ژبه او ثقافت‌دیوی‌سکی د وه مخونه دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر ملیت خپلې کلتوري ځانګړ تیاوې د ژبې په‌وسیله څرګند وي‌او له‌همدې امله له یوې‌ژبې څخه‌وبلې‌ژبې ته دادبي آثارو اړونه (ترجمه) یو سخت اوستونزه ور کار دی. په‌یو زيات شمیر مواردو کې د یوه .ملیت متلونه ، ټوکې ټکالې ،طنزونه‌او کنایې ، ادبي بنکلا وې او نزا - کتونه په لفظي صنايعو کې انعکاس‌مومي چې په بله ژبه کې بیا هغه خوند او رنګ نه لري. سر بیره‌پردې ، په ژبه کې‌د یوه قوم ټولنیزه سایکا لوجي (احساسات، هیجانات‌خویونه ، مفکوري ، انګیز ې ، ار- مانونه ، ارزښتونه ، او نـــور ي‌ځانګړ تیاوې)هم په یوه یابله بڼه ځان څرګند وي . دمثال په‌توګه ،کله چې د (هوپې) قبیلې یومشـــر خپل زوې له‌ناوړه کار څخه منـع‌کوي نو ور ته وایي : (داد هوپـــې لارنه ده!) په‌داسې مواردو کـــــې‌جرمني مشر وایي : ((زویه ، پـــر لیکه سم ځه!)) او پښتون سپین ږیری داسې وایي : ((ګوره زویه، چې شمله مې ټیټه نه‌کـــړې)) اوداسې نور .

دټولنپو هنې له نظره ، ژبه یوه‌ټولنیزه پدیده ده چې د ګډ کار او تولید په‌ترڅ کې د ټولنیزواړ تیاووډپوره کولو په منظور مینځ ته راغلې ده . دټولنپوه په عقیده ،ژبه‌دټولنې‌محصول ده او د ژبې موجود یت له ټولنې څخه‌دباندې نشي تصـــورکیدی . البته په اوسنې عصر کې ، دبشر حقوق او انساني عوا طـــف‌هیڅ‌چاته د دې اجازه نه ور کوي چې مثلا یوماشوم دې د تجربې په‌غرض‌له‌ټولنې څخه بیل کړی شي . اماپه لرغونې تاریخ‌کې مونږداسې‌مثالونه‌پیدا کولې‌شو چې ځینې‌ماشومان‌دې له‌خپلې ټولنې څخه په تجر به اوانزوا محکوم شوي وي .دمصر د فرعو نانو له‌وخت نه رانیولـــې دسکا ټلینډ د (شپږم) جیمز تـــر وخته پورې داسې وا قعې ډیـــرې‌لیدل شوې دي . په اوسنې عصـــر کې دوې مهمې پیښې چې د ژ بې‌پرمساله باندې هم رڼا اچوي دیا - دولو وړ دي .

لومړۍ پیښه: په‌کـــال (۱۹۲۰)کې‌د هند په کومه سیمه کې یـــوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنځې د کور په شاو خوا کې کالي مینځل او دوی وړې لونې یې آزادی پرایښي وي چې په ځنګله کې لوبې وکړي . په دی وخت کې یو لیوه راغلي دی او دواړه نجونې یې خپل غار ته وړې دی . ډیره موده ورو ـ سته دواړه نجونې دلیوه په غار کې وموندل شوې . یوه نجلۍ دوه کلنه او بله اته کلنه وه . کوچنۍ نجلۍ چې (امیلا) نومیده پس له څومیا ـ شتو مړه شوه او دو همه نجلـــۍ (کمیلا) تر ۱۹۲۹ پورې ژوندۍ وه د (کمیلا) دژوند جریان چې د هو لنپوهانو له خوا په دقیق ډول ثبـــت شوی دی داځر ګندوی چې د نو موړې نجلۍ په سلوك کې هیڅ ډول انساني خصو صیت او وصف نـه لیـدل کیده . (کمیلا) به په څلور پولی تله . د لیوه په شان آواز ونه به یې له خولې ایستل مګر خبرې یې نشوی کولی او نه د بل چا په خبرو پو هیده . نوموړې نجلۍ چې تـــــر روژنی لاندی ونیول شوه داجتماعي ژوند له نویو شرایطو سره یې پوره توافق ونکړ . دی فقط یو څو ډیر ی ساده جملې زده کړی . دکالیـــــو اغوستلو اود خوړلو د عادت په زده کولو یې چندانی مو فقیت په برخه نشو .

دلته دا پوښتنه مینځ ته را ځي. ددی ماشوم د دماغ په جوړ ښت کې چې کومه نیمګړ تیا هم نه وه ولی یې سمې خبرې نشوې کولی ، او ولی یې دانسان په شان سلوك نـه کاوه ؟ داسې ښکار ی چې ګویا د انساني شعور دلړ لو دپاره یوازې دسالم دماغ در لودل کفایت نه کوی بلکه انسان باید په ټولنه کې ژوندوکړی څودنورو انسانانو په شا ن فکرو کړی اود دوی په شان خبری وکړی. اجتماعي شعور اوژبه لـــه ټولنې څخه دباندی وجودنه لری.

دا پیښه د ودی دسایکا لو جي یوه بله مهمه مساله هم توضیـــح کوی او هغه داچې د زده کړې دپاره دسن څرنګوالی هم باید په نظرکې ونیول شي . دځینو کارو د زده کولو دپاره یو ټاکلی مونګـــــك (سن) زیات اهمیت لری او که دهغه کار زده کړه ناوخته شروع شـــی مثبته نتیجه نه ور کوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې پېښې ښځه بله مهمـــه نتيجه لاس ته راځي او هغه داچې ژبه غريزه نه ده بلکه له ټولنې ښځه زده کيږي .

دوهمه پېښه : دا وه چې د امريکې په متحده ايالتونو کې پېښه شوې ده . يوه امريکايي نجلۍ چې پـــه اصطلاح ، په نامشروع ډول دنيا ته راغلې وه د شپږو مياشتو په عمر داجتماعي دودونو او قيودو په جرم په يوه کوټه کې بنده شوه او هلتـــه يې تر پنځو کلو پورې له انسانـــي نړۍ نه لېرې دا نزوا په توګه ژوند کاوه . د دې دپاره چې له لوږې او تندې ځخه مړه نشي يو ځه به دخو راك او ځښاك په نامه ور کول کېده. داله نورو انسانانو نه جلا ساتـــل شوې وه او له هيچاسره يې تماس نه درلود. په ۱۹۳۸ کــــې د دې((مجرم)) ماشوم د موجوديت له راز پرده پورته شوه . ټولنپوهانو اواروا پوهانو د خپلو علمي ځيړنو پـــه منظور ددغه ماشوم ژوند ته پاملرنه وکړه . پوهانو پر نومو ړې نجلۍ باندې د (انه Ana) نــــوم کيښود . (انه) خبرې نشوې کولی دځاروېو په شان به په ځلور بو لـــو ګرځېده ، اود خپلو همنو عانـــو (يعنې نورو انسا نانو) په مقابـــل کې يې هيڅ ډول عاطفي او احسا ــ ساتي عکس العمل نه ښوده .

(انه) چې تر (۱۹٤۲) کال پورې ژوندی وه په دې برياليشو ه چې ژبه او انساني سلوك زده کړي .

له دغو پورتنيو مثالونو ځخه داواقعيت په ښه توګه ځرګند يږي چې ژبه يوه ټولنيزه پديـــــده ده او داجتماعي مناسبا تو په ترڅ کې زده کيږي . همدا رنګه ددغو پيښو پـــه رڼاکې دټولنيز شعور د پيدا يښت ، منبع ، او ودې په هکله يو شميـــر پوښتنو ته هم ځوا بونه تهيه شول اودا ثابته شوه چې انساني شعو رله اجتماعي ګډ ژوند ځخه دباند ی تشکل نشي کولی . البته پخـــــواعمومي ذهنيت داسې وچې دانسان شعـــــور يـــــوازې يـــــوه فزيو لوژ يکې مو ضـــــوع ده چې د عمر له زيا تښت سره مستقيما ړيکې لري او په ټولنيزو مناسباتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوری اړه نه‌لری . دمثال په‌توګه ،په‌لرغونو اساطیرو کی یو شمیـــر ماشومان چی دمرغانو یالیوانو لـــه‌خواروزل شوی د ی‌هغوی دپـــوره عقل او فراست خاوندان وو ، لـــه‌ټولنی څخه د هغوی لیری والی د دوی د ټولنیز شعور د انکشا ف‌په‌مورد کی هیڅ ډول اغیزه نه درلوده اماتر څو واقعیتونو ثابته کړه چی‌دغه ډول ذهنیت له حقایقو ســـره سمون نه‌خوری اود افسانه جوړ وونکو د خیال زیږ نده دی. په‌نورـ مال حالت کی یعنی کله چی ماشوم‌په ټولنه کی لوییږی د ده شعـــور (دژبی د زده کړی په ګډون) لـــه‌فزیکی ودی سره مستقیم اړ یکـــی لری. یا په ساده ژبه څومره چـــی‌ماشوم لوییږی هماغومره یی پوهه زیاتیږی . لیکن کله‌ماشوم له ټولنی‌څخه لیری وروزل شی او یواز ی څوراك او څښاك ورکړ شی‌اجتما عی شعور یی انکشاف نه کـــوی . څرنګه چی ژبه د فکر دانتقال‌عراده‌ده نو ژبه هم نشی استعما لولی .

ژبه او فلسفه :

ژبه څو په اصل کی له معنـــــالرونکو آوازونو څخه جوړه شو ی ده . دا چی معنا څه شی ده ، او څنګه یوانسان کولی شی خپـــــل مقصد په الفاظو کی راو نغا ړی‌اومقابل شخص ته‌یی ور انتقال کړ ی یوه فلسفی موضوع ده . مونږ تـــراوسه په دقیق‌ډول نه‌پوهیږو چـــی ماغزه یو فکر څنګه عکاسی کوی اومعناله یوه شخص نه‌بل ته‌په څـــه ترتیب او میکا نیزم سره انتقـــال‌کوی . منطق چی د فلسفی څانګه‌ده هماغه د(نطق) له ریښی سره اړ ه‌لری، د عر بی ژبی د (لغت) لفظ هم دیونانی له(لوګوس) څخه اخیستل‌شوی دی . (لوګوس) او لوژی د (لوژیك ـ منطق) په‌ریښه پـــوری‌تړلی دی .

که څه هم د منطق او نطق تر مینځ له پخوا وختو څخه یوه‌منطقی رابطه موجوده وه څو په شلمه‌پیړی‌کی یوشمیر فیلسو فانو دژبی پـر تحلیل ډیر زور واچاوه . نن ور ځ‌داکثرو بورژوا فیلسو فانو په نظر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه د فلسفي اساسي موضوع‌ده‌او یوزیات شمیر فلسفي مکتبو نه د ژبې د تحلیل پر محور را څرخیږي.د دې کار عمده علت دادی چې د ساینس او تکنالو جي دبې سار ي برمختګ په‌نتیجه کې یو شمیـــر بوزڅ وا ایډیالو جیستانو ته داسې‌ذهنیت پیدا شو چې ګویانور نو د فلسفي نقش او ار زښت پای ته‌رسیدلی دی .که کومه موضوع د ساینس له خوا حل نشي فلسفه‌یې هم نشي حل کولی . د(نیوپاز- یټویزم) له‌نظره ، فلسفه بایدخپله‌عنعنوي وظیفه پریږدي او دځان د پاره بله نوې وظیفه وټاکي . د دې‌فلسفي پلویان وایي چې‌فلسفه بــه هیڅکله اساسي پوښتنو ته د ډاډوړ او قنا عت بخښو نکي ځـــواب ورنشي کړی ځکه هیڅوك دا خبره‌اثبات ته نشي رسولی.چې جها ن قدیم دي که حادث ، محدودد ی که‌نامحدود ، په نهایت کی انکشا ف کوی اوکه د فساد خواته درومـــی،شعور مخکې دی که ماده، اوداسې نور . د دوی په عقیده ،انسان‌نشي‌کولی د علم او تجربې له مخې دغو پوښتنو ته ځواب ور کړي او لازمه‌نه‌ده چې موږ پر نه‌حل کیدونکو مسایلو باندې توقف‌وکړو . (نیو پازیټیو یستهان) توصیه کوی چـــې فلسفه باید هغه نظریې او پــــر نسبیونه په ژوره توګه تحلیل کړي چې ساینس پوهان یې‌ورته‌وړاندې‌کوی او په دې تحلیل کې ژبه تر هرڅه لومړۍ او اساسي رول‌لوبوی‌د.فلسفي دنقش په نفې کولو سره (نیوپاز یټویستهان) هڅه کوی چې‌کار ګره طبقه او زیار ایستو نکي خلك له تیوریکي وسلې څخه بـــې‌برخی کړي . د دوی د فلسفي پـــه ویاله کې چې کومې او به روا نې‌دی په‌نهایت کې دامپر یالیزم‌ژرـ نده څرخوي .

سیمیو تیک (semiotic) :سیمیو تیك د نښو دسیستم مقا ـ یسوی څیړنې ته ویل کیږي . په‌سیمیو تیك کې له ساده نښـــو جوړونې (signalisation) څخـه‌نیولی تر طبیعي او علمي ژبو پورې ټول سیستمونه مطالعه کیږي . د سیمیو تیك علم په درو برخوویشل شوی دی : (۱) نحو (سنټکس)چې د نښو د سیستم داخلي جوړ ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنست (بی له دی چی وظیفه یی په نظر کی ونیوله شی) تر خیړ نی لاندی نیسی ، (۲) سیما نتیکس‌چی د معنا د ځر ګند ولو دوسیلی‌په توګه دنښو پرسیستم باندی بحث‌کوی او (۳) پـرا ګما تیکس چـی د نښو د سیستم (sign system)اود هغو داستعما لوونکو ترمینځ اړیکی په نظر کی نیسی . نحوداسی‌علم دی چی په‌یوه ټاکلی ژبه کی له کلمو ځخه د جملو او عبار تونو د جوړولو بیلګی (نمونی) مطالعـــه کوی . سیما نتیك هغی پوهنی تـه‌ویل کیږی چی د کلمو او نـــورو ژبنپو شکلونو پر معنا او معنو ی‌تغییرو نو باندی بحث کوی . پدی وروستیو وختو کی سیما نتیك د (عمومی سیما نتیك) ترعنوان‌لاندی دیوه فلسفی مکتب بڼه غوره‌کړی‌ده د(عمومی سیما نتیك) موسســـــ (کور زیبسکی) وایی چی سیما نتیك نه‌په ټوله معنا فلسفه ده ،نه سایکالو جی ، او نه منطق . دا یوه‌نوی موضوع ده چی د خلکوترمینځ اړیکی مطالعه کوی او دانسان د عصبی سیستم داغیز ناکی او مو ـ ثری استفا دی دپاره اسا نتیاوی برابروی . (عمومی سیما نتیك)چی اوسمن یی دامریکی په متحدو ایا لتونو کی زیات عمومیت او نفـوذ پیدا کړی دی په حقیقت‌کی د ذهنی‌ایډیا لیزم یوه ځانګه ده چـــی د انسان او عینی واقعیت ترمینـــځ‌رابطه په غیر علمی توګه شرح‌کوی (عمومی سیما نتیك) ادعا کوی چی‌شیان په ټوله معنا نه‌پیژندل‌کیږی او ژبه نشی کولی چی مفا هیم په‌سمه توګه افاده کړی . د دی‌نظریی پلویان وایی چی د جګړو او نړی والو بحرا نونو د مینځ ته را تلو اصلی علت دادی چی اولسو نه اوطبقی دیوبل په‌ژبه نه سره‌پوهیږی. که صحیح تفا هم مینځ ته راشی‌نوستو نزی او لانجی به حل شی . د (عمومی سیما نتیك) پلویان ژبی‌ته خاص اهمیت ورکوی او زیـــار باسی چی طبقاتی تضادو نه د(سوءتفاهم) مرحلی ته راښکته کړی .

یعنی د دوی په عقیده د طبقاتی‌تضادونو علت دادی چی استثمار ـ ګرونکی پانګه وال او کار ګره طبقه‌دیو او بل په مطلب نه سره پو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیری . په داسې حال کې چې داخبره بالکل بې اساسه او غیرعلمي ده .

دعلمي نړۍ لیدله نظره دا خبره اثبات ته رسیدلې ده ترڅو پورې چې د تولید پروسا یلو خصو صي مالکیت اود فرد له خوا د فـــرد استثمار پای ته نه وي رسیدلـــی انتا گونیستي تضـــــاد و نــه نشي حل کیدی . د (عمومي سیما نتیك) پلویان فکر کوي چې د ژبې ښخه موثره استفاده اود هغې ما هرانه استعمال د ټولو ستونزو د حل کلي ده په داسې حال کې چې ژبه په دې برخه کې یوازې یـــو فرعي نقشس لري . دپکتیا د خوست خلك په دغه خا ص مورد کې یوښه متل لري او وايي : ((په جار جارمي ښمر نشي څو مي گیده مــړه نشي)) یعنی په جار او قر بان ویلوسره وږی گیډه نه مړیږي او پرابلم نه حل کیږي .

د ((منطقي پاز یتهویزم)) پلویان او همدا رنگه د «نیوپاز یتهو یـزم» زیات شمیر نور پیروان ادعا کوي چې د ساینس په خلاف ، فلسفه د ترکیب (سنتز) په بر خه کې مرسته نشي کولی اود هغې وظیفه یوازې تحلیلي ده . دا تحلیل په عمده توگه ژبنی تحلیل دی او سیما نتیکی ښه لري . د دوی په نظر ، فلسفه نوي معلومات نشي وړاندی کولـــی او له ترکیب ښخه (چې د علمي تجربې زیږنده دی) کار نشي اخیستلی . په دې ترتیب گوړو چې په معاصره بورژ وا نړۍ کې دساینس فلسفه پر ژبه او ژبنی تحلیل باندې تکیه کوي .

د تحلیلي فلسفې پلویان چـــې زیاتره یې د امریکې په متحدوایا — لتونو ، برتانیه ، سکا نډینـــاوي هیوادو ، فنلینډ ، استړ الیا ، اتر - یشس اود لویدیځې اروپا په نورو هیوادو کې پر میتودو لوژ یـــکې څیړنو بوخت دي د فلسفې مسا یلو په تحلیل کې د ژبې نقشس اسا - سي بولي . دوی د معر فتـــــــي (اپیستیمو لوژیکي) مسایلـــو د څیړلو پر ځای دژبې د تحلیل وسیلې او مشخصې ښې پلټي . په تحلیلي فلسفه کې د ننه دوه ډوله تمایلات لیدل کیږي : (۱) څینې زیار باسي چې د یوه ټاکلي منطقي جوړ ښت له موازینو سره سم مصنو عي ((بیلگه model)) ژبې جوړ ې کړي اود فور مول په ښه یې راولي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(په دې ډله کې منطقي امپريسيستان نوي پراگما تيستان ، او مستقل اناليستان هم شامل دي .) (۲) ځيني نور د اوسنيو طبيعي ژبو تاريخ مطالعه کوي او ژبني فلسفه پرمخ بيايي .

د دې پور تنيو يادو نو څخه مقصد دادی چې ژبه د فلسفي ، سايکالوجي، انترو پالوجي، فيزيو لوجي، سوسيالوجي ، ژبپوهنې ، پيدا گوژی ، او نورو علوموله خوا دمختلفو هدفونو دپاره مطالعه کيږي . ادبيات هم له ژبې څخه زياته استفاده کوي .

څرنگه چې ژبه له ادب سره ډيره نږدې رابطه لري او ځينې کسان پر دغو دواړو موضوعگانو باندې د مترادفو کلمو په توگه بحث کوي نو ځکه دلته لازمه گڼله کيږي چې د ژبې او ادب تر مينځ رابطه څه ناڅه وڅيړله‌شي .

ژبه او ادب :

ځيني پوهان ادبيات ((ژبني‌هنر)) بولي . د دې خبرې يو‌معنا داده چې ژبه دادب ميډيم اود څرگندولو ذريعه ده . هماغسې چې موسيقي د آهنگو نو ، نقاشي درنگونو ، او نڅا د حرکتونو په ذريعه ځان څرگند وي ادب د ژبې‌په واسطه تبلور پيدا کوي . اما د دې خبرې بله معنا داده چې‌د ژبې‌الفاظ دآهنگو نو ، رنگونو ، حر ـ کتونو ، اود پلاستيك هنر د موادو په‌نسبت زيات فعال دي او کله کله د ((وسيلې)) له سرحد نه په‌هاخوا اوړي اود هدف بڼه غوره کوي. د ژبې ټول الفاظ بيطر فه‌(نيو ټرال) او ربې اثره نه دي . ځيني الفا ظ جادويي دي ، يـو پس‌منظر يا پرداسس لري ، دانسان پر احساسا تو لوبې کوي ، له هغه‌څخه نذرانه اوحتی قر باني غواړي. کيدی شي چې په ځينو مواردو کې‌دې رنگونه او حر کتو نه هم‌سمبو ـ لياك بڼه غوره کړي ليکن په هيڅ‌صورت د لفظ مقام او مرتبې ته نـه رسيږي.

دلته زمونږ اصلي موضوع دلو مړي خبرې پر محور را څرخيږي يعنې دا چې ادب ژبه نه ده خو له‌ژبې څخه ديوې وسيلې په توگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار اخلی . هماغسی چی یو لا یق‌ار کتیکت (معمار) دیوی ښکلی‌او پرتمینی ماڼی د ودانولو د پاره له‌ښښتو ، تیږو او نورو موادو څخه کار اخلی شاعر ، ډرا ماتیست ، اوادیب هم د ژبی له الفاظو او کلماتو څخه د ښکلی ادبی اثر د تخلیق دپاره استفاده کوی . طبعا معمـــار زیار باسی چی دماڼی دښکلا دپاره‌ډیر ښکلی ، ظریف ، او قیمتـــی مواد استعمال کړی . ادیب هم د خپل اثر دښکو للـو د پـاره زړه‌ـ وړونکی او تسخیر وو نکی‌الفا ظاانتخابوی . الفا ظ باید دمضمو ن سره متنا سب وی . په ادبی ژبه کی‌الفاظو ته داسی تاب ور کول کیږی چی دژوند او تحرك سپر غی ترې‌پورته شی . له یوی خوا ادبی کلمی دیوه مرموز شپول (هاله)په واسطه‌احاطه شوی وی او له بلی خوا په داسی قرینه کی استعما لیږی چـی‌که ممکنه وی بایدڅو اړخیزی معناـ وی او ابعاد پیداکړی . یو چا بـــه‌ویل : «دڅمکنی توت هغه دا نه چی په شمیریخ (آیسس کریم) کـــــی‌استعما لیږی له هغی دانی سره په خپل خوند کی ډیر توپیر لری چی‌په جلا توگه خوړل کیږی » په هغو ادبی آثارو کی چی اوس کلا سیك‌یعنی لومړی در جه او نه زړیدو ـ نکی آثار بلل کیږی ژبه ډیر عمده‌نقش لری . په دغو آثارو کی یو زیات شمیر یی پر فولکـــلو ر اوافسانو باندی بنا شوی دی خو د ژبی په قدرت یی خپل عمر اوږ دکړی دی . سره له دی ، دا خبره باید داسی تفسیر نشی چی گو یاشکل له مضمون نه مخکی دی . دا څرگنده ده چی مضمون د شکـــل‌ټاکو نکی دی او فور مالیزم هیـــڅ کله پر ریالیزم باندی تفوق او برلاسی نشی در لودی خو په عیـــن زمان کی باید شکل (په عمده توگه‌دیوه ادبی اثر ژبی) ته لږه بهـــا ور نکړه شی . ادبی ژبه له عادی‌او دورځنی محا و ری له ژبی سره پوره او جوت توپیر لری . دادبی‌ژبی مرتبه دافهام او تفهیم نه لوړه ده . ور ځنی عادی ژبه فقط د یواو بل‌د پوهولو او را پوهولو دپـــاره پکار یږی خوادبی ژبه د یوه فنکاردذهن زیږ نده ده اود یوی متـــاع حیثیت پیدا کوی .

سره له دی ، بنایی دا خبره به‌عقل ته ډیره نژدی وی که ووایو‌چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعادي ژبې او ادبي ژبې ترمینځ توپیر د نوعیت په لحاظ نه دی بلکه د درجې په لحاظ دی . دمثال په توګه ، مونږ کولی شو چې یوه ساده جمله په مختلفو عبارتونو افاده کړو چې البته پر اوریدونکو باندې ټولې جملې یو راز اغیزه نه لري . دالاندې جملې وګورئ .

(۱) احمد مړ شو . (۲) احمد له فاني نړۍ نه سترګې پټې کړې .
(۳) احمد په حق ورسید .
(٤) احمد وفات شو . (٥) احمد په ابدي خوب ویده شو . (٦) احمد له دنیا نه رخصت شو .
(۷) احمد په ابدي سفر ولاړ بیا نه راځي . (۸) احمد له دنیا نه کډه وکړه . (۹) احمد له دنیا نه تیرشو. (۱۰) احمد له دارا لفنانه دارالبقا ته ولاړ .... او داسې نور .

دا هم باید ووایو که یوه جمله هر څو مره رنګینه او په زړه پورې وي باید د حال له مقتضا سره سمه وویله شي او که بالعکس بې ځایه بې رخته ، او په نامناسبه غاړه(لحن) وویله شي نه یوازې دا چې خپل ارزښت له لاسه ور کوي بلکه د ملنډو بڼه هم غوره کولی شي . ادبي ژبه ، لکه مخکې مو چې وویل له کلتور او فرهنګ سره ډیرې نژدې اړیکې لري په داسې حال کې چې فورمالیزه شوې ژبې یا په بل عبارت علمي ژبې تر ممکنې اندازې پورې د یوه ټاکلي فرهنګ له اغیزې څخه خلاصې او لیرې دي .

د ژبې د پیدا ینښت په باب فرضیې: د کلتوري بشر پیژندونکو له څیړنو او ګرویږنو څخه څرګنده شوې ده چې هره ټولنه ځانته یوه ژبه لري . هره ټولنه که څه هم د تمدن په ډیره ابتدایي مرحله کې وي دیو او بل د پوهولو د پاره له ژبې څخه استفاده کوي . حتی ځینې انتروپالوجستان په دې برخه کې یوه افراطي نظریه وړاندې کوي او وایي چې دافادې د قوت او کیفیت له مخې د نړۍ هیڅ ژبه پر هغه بله ژبه تفوق نه لري. هره ژبه د دې جوګه ده چې دویونکي مقصود په ښه توګه افاده کړي او له دې امله د نړۍ ټولې ژبې سره برابرې او انډولې دي . خو اکثر ژبپوهان او ټولنپوهان له دې نظر سره مخالف دي . د دوی په عقیده ، احتمال لري

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو ملیون کاله مخکې به انسانانوژبه درلوده خوکه له دې تاریخ نــه
لامخکې ولاړ شو تاریخي اسناد او پاتې شونې د ژبې دموجودیـــت د
اثبات په برخه کې له مونږ سره مرسته نشي کولی .

دژبې دپیدایښت په باب عمو مادوه ډوله نظریې لیدل کیږي . لومړی
نظریه په دې ظاهري وا قعیت اوقشري پدیده باندې ولاړه ده چې ټولـــې
بشري ټولنې ژبې لري او ژبه دبشرله پیدایښت سره یو ځای مینــــځ
ته راغلې ده . ځینې وایي چې ژبـــه غریزه ده خو دا نظریه هیڅ علمي
بنسټ نه لري . غریزه فطري(ذاتي)او جهانشموله (عمومي) وي ، په
داسې حال کې چې ژبه له ټولنـــې څخه زده کیږي . هر ماشوم د خپلې
مربوطې ټولنې ژبه زده کوي . کـــه ژبه غریزه وای نو باید ټولو انسا ـ
نانو یوه ژبه در لودې او بې له استاذاو ښوو نکې څخه یې په فطري توګه
خبرې کولی شوې . د دوو هند ی نجونو (امیلا) او (کمیلا) داستـــا ن
دغې نظریې ته خاتمه ورکړه . پـــه همدې کټیګورۍ کې ځینې پو ها ن
په دې عقیده دي چې ژبه یوه آسماني عطیه ده او لومړی انسان ته ورو ـ
ښودل شوه . خود دغو پوهانو پـــه مینځ کې څوفرقې پیدا شوې . ځینو
به وېل چې ژبه انسانانو نه ده جوړه کړې بلکې له پخوا نه موجوده وه چې
د لومړي انسان دپیدایښت انتظاریې بوسمت اوده ته ور زده کړې شوه .
نور وایي چې ابوا لبشر پخپله دټولو شیانو دپاره ـ چې د ده په مخکـــې
تیریدل ـ نومونه او الفاظ وضع کړل یوې فرقې عقیده در لوده چې دغـــه
ژبه نیمګړې وه او وروسته بشپړه شوه په داسې حال کې چې د یوې
بلې فرقې په عقیده دژبې ټول بنسټونه او جوړ ښتونه په لومړي سر کـــې
بشپړ شوي وو . دغو نظریو ورو ستنه یو څه تغییر وکړ . په اوه لسمه
میلادي پیړۍ کې د (Polygenesis) نظریه ډیره عامه شوه . دا نظریـــه
وايي چې ژبې په مختلفو سیمو کې، په بیلو بیلو وختو ، او مختلفو نژاد ـ
ونو کې جلا جلا مینځ ته راغلې دي . سره له دې چې د دې نظرپیروانو دغه
فرضیه رد کړه چې ویل به یې لو مړۍ ژبه (Lingua Adamica) عبراني
وه خو په عمومي ډول دوی د ژبـــې مبداء مافوق الطبیعي ګڼله .

له اتلسمې پیړۍ راهیسې دعلومودانکشاف سره موازي دو هم ټیـــپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظریه مینځ ته راغله . د دی نظریـــی عمده پرنسیپ دادی چی ژبه دافرادو یاکولکتیف اختراع ده . د دی نظریی تر ټولو خامه بڼه داسی وه چی ژبه دلرغونو قهرما نانو اختراع ده مګرداچی ولی ؟ ، چیرته ؟ او څنګه ؟ تر اوسه نه‌ده معلومه . ور پسی دآواز ونو دتقلید (Onomatopoeia) نظریه د روشنفکر انو په محفلونو کی باب‌شوه . د دی نظریی له‌مخی ژبه د حیواناتو د آواز ونو اود طبیـــــعی آوازونو د تقلید په نتیجه کی‌مینـــځ ته راغلی ده . دمثال په‌توګه ، هغـــه‌وخت چی انسانانو به‌په ګهه ښکار کاوه او یاد ځنګله میوی به‌یی ټولولی‌دیوه ځیرو ونکی حیوان (لکه زمری، پړانګ او نورو) په لیدلو سره به‌یی‌دهماغه حیوان په شان آواز ونه لـــه خولی ایستل او په دی وسیله به‌یی‌نور ملګری له خطرځخه‌خبرول.ددغو آوازونو د تکرار او اختصار په‌نتیجه‌کی قرار دادی ژبه رامینځ ته شوه. ورو ورو د (دال) او (مدلول)ترمینځ‌ضروری رابطه وشکیده اودقراردادی سګنا لونو شمیر زیات شو . د دی‌نظریی یوه بله بڼه داده چی وایی‌ژبه دطبیعی آواز ونو د تقلید په نتیجـــه‌کی مینځ ته‌راغلی ده. دمثال په توګه په پښتو کی لااوس هم په‌لسګونو کلمی شته چی د طبیعی آواز ونـــو څخه د تقلید په نتیجه کی وضــــــع شوی دی لکه: چرچرك ، (د دروازی) ټك ټك ، (دسپی) غپ غپ ، (دتوپو)ډزهار ، (داوبو) شرهار ، (دپښو) ترپا ، کټ کټ (خندل)، بړ بــــــړ(غړیدل)، اخ و ټو خ ، ششنیـــدل (دپزی) سو ټول ، او داسی نور .دی نظریی ته په‌انګریزی ژبه کی د (bow—wow) تیوری وا یی خوداکثر وژبپوهانو په عقیـــده ، دا فرضیه سمه نه ده ځکه چی په هره‌ژبه‌کی د داسی آواز ونو شمیــــــر محدود اود ګوتو په شمار دی . خود دی نظر پلویان وایی چی بنایی د ژبی جوړښت په دی ترتیب پیــــل‌شوی وی . داحتمی نه ده چــــــی همدغه پروسه دی پر ټولو مواردو باندی تطبیق شی .

همدی فرضیی ته ور ته یوه بله‌تیوری شته چی دخولی ژستو نـــه (Mouthgestures) په نامـــه‌یادیږی . د دی نظریی پلویان وا یی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې انسان غواړي دمتهو ، لاسونوگوتو او نورو غړو په خو ځولوسره ځینې شیان او حالات تمثیل کړي پهدې وخت کې خو له همد شونډو، غابنونو ، او ژبې په وسیله دنوموړوحرکتونو پیښې کوي او ځینې ژبنی آوازونه را باسي . دمثال په توگه،په انگریزي ژبه کې هغه کلمې چې د غټ ، لوی ، پراخ او آرت مفهـــوم څرگند وي په اوږده واول راځـــي لکه : high large, wide broad ار نور . همدا رنگه په انگریزي کې یو شمیر تیره او څوکې لرونکې نومونه د (Spi) په آواز سره پیـل کیږي لکه Spire, spine spike spin Spindle او لهدې څخه ښکاري چې د (Spi) آواز دتېرې او څوکې لرونکې شـــي مفهوم افاده کوي .

د ژبې دمبداءپهبرخه کې یوشمیر نورې فرضیې هم شته چې د ټولـــو یادونه ضروري نهبريښي . اوس بهدیوې شیبې دپاره دژبې د منشاء پر موضوع باندې د علمي نړۍ لیدلـــهنظره بحث وکړو . مترقيجهانبیني دا خبره اثبات ته رسولې ده چې ژبهیوه ټولنیزه پدیده ده او د بشر ی ژوند د تکامل په مسیر کې دگډکاراو تولید پهپروسه کې مینځ تـــه راغلې ده . د دې نظریې په اساس داوسنیو انسانانو ډیرو لرغو نـــو نیکونو له نورو حیواناتو څخه دبدن دجوړښت په لحاظ توپیر در لود او هغهد ا وچې دانسان د نیکه مخکینيپښې له وروستنیو دوو پښو څخــه لاسي وې او په ولاړې به دریدلیشو دې استعداد انسان ته د دې امکانات ور په برخه کړل چې ځینې آلـــياستعمال کړي . د آلاتو او افزارو استعمال په خپل وار سره دانسا نذهني استعداد ته انکشاف ور کړ او عقل یې تکامل وموند . په لومړيسرکې به د انسان نیکونوافزارلکهکاڼي او لرگي کلهکله او په تصادفي توگهاستعما لول خو څرنگه چې د افزارو له استعما لولو نهبه یې همیشـــهمثبتي او گټوري نتیجې تر لاســـه کولې د هغو استعمال دعادت سطحيته پورته شو . د افزارو پرلهپسې استعمال دانسان د عصبي سیستم له بشپړولو سره مرسته وکړه . په پایکې انسانان د گډ کاراومتقابلولوپړیکو پهترځ کې داسې پړاو تـــه ورسیدل چې هرو مرو یې باید یوبل تهځه ویلي وای . یاپه بل عبارت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دطبیعي اړتیا او ټولنیزو شرا یطو زیږنده ده . ژبه دسمبو لو نو د یوه سیستم په توګه دمعـلوما تو دذخیره کولو ، انتقا لولو، او په‌جریان کی اچولو وسیله وګر ځیده . کـوم‌الفاظ او کلمات چی د شیانو اوپیښو دبنودلو دپاره وضع شوی وو دوخت په‌تیر یدو سره داصلي شیـــانو او پیښو په ځای کښینا ستل او خلکو به‌د هغو په مقابل کی کټ مټ لکه داصلي شیانو او پیښو غو نـــدی‌عکس العملونه ښرګند ول . دمثال په‌توګه ، کله چی به‌یوه تن چیغـــی کړی : ((زمری !)) اوریدو نکی به ددغه غږ په اوریدلو سره دغســـی‌عکس العمل ښوده لکه په خپلـــو سترګو چی یی زمری لیدلی وی .

دا هم باید وویل شی چی د کلمو له‌لاری د وا قعیت منعکسول یواز ی انسانی خاصه ده . نو ر حیوانات‌ترڅو پوری چی پخپله له وا قعیت‌سره مخامخ نشی او د هغو نښی نښنا نی‌مستقیما احساس نه کړی نشـــی کولی د وینا او غږونو په واسطه د واقعیت یا انګیزی په مقابل کی لـه ځانه عکس العمل وښیی . البته ،په‌ځینو استثنایی حالاتو کی به روزل شوی حیوانات لکه سپی،چرګی ،اوښاروی دمشروط انعکاس له لا ر ی دآوازونو په مقابل کی عکس العمل یاغبرګون ورو ښیی لکه د پاولوف سپی به چی د زنګ له اوریدلو سره‌له خپلی خولی ښخه ناړی تویولی . لیکن په‌عمومی ډول دغسی موارد د یوی کلیی ځای نه‌نیسی . ژبـــه د انسان یوه ممتازه خاصه ده او لـه‌عمدی امله پخوا نیو منطق پوهانـــو حق درلود چی انسان یی د ((نا طق‌حیوان)) په توګه تعریف کړی دی . د «ناطق حیوان» څخه د هغو مــرادزیاتره منطقی حیوان و ځکه چی نطق او منطق په لغوی لحاظ یو له بله‌کوم‌توپیر نه لری .دلغت پوهانو پـــه عقیده (منطق) میمی مصدر دی چی د نطق په معنا راځی .دمحمد هوتك په نظر ، د (کرمنا) تاج هماغه د نطـق‌تاج دی چی لوی ښښتن انسان تـــه ور په برخه کړی دی او په دی‌وسیله‌یی له نورو حیواناتو څخه امتیـــاز ورکړی دی .

ژبه په حقیقت کی د فکر د مو جودیت اود هغه د ښرګند یدنی بهه ده. یاپه بله‌ژبه، ژبه هماغه دانسان‌شعور دی چی به کلماتو کی‌نغښتل شوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژبې ماهیت: ژبه د فزیکــی طبیعت یو رمزی سیستم دی چی د بشری فعالیت په جریان کی دپو هولو او خبرولودنده تر سره کوی کیدی شی چی ژبه طبیعی او همدارنګه مصنو عی وی .

طبیعی ژبه هغه ژبه‌ده چی پــه‌ور ځنیو معمولی چارو کی تری کار اخیستنل کیږی اود خلکو تر مینــځ‌دیوبل دپوهولو دپاره دیوی وسیلی په توګه استعما لیږی . مصنو عی‌ژبه دځینو خاصو اړتیاو زیږ نده ده او معمولا د علمی او تخنیکــــی‌مقاصدو دپاره پکا ریږی لکه دریاـ ضی سمبولو نه ، دبیلابیلو سګنا لونو سیــستمو نه ، د فزیکی فر ـ ضیو ژبه او نور .دمثال په‌توګه،په‌دی لاندې ف مول کی د اتو مــی فزیك یوه ډیره مهمه نظریه نغښتل شوی ده :

$$E=MC^2$$

ژبه یوه ټولنیزه پدیده ده چی‌داجتماعی تولید دانکشاف په مسیر کی مینځ ته راغلی او دبشری فعاـلیت د تنظیمولو یوه اغیز ناکــــه وسیله ده . که څه هم ژبه دټو لنیز تولید په پروسه‌کی‌د یــــوی اړتیاپه توګه ایجاد شوی ده او دتولیدی قوتونو له پر مختیا سره‌یې یوځای پراختیا موندلی ده خو هغی‌ته‌نه زیر بناویل کیدی شی او نه روبنا. ژبه د فکرد موجودیت اودهغه‌د څرګند ولو بنه‌ده . خو پــه عین وخت‌کی‌باید داهم وویل‌شی‌چی‌ژبه دشعور په تشکل او جوړ ښت کی هم ستر نقش لری. شعور له‌ژبې نه‌د باندی وجود نه لری او نه یی‌در لودلی شی. ژبه‌د بشــــر ی‌پوهی د ذخیری اود فرهنګ‌دسا ـ تنی او انتقال ډیره مهمه او عمــده‌وسیله ده . ژبه انسان ته‌د مجرد تفکر زمینه برابروی او له تعمیــم generalisation سره مرسته کوی . که څه‌هم ژبه دفکردانتقال عراده ده خو ددی معنادانه ده چی ژبه‌او فکر دی دواړه سره‌یوشی وګڼل شی . ژبه له فکر نه یوه نسبی خپلوا کی هم لــری اوځانته جلا قوانین تعقیبوی چی د فکر له هغو سره جوت توپیرلری .

ژبه د خلاقه قوی په توګــــه :هماغسی چی انسانی تفکر یــــو

(c) ketabton.com: The Digital Library

میخانیکی عمل نه دی او په خپل‌واربیرته محیط باندی عمل کوی ژبه هم صرف میخانیکی نه ده بلکه دیوه ابداعی او تخلیقی صفت‌خاونده ده .

هغه کسان چی ژبه یــوازی دوا قعیتونو هینداره گنهی د خرافاتو داثبات دپاره هم دلایل ترا شلـی‌شی د مثال په ډول ، دوی وا یی که «عنقا» وجود نه در لودای نودغه‌نوم څنگه پخپل سر پیدا شو ؟
دوی غواړی چی د «عنقا» له‌نوم‌نه‌د هغی موجود یت استنباط کړی. که دغه دلیل درست وی نود لر غونی یونان اساطیر هم باید پــه پټو سترگو قبول کړو . مثلا په‌دی‌اساس سنتور centaur چی نیم آس او نیم انســـان و ، سفینکس (یاد مصریانو ابوالهول) چی سریی دانسان او تنه یی‌دزمری‌وه باید په رښتیا وجود ولری اویا یی وجود درلودلی وی .

دا مثالونه مود دی دپاره راو ړل‌چی ځینی تش په نامه فیلسو فان زیار باسی وا قعیتونه پرا لفا ظواو نومونو ختم کړی په داسی حال کی چی ذهنی خیالونه او ایډ یا لیستی تصو رو نه خامخا د هغوی دآفاقی او عینی موجودیت دلیل‌نشی‌کیدی . تاسو به‌لیدلی‌وی چی ځینی عوام غولوونکی یولړ بی معنا او مهمل الفاظ له‌خولی وباسی اووایی چی داپلانی ژبه‌ده او یادغه الفاظځینی خاصی معناوی افاده کوی . البته هر څوك کولی شی مهمـــل‌الفاظ جوړ کړی او ناخبره خلـــك وغولوی . مونږ کولی شوله محیطی‌موادو څخه په خپلو ذهنونو کی‌د تجرید او تعمیم په مرسته عجیبــه‌شانته خیالی نقشو نه جوړ کړ و (لکه ایټالوی دانتی چی په ربانــی‌کمیدی کی داکار کړی دی) بی‌له دی چی دغه نقشی دی بهرنی وجودولری (دگولیور سفر یی یوبل ښه مثال دی .) دانسان شعور پاسیف‌او ماشینی نه‌دی بلکه اکتیف او فعال دی مگر د دی فعالیـــــت اوخلاقیت حدود او شرایط له پخوانه ټاکل شوی دی او په خالیگاه کــی‌تشکل نشی کولی . زمونږد ذهن دتجرید او تعمیم ملکات له زمان اومکان څخه بیخی نشی بی نیـــازه کیدی . هغه سویډنی شاعر څـــه‌ښه ویلی دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمان او مکان

یو نا محدوده زندان دی

په دی ډول ، ننني علمی نظریات لهیوی خوا میخانیکی ماټریا لیز م اولهبلی خواد ایډ یالیزم مختــلف غیر علمی شکلو نه تردید وی .ژبه یوازی مادی شیان نهبلکه ذ هـــنی حالتونه هم شرح کوی . د ذهنـــی حالاتو تعریف او توصیف ډیرگران کاردی په تیره بیا هغه چیله خوند رنګ او کیف سره اړه لری .

له همدی امله کله چی ژبهد کملهٔ معقولی ځخه د کیف ومقولی ته تیریږی اود محسو ساتول ه میډیمنه دمعقو لاتو ساحی ته ور ننسوـ زی دابهام په غبار کی پیچل کیږیاو په ښکاره ډول ځان ونورو تـه نشی څرګند ولی .

دژبی سمبو لیك خاصیت انسان ته د دی امکان ور کوی چی خپلی اړتیاوی د واسطی په استعــما لسره پوره کړی . دانسان دامتیاز مهم رمز همدغه د(واسطی)استعمال دی . دا بیله خبره ده چی ځینــــی واسطی ښی او ځینی بدی دی خوپخپله د واسطی موجودیت د تفوق او برتری نښه ده .

ژبهنه یوازی واسطه ده بلکه دوسایطو له ایجاد او اختراع سره هم پوره مرسته کوی . را ځی داخبره لږه وسکنډیو(وڅیړو). دمثال پهتوګه ، کله چی د کونډی نازولی پیشو مستی ووینی کوښښ کوی مستقیما مستو ته ځان ورور سویاوویی ځنی . دا نشی کولی چید کورله میرمنی ځخه غوښتنه وکړیلیکن دکونډی نازو لی لور له مور ځخه غوښتنه کولی شی چی مستیور ته راوړی او حتی کولی شی خپلی مورته ووایی چی تر بستری پوری یی ور ته راوړی . د پیشو فارمول داسی دی :

دنجلی فارمول داسی دی :

انګیزه عکس العمل

انګیزه غوښتنه (ژبه) عکس العمل یعنی پهلومړی صورت کی انګیزی ته باید مستقیما ځواب ورکړ شـــی یاپه بله ژبه ، پیشو باید پخپلــه خپله غوښتنه ترسره کړی خو پهدوهم صورت کی نجلی له واسطی (یعنی ژبی) ځخه کار اخلـــی اوخپل کار د بل په مرسته سر تـــه رسوی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبه دژبپو هانو په نظر کی:

دژبی یو ساده شانته تعریـسف داسی دی : ((هغه ټولی کلمی او جملی چی خلك یی د یو بل د پو هولو دپاره استعما لوی ، ژبه بلل کیږی .)) دغه تعریف د ژبپوهانو ، ژب څیړونکی ، اوژب ښوو نـکـی دپاره د قناعت وړ نه دی . د دی تعریف ستره نیمگړ تیا داده چی دلته یو مجهول دبل مجهول پـــه واسطه تعریف شوی دی . د (وبسټر) انگلیسی قا موس وایی چی ژبه ((داوریدو وړ څرگنده انسانی وینا ده چی دژبی او مر بوطو غړیزو غړو په واسطه صادر یږی)) دا تعر یف په انسانی فعالیت او آواز پــوری منحصر شوی دی : یعنی حیوانا ن ژبه نه لری او په لاسونو ، پښو او نورو غړو باندی اشـا ، هم ژبــه نشی گڼل کیدی . یو بل تعریـــف وایی : ((هره وسیله صوتی وی . که بل څه چی فکرونه او احساسات څرگند ولی او نقلولی شی ژبـــه بلل کیږی .)) په دی وروستــــی تعریف کی دتندی تریو والی ، موـ سکا ، په لاس او سر اشاره کول هم دژبی په قلمرو کی داخلیږی .

همدا رنگه د دی تعـــــر یـــف له مخی دماشوم ژړا چی د غذا دغوښتلو دپاره وی او د سپی غپا چی د دروازی د خلاصولو په هیله یی پر چا اوروی ژبه بللی شو . لیکن اوسنی ژبپو هان دغه تعریف نه منی او دوی اکثر په دی عقیده دی چی له انسان نه پرته نورحیوا ـ نات ژبه نه لری . په دی کی شك نشته چی مچی د مخصو صی نڅا په ذریعه کولی شی خپلو همنو عانو ته دگلانو ځای او دهغو لوری لودن وروښیی او حتی د فاصلی په باب یی هم معلومات ورکړی خو سره له دی ژبپو هان دی ته نه دی تیارچی دمچیو نڅاژبه وبولی . په لومړنیو فلمونو کی د (پانتو میم) په ذریعه دسینما ماهرو لوبغاړو ځینی دا ـ ستانونه تمثیلولی شول خو بیا هم نوموړی فلمونه گونگ وبلل شو ل اوسنی ژبپو هان په دی نظریه دی چی د ژبی یومهم خصو صیت دا دی چی باید ژبنی فعالیتو نه د آو ازپه بڼه له انسانی غړیز سیستم یـــا جهاز (ژبی ، شونډی او حنجری) څخه راووزی . ددوی په عـقیده ، د ژبی ځینی مهم خصو صیات دا دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ــ ژبه رمزي (سمبو ليك) دهچې په عمومي ډول له خپل مدلو ل سره کوم منطقي او ضروري! ړيکي نه‌لري اود وخت په تيريدو ســره نوموړي رمز ونه (سمبولونه) هم‌تغيير کوي .

۲ــ ژبه سيستما تيك ده او په‌همدې دليل دبنودلو او زده کولو وړ ده . ژبې په‌عمومي ډول ځا نته‌ځانګلي قواعد لري که څه هم چې د يوې ژبې‌قاعده د بلې ژبي‌له‌ځغي سره په ټوله معنايو شانته نه ده .

۳ــ ژبه بشري ده اود حيوانا توله ((ژبې)) سره جوت توپيـــــــر لري .

٤ــ ژبه يوه ټولنيزه پديده دهچې دځغي په واسطه د ټولني ترمينځ يوډول اجتماعي مناسبات مينځ ته‌راځي .

٥ــ ژبه غريزه نه ده بلکي‌لـــه‌ټولني څخه زده کيږي . که ژبـــه غريزه وای نو په‌ټوله بشري ټولنه‌کي به فقط يوه ژبه وای او زده‌کړې ته‌به‌يې هم ضرورت نه‌پاتې کيده .

٦ــ ژبه دفکر دانتقال وسيله ده‌څو په عين زمان کي يوه نسبــــي خپلواکي هم لري .

لنډيز : ژبه د آواز ونو يـــــــورمزي سيستم دی چې د ټولني له خواديو بل د پوهولو دپاره وضـــع‌شوی اودانسان په مخصو ص صوتي جهاز پوري اړه لري .

ژب بنوو نه او ژ بپو هنه :

تر ډيره وخته پوري داکثروخلکوداخيال وچې دساينس يوه وظيفه دانه ده چې د ارزښت مساله له‌علم‌سره ګډه کړي بلکي ويل به‌يې چې دا د ارزښت پيژندني axiology او مخصو صا داخلاقياتو اوسياست کار دی چې دساينس ګټور اوزيا نمن اړخونه سره جلا کړي . ددوی په عقيده ، ساينس پـــوها ن اوتکنا لوجيستان فقط د علم اوتخنيك له‌پرمخ بيولو سره علاقه لري او داپه دوی پوري هيڅ اړه نه‌لري چې دهغوی له کشفياتو او اختر اعاتوڅخه څه ډول استفاده کيږي . د مثال په‌توګه ، دوی اتومي بمو نه‌جوړوی مګر په هيرو شيما او نا ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګاساکي باندي د دغو بمونو پـــه استعما لولو کي خپل ځانونه مقصر نه‌بولي .

لیکن اوسني منطق دا خبره نه‌مني او وایي که علم بي طرفه دی عالم باید بي غرضه او بي طر فه‌نه‌وي . ساینس پوه ته‌ښایي چي د خپلو ښیږنو په ترڅ کي له خپـــل‌وجدان سره هم سلا او مشـــوره وکړي او بشري سوله او نیکمرغی‌په‌نظر کي وساتي .

دا پورتني مقدماتي خبري د ژب‌ښووني او ژبپوهني په مورد کي هم صدق کوي . په دی معنا چي‌ژبپوهنه زیاتره تشریحي بڼه لري خو ژب ښوونه باید تجویزي او توصیوي بڼه غوره کړي . ژبپوهنه دارزښت مساله یوې خوا ته کوي‌او یوازي د ژبي اوسني او موجوده بڼه تر ځیړني لاندي نیسي . آیا دژبي ښوونکي باید د ((بـازار او کوڅي)) ژبه کټ‌مټ‌استعمال‌کړي؟ آیا د ژبي‌ښوونکي‌یوازي((استعمال)) دمعیار په‌توګه قبلوي او که‌دمختلفو«استعما لونو» ترمینځ دانتخاب‌حق هم لري :

دژب ښوو نکي کار د ژبپوهانداه‌کار سره توپیر لري . ژب‌ښو ــ ونکي بایــد د ژبــي چــاڼ شوي‌او تصفیه شوي برخي زده کوو نکوته وروښیي . دلته مونږ دیـــو ډول‌اشتباه مخه نیسو او هغه دا چي د ژبي تصفیه شوي شکلو نه هرو ــمرو دامعنانه لري چي ګویا نـــور مروج او مستعمل شکلونه غلط اوناسم دي . په داسي حال کي چي مثلا مونږ د (حقله) پر ځای (باب ،باره ، برخه)استعما لولي شو او دغو وروستیو الفاظو ته د «حقله»په‌نسبت ترجیح هم ور کوو دانه وایو چي (حقله) صحیح نه ده او غلطه‌ده .دا فیصله ځیني لیکوال پـــه لغوي منطق باندي کوي او وایي چي د (په حقله) ترکیب ناسم دی مګر په ژبه کي مخصو صا په دی‌وروستیو وختو کي ــ د لغوي‌منطق په‌ځای (استعمال) ته زیا ت وزن‌ورکول کیږي . همدا چي یوه کلمه یا ترکیب په ټولنه کي عـمو میـت‌پیدا کړي او د خلکو په‌خولو کـــي جاري شي بیانو پرهغه باندي د غلط حکم کول پخپله یو غلط حکـــم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی ځکه چې ژبه د ټولنې له خوا جوړېږي او تغییر ور کول کېږي . لیکن د ژبې ښوونکې کولی شي چې د سخیفو او مبتذلو عبار تونو له راوړلو څخه ډډه وکړي .

داد درسي کتاب د مولف او د ژبې دښوونکي وظیفه ده چې د فصیحو کلمو او بلیغو وینا خصو صیات وپېژني او زده کوونکو ته یې ورو ښیي . په داسې حال کي چې ژبو هاند د محلي لهجو له ثبتولو سره علاقه لري د ژبې ښوونکی باید معیاري ژبې ته پاملرنه وکړي او د تدریس دپاره یې د معیار په توګه ومني پخوا له دې چې د ژبې ښوونې مسالې په مفصله توګه وڅېړو دیو څو خبرې به د زده کړې د سا یکالوجې په باره کې هم وکړو ځکه چې د تدریس او ښوونې موضوع د زده کړې له سا یکالوجۍ سره نه شلېدونکې اړیکې لري .

**

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهمه برخه:

دزده کړی ارواپوهنه

د ښوونه او تدریس پخپله یو علم دی اوله دی امله ښوونکی ته پکار دی چی دزده کړی دسایکالوجی (ارواپوهنی) له اصولو او پرنسیپونو سره آشنا شی او لههغو څخه دښوونی او روزنی په چارو کی گټه واخلی . پخوا له دیچی ښوونکی په تدریس پیل کوی باید دغه لاندی پوښتنی یی لهځان سره حل کړی وی : (۱)دڅه شی درس ور کوی ؟ (۲) څنگهدرس ورکوی ؟ (۳) چاته درس ور کړی ؟ (٤) څومره موفق دی ؟

دلومړی پوښتنی حل د ښوونیاو روزنی په فلسفه پوری اړه لری دښوونی او روزنی فلسفه د زده کوونکو دپاره هدفونه او ارزښتونه ټاکی او تعلیمی نصاب له هغو سرهعیار وی . پههره تاریخی دوره کی فیلسوفانو د خپل وخت داجتماعیاقتصادی جوړ ښت له غوښتنی سره سم په تعلیمی هدفونو اوارزښتونو باندی په سیستماتیک ډول سره کار کړی دی اود هغو پهرناکی یی تعلیمی نصابونه اوپروگرامونهطرح کړیدی .ددغوفیلسوفانو پهډله کی څینی داسی کسان هم وو چی د خپل وخت ارزښتونوتهیی په انتقادی نظر کتل او کو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښښس یی کاوه چې مترقی افکـــارځپاره کړی خو په عمومی ډول د ښوونی او روزنی فیلسو فان د حاکمی طبقی په‌خدمت کی وو او د محافظه کار ی خوا ته یی تمایــــل‌درلود . د دی دپاره چی له څپلی اصلی موضوع څخه لیری نشـــــودومره به ووایو چی د مریی ساتنی په‌اجتماعی ـ اقتصادی فورما سیون‌کی مینځی او مریونه له زده کړ ی څخه محروم شوی وو څکه چـــی‌باداران (برده دارانو)به هغو ی د«ناطق ابــزار» په نــوم یا دول‌او‌دانسانانو په نوع کی یی نه‌شمیرل دیونان نامتو فیلسوف (ارستو) به‌ویل چی مریونه په فطـــری ډو ل مریونه پیدا شوی دی . نن وز څ‌داخبره ډیره عجیبه ښکار ی اوهغه هم‌دیوه ستر مفکر له خوا ، خـــومتاسفانه چی دا د هغه‌وخت عمومی ذهنیت و . (ارستو) به ویل چــــی‌مریونه دفزیکی چارو د اجرا کولو دپاره پیدا شوی دی هغوی تـــــه‌فقط باید دومره څه‌ورو ښوو لشی چی بدنی کارونه په‌ښه توگه‌سرته‌ورسوی خو هغوی له دی نه‌زیا ت دزده کړی استعداد نه لری .

څرنگه چی په لرغونی یونان اوروم کی فزیکی کارونو ته په‌سپکه سترگه کتل کیدل او ویل به‌یی‌چی‌فزیکی کارو نه‌دمادی اړتیاووسره‌اړه لری نو آزاد خلك باید آزادی‌پو هنی (لیبرال فنون) زده کړی . په نتیجه کی داسی افکار مینځ تــــــه‌راغلل چی : تر ټولو ښه علم هغه دی چی مادی گټه‌یی لږه وی لکــــه‌متافزیك ، منطق او دفلسفی ځینی نوری څانگی . آزاد انسان بایـــدفزیکی کارونه کړی څکه چی دا د غلامانو وظیفه ده . دهمدی ذهنیت په‌نتیجه کی مجرد و عقلی پوهنو ته زیاته پاملرنه وشوه او تجربی ته‌په‌سپك نظر کتل کیده . (فرا نسس‌ـ بیکن) په‌یوه مشهوره قصه کـــــی‌لیکی چی څنگه پخوا نیو علـــماوود آسن د غاښونو د معلو مولو د پاره‌شپه او ورځ کتابونه مطالعه کو ل او له دی څخه یی کرکه کوله چی‌دآسن خوله خلاصه کړی او غا ـ ښونه یی وشمیری .

دفیوډا لیزم په تاریخی دوره‌کی‌هم علم دکلیسا او فیوډ ا لانو پـــــه انحصار کی و . که له‌منځنی یا بی‌برخی طبقی څخه به یو څوك‌د علم

(c) ketabton.com: The Digital Library

حاوند شونو هغه به یاد حکومت دپاره میر زایی کوله او یابه درو —
حاییونو په قشر کی شاملیده . دعلومو دانکشاف په لحاظ ، فیوډا-
لیزم تیاره دوره وه او بیځایـــــــه تعصبو نوموقع نه ور کوله چی دفکر
دآزادی مشال ولګیږی . په عمومی ډول ، تعلیمی نصاب له حیا تــــی
اړتیاوو څخه لیری شوی و اوحتی دنیوی معاملو په باره کی خبری یی
بدعت باله . بدیع او غریب افکاراودعنعنی له چوکاټ نه دباندی خبری
او نوښتونه به له سختو سزا ګانو سره مخامخ کیدل . چادو مره قدری
هم نشوی ویلی چی ((منځکــــــه ګرځی .))

په دغه زمانه کی د علم دانکشاف دپاره مبارزه له قربانیو ، سپکاویو
رټنو او غندنو سره ملګر ی وه .

د کپیټا لیزم په لومړی مر حله کی چی لا امپر یالیستی انحصارات
مینځ ته نه وورا غلی د صنعت له ترقی سره علم هم اانکشاف وکړاو
دتجارت آزادی د فکر او بیـــان د آزادی دپاره هم لاره خلا صه کړه .

په دی دوره کی علوم او فنون د سرمایی په خدمت کی ولویدل اود
زده کړی د پرو ګرا مونو اساسی هدف دداسی لارو چارو لټونه وه چی د
پانګی له زیاتولو سره مرسته وکړی په لویدیځه صنعتی نړی کـــی د
پرا ګما تیزم فلسفه وغوړ یده چی عمده اصل یی دا دی : ((د حقایقو
په موندلو باندی وخت مه ضایـــع کوی ء مهمه خبره داده چی له مو-
جوده وضعی څخه د خپل ځان پـــه ګټه کار واخلیء . حقیقت هغه شی
دی چـــی په عـــــمل کی سنتاسی په درد وخوری .)) البته نن ورځ
په پانګوالی کی د ښوو نی اوروزنی دفلسفو شمیر ډیر زیات دی چی نه
یی دلته تفصیل ځائیږی اونه لندیز خو عمده اصل یی د داسی انسا ن
روزنه ده چی دپانګوا لی دنظام له بایښت سره مرسته وکړی .

دوهمه پوښتنه او وز پسی نوری پوښتنی د زده کړی له سایکا —
لوجی او پیدا ګوژیکی موضو عا تو سره اړه لری .

لومړی به وګورو چی سایکالوجی (اروا پوهنه) څه شی ته وایی او
بیا به د زده کړی سایکا لوجی په یوځه تفصیل سره شرح کړو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسایکا لوجي (پسیکو لـوژي) لغت له دوو یوناني کلمو څخه جوړ شوی دی. (پسیکو Psycho) یا (پسیکي Psyche) روح یانفس ته ویل کیږي او (لو گیـه Logia) د پوهني په معناده په دی اساس، پسیکو لوګیـه (چې په عربي یې علم الروح، په دري کې یې روحیات یا روانشناسي په روسي کې یې پسیخو لوګیه، په انګریزي کې یې سایکا لوجي، په فرانسوی کې یې پسیکو لوژي بولي) دارووا پوهني په معنا راځي. ځینې پښتانه لیکوال په دی ګومان چې (اروا) به د عربي ژبـي د (ارواح) معغن شکل وی د اروا پوهني پـه ځای (ساه پوهني) ته ترجیح ور کوی په داسی حال کې چې (اروا) د دری ژبی د (روان) په شان آریایي ریښه لري.

دنو نسمي پېړی تر ورو ستیو وختو پوری اروا پوهني د فلسفي د یوی څانګې په حیث د روح یـا نفس د څرنګوالي په باره کې بحث کاوه. داسې ښکاری چې حتی په لرغونو ټولنو کې هم د روح مفکوره موجوده وه خو په هغه وخت کې روح (د سیوری، ویني، او سـاه پهشان) یو مادی شی تصور کیده. د زماني په تیر یدو سره روح یو غیر مادي څیز وګڼل شو. سره له دی روح یوه معضله وه چې چا نشوی کولی د هغه اصلي ماهیت وپیژ نی څرنګه چې د روح موضوع مستقیما د انسان له ژوند او مړینی سره اړه در لوده او لری یې نو ځکه د حکماو روحانیونو، او پوهانو له خوا پدی برخه کې زیات بحثونه شوی دی. د مړیی توب په نظام کې دا عقیـده عامه شوه چې روح له بـدن نـه مستقل دی او د دواړو ترمینـځ اتحاد یوازی یوه موقتي پدیده ده.

د یونان ستر فیلسوف (اپلا تون) د روح په باره کې یوه داسې نظر یه وړاندی کړه چې د زده کړی پـه سایکا لوجي کې یې زیات نفوذ وکړ ده روح یوه ابدي ایډه یا (مثـل) وګاڼه او ویې ویل چې د انسان روح په ابتدا کې په هرشي پوهیده او انسان کولی شی د ریاضت او تامل له لاری بیرته خپل هیر کړی معلو مات را په یاد کړي. په دی اساس زده کړه تداعي ده او په دی برخه کې له تجربي څخه د تامل برخه زیاته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترنو نسمي پيړۍ پورې سايکا لوجي د فلسفي يوه څانګه ګڼل کيده په (۱۸۷۹) ع کې آلماني پــــوه(ويلهلم وونت) دلا ييز يګ پـــه پوهنتون کې د اروا پوهني موسسه ؤ پرانيستله اود شعور د تحليل او مطالعې دپاره يې له تجر بــــې ميتود څخه کار واخيست .

پهشلمه پيړۍ کې د سايکالوجي مختلف مکتبو نه (لکه بيهيويريزم دګيشتالت اروا پوهنه ، فرو يديزم او نور) مينځ ته راغلل چې اکثريې ايډيا ليستي يا ميخا نيکي وو . دامريکې په متحدو ايا لتونـــوکې د (بيهيو يريزم) يعــني د سلــوك د اصالت تمايل ډير قوي شو . که څه هم د سلوك داصالت پلويان ادعا کوي چې د دوی فرضيې پر علمي موازينو برابرې دي او ټولې نظريې يې د تجربی ميتود په اساس را ــ ايستلې دي خو د دوی اروا پوهنه ميخانيکې بڼه لري . په شو روی اتحاد کې د مار کسيستي لينينيستي دمعرفت د تيوری په رڼا کې اروا ــ پوهنه ديوه علم په توګه مينځ تــــه راغله. د دې اروا پوهنې طبيعـــي علمي بنسټ د (سچينوف) دانعکا سا تو تيوری ده چې (پاولوف)هغې تهزيات انکشاف ور کړ .

دسلوك داصالت پلويان وا يـــي چې اروا پوهنه دسلوك علم دی . د سلوك داصالت (بــيهـــيو ير يـــزم Behaviourism) فلسفي بنسټ پرا ګما تيزم دی . په (۱۹۱۳) ع کې (واټسن) امريکايـــــــي پوه د (اډوارډ تارن ډايك) له تجربو څخه په استفادې سره د (بيهيو يريزم) بنسټ کښيښود .

د دې مکتب پلويان اروا يي پديدې په ميخانيکې توګه دارګا نيزم پــه عکس العمل (reaction) پورې منحصر وي . (بيهيويريزم) دسلوك او شعور تر مينځ تو پيرنه کوي . دوی وايي څرنګه چې شعور هم دروح په شان دپيژندلو وړنه دی او تر تجربې لاندې نه راځي نو هغه څه چې مونږ يې کولای شو داده چــــي دژوندي ار ګا نيــز م سلوك (رفتار يا کړه وړه) وڅيړو . د دغه اروا پوهنې مکتب پلويان زياتره په حيواناتو ، مرغيو او ا نـــسا نـــا نـــو کــــــې د(محرك يا منبه) او ځوا ب(عکس ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

العمل) مختلف شکلو نه مطا لعـه کوی . هخوو نکی (انگیـــــزه) او
خواب (عکس العـمـل) د دی اروا پوهنی عمده پرنسیپ دی .

دمثال په توگه ، ماهی په قفس کی ایښوول کیږی . پیشو زیار ــ
باسی چی د ماهی غوښه وخوری لیکن دقفس دروازه تړلی ده او
پیشو نشی کولی چی هغه پرانیزی له ډیرو هلو ځلو نه وروسته پیشو
په تصادفی توگه هغه تار کشوی چی د قفس د دروازی له خلاصولو
سره مرسته کوی . دروازه پرا نیستل کیږی او پیشو د ماهـــــی
غوښه خوری . دغه تجربه بیا بیـــا تکرار یږی . پیشو له یو یا دوو ــ
وارو څخه وروسته په دی پوهیږی چی په اصطلاح ((چل یی په تسمه
کی دی)) ، هر وار چی تار راکش شی د قفس دروازه خلا صیږی .
د دی په عکس ، که وغواړو چی پیشو دغه زده کړه له یاده وباسی
نو داسی چل کوو چی دا ځل د تار په کشو لو سره دقفس دروازه نـه
خلا صیږی بلکه د دی په خلا ف، پیشو د بریښنا له ټکان سره مخا ــ
مخ کیږی . که وروستی تجربه څوواره تکرار شی پیشو جرأت نشی
کولی چی تار راکش کړی او په نتیجه کی خپل زده کړی خو ی
هیروی . له دی څخه داهم معلو میږی چی دپښتو دامتل : ((زده ــ
کړی خوی په مرگ هیریږی)) په علمی لحاظ د تامل وړ دی .

د (بیهیویریزم) له نظر ه، زده کړه دارگا نیزم دمشــــــــر وط
(Conditioned) عکس العمل زیږنده ده . دغه اصل پرانسان هم
تطبیقیږی.

د شلمی پیړی په دیر شیزو کی د(واټسن) دتیوری پر ځای د (نو ی
بیهیو یریزم) تما یل مسلط شو.

د دی تمایل مخکښان (کلار کـهـر ، اډوارډ ټولمن ، او اډو یــــن
گوتری) وو . نوموړی امریکا یی پوهان د شوروی پوه (پاو لوف) د
نظریی تر اغیزی لاندی ر اغلل اود (او پریشنیزم)او منطقی پاز ــ
ټیویزم د فلسفی پر ځـــای یی د(پاولوف) د دکتور ین ماټریالیستی
اصول ومنل . که څه هـــم دوی دمشروطو ا نعکا ساتو له تجربو څخه
زیاته استفاده وکړه خو په سلوک کی یی دسترو مغزو نقش او اهمیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لەنظره وغور څاوه . وروسته څینونورو پوهانو پر (بیهیویریزم) باندی زیات کاروکړ ، تعدیلات یی پکښی‌راوستل خو د دغه مکتب ایـډیا ـ لیستی او میخا نیکی ماهیت ته یی‌تغییر ورانه کړ .

Rashad Academy

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړې نظریې

د دې دپاره چې دژبې ښوونکی په خپله وظیفه کې په ښه توګه پر مختګ وکړې اود خپلو زده کوو نکو دمعلوماتو او مهار تونو سویه لوړه کړې باید د زده کړې دنظریو په باره کې تریوی اندازې پوره او اساسي معلومات تر لاسه کړي. پر معلو ماتو او مهار تونو سرجامع ، له ښوو نکي څخه داتو قع هم کیږي چې د زده کوونکو په کړ کتهر بیره ، او فکری قضاو ت کې هم مثبت بدلون راولي . زده کړه باید سلوك ، او میخانیکي بڼه ونه لري بلکې باید آګاهانه ، انتقادي ، او خلاقه وي خود هغې په مرسته زده کوو نکي وکولي شي په نویو متحولو شرایطو کې سمه او اصولي لاره انتخاب کړي . د زده کړي دا روا پوهنې عمده پو ښتنه داده چې انسان څنګه کولي شي په آسانه او ارزانه طریقه او لږ وخت کې د معلوماتو، مهار تونو اوسلوك سطحې ته ار تقاء ور کړي ؟

د زده کړې له مسالی سره یواز ې ښوو نکي ، میندې او پلرونه ، او لار ښوو نکي کدر ونه علاقه نه لري بلکې اروا پوهان ، فیزیولو جستان دبیو شیمي ، او بیو فزیك پوهان ،د صنایعو اداره کوو نکي او نور کسان هم ورسره مینه او علاقه لري خود دې ټولوله جملې نه د زده کړې په باره کې تخصصي څیړنه داروا پوه دنده ده . د دې کار لومړی دلیل دادی چې له څنډنو وختو څخه اروا پوهانو دزده کړې په با ره کې څیړنې کړې دي او په دې ځانګه کې تاریخي سابقه لري بل دلیل یې دادی چې داروا پوهنې دتیوري په برخه کې (زده کړه یا آموزش) همیشه د څیړنې دمر کزی هستې په توګه تبارز کوی اود هغې له څیړلو نه پرته یوشمیر نوراروایي مسایل او پرا بلمونه نشي حل کیدی . که اروا پوهنه دسلو ك علم وبولو نو سلوك هرو مروتغییر

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی او د اروا پوهانو په عقیده د سلوك تغییر ته‌زده کړه‌وایی .که اروا پو هنه دار وا یـــــی حالاتو، کیفیتونو او شرا یطو مطا لعه وبو- لونو په دی صورت کی هم د زده کړی موضوع رامینځ ته‌کیږی .

زده کړه څه شی‌ته ویل کیږی ؟ اروا پوهـان دی پـوښتنی تـه‌پـه مختلفو طریقو ځواب ور کوی .

اما پخوا تردی چی د زده کړی‌په‌باب ((دافرادو جامع او داغیا رو مانع)) تعریف وړاندی کړو وبه گورو چی څه ډول فعالیتونه دزده کړی په قلمرو کی را ځی .بنایی‌په‌دی څبره به‌ټول اتفاق ولری چی د نویو لغتونو په‌باره کی پوهه تـــرلاسه کول ، ذیوه نظم یاترا نی پـه یادول ، اود موټر بیول ټول‌د زده کړی په کټیگور ی کی راځی.لیکن مونږ،یوازی معلومات او مهار تونه‌نه زده کوو بلکی د تلقی ډول او انگیرنی هم زده کوو . دمثال پـــه‌توگه تعصب (نژادی ،ژبنی،مذهبی طبقاتی ، جنسی ، اونور)میـنه‌اولمانځنه ، ارزښتو نه ، او ایډیالونه هم‌د اجتماعی مناسباتو په‌ترڅ کی‌تشکل کوی او له نورونه‌په‌مستقیمه یا غیر مستقیمه توگه زده کیږی .برسیره پر دی ، انسان ځینـــــی حرکتو نه او ژستونه (لکه په‌چا پسی شونډی بو ځول ، تندی تر- یوول ، د تجاهل د څرگند ولودپاره‌دخولی جوړول او اوږی پور تـــه غورځول غ دچرت وهلو په وخت‌کی‌هم‌هم‌کول،په‌هیجانی حالت‌کی‌لاسونه غور ځول اونور) هم‌له نورنی څخه‌زده کوی . البته دزده کړی پـــه کټیگوری کی یوازی مثبت ، گټوراو جوړ وونکی مهار تونه او عاد- تونه نه بلکی منفی ، زیان‌رسوونکي‌او ورا نوونکی فعالیتو نه اوخویونه هم راځی .

دارو اپوهانو په عقیده هغه فعا لیتونه چی له انعکاسا تو ، غرا یزو او دعمر له زیاتوالی څخه را مینځ ته‌کیږی زده کړه نه بلل کیږی . د مثال په‌توگه ،درڼاد زیاتوا لی یا لږوالی پ ه مقابل‌کی دسترگو د کسی تنگیدل یا پراخیدل ، داو ر لمبی‌ته‌دپتنگا نو ور دانگل اود ټروپیز م (tropis m) نور حا لا ت،په غریزی توگه دمرغیو ځالـــــی جوړول ، او داسی نور دزده کړ ی‌په‌مقوله کی نه‌شاملیږی . دغریزی‌په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کی تر دی وروستیو وختـــوپوری ډیر زیات بحثونه شوی دی چې د هغو له جملې ښخه د(ټینبرگن)او(تورپ) څیړنې پهزړه پورې دی. اوسنی اروا پوهان په دی عقیده دی چې غریزه دوه مهم خاصیتونـــه لری :

لومړی دا چې غریزی فعالیتونه له نورو ښخه نه زده کیږی یا پهبله ژبه اکتسابی نهبلکی فطری اوذاتیدی . دوهمه دا چې غریزیفعالیتونه عمومی (universal) دی او دیوی نوعې په ټولو افرادو کی بی له استثنا عمو میت لری . د دی موضوع دتوضیـــح دپاره به دوه مثالونه راوړو. پخوا اکثرو خلکوعقیده در لوده چې له مور او پـلار سره دماشوم مینه فطری ده خـــوورو وستنه تجربو وښوده چې ماشوم پوازی له هغه چاسره مینه لری چې دی یی پهمینه روزلــــی وی . د افریقا په ځینو قبیلو کی ماشوم دماماله خواروزل کیږیاو تجر بـــی ښودلی دهچې دغسی ماشو مان د پلار پهنسبت له ماما سره زیا تـــه مینه لری .

د جنسی غریزی پهباره کی چېتراوسه کومې تجربی شوی دی له هغو ښخه داسی نتیجه لاس تهرا غلیده چې په وړو حیواناتو کــــی جنسی غریزه شته . دغه حیوانا تدجوړه کیدلو په ترڅ کی پهغریزی توگه خپل کار کوی مگر د لویـــوحیواناتو (لکه گوریلا او شامپـا- نزی) او انسان پهباره کی دغـــهحکم صدق نه کوی . نو موړ ی حیوانان او انسان د جنسی یــــوځای کیدلو او مجا معت دپاره زد ه کړی ته اړتیا لری .

ځینی فعالیتونه چې د عمر په زیاتوا لی پوری اړه پیدا کویدزده کړی په مقوله کی نه راځی . دمثالپهتوگه ، مرغی د بچکو ترایستلواو د وزرونو د عضلاتو تر پیاوړ ی کیدلو پوری الوتنه نشی کولی .کله چې دخپل عمر ټاکلی حدته ور سیږی په الوتلو پیل کوی . همدا- رنگه ځینی حیوانات په لومړ یسرکي پهاوبو کی لامبو نشی وهلیخو چې عمریی ټاکلی پړاو ته ورسیږیبیاکولای شی چې لامبووهي.پهدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته مثالونو کې د مرغیوالوتنه اودسمندری حیواناتو لامبو د عمر لــه پوخوالي سره اړه لري . سره لــه دی ، په دی برخه کې د خالصـــو مثالونو پیدا کول مشکل غونـــدی بریښی .دانسان بچی تریوه ټاکلی وخته پوری د خبرو کولو قدرت نه لري خو کله چی د خبرو کولوقدرت پیدا کړی باید له نورو څخه یې زده کړی. په داسی حالاتو کې د پو ــ خوالي او زده کړې د حدودو تفکیک یو مشکل کار دی .

ستونزه او اعتیاد هم د زده کړې تعریف له لانجو سره مخامخ کوی مونږ ټول پوهیږو چی تمریـــــن اوتکرار له زده کړې سره پوره مر ــ سته کوی . په انگریزی کی متـل دی چی (Practice makes perfect) یعنی تمرین سړی کمال ته رسوی خو کله کله تمرین له خپلې اندازې نه زیات شی اود زده کړې انحنـاء بیرته ښکته رالو یږی . آیا تکر ارد زده کړې پرضد کار کوی؟ پوهیږو چـی خبره داسی نه ده خو ظاهــرا دغسی بریښی لکه چی زیات تکرار دزده کړې مخه نیسی . نو زده ــ کوونکی باید استرا حت وکړی. خو که داسترا حت وقفه هم زیاته و ی هیره مینځ ته راځی . دغـــــه ډول مسایل چی : ستونزه څخه وخت پیل کیږی اود تمرین په مینځ کی څو ــ مره استراحت گټه لري ډیره دقیقه محاسبه غواړی . البته ځینی اروا ــ پوهان د ذهنی ستونزی او همدا رنگه د فزیکی ستونزی د معلو مولو دپاره دقیق آلات استعما لـــوی اوهمدا رنگه د زده کړې د هر مهارت دپاره یـی دااستراحت و خت هـم ټاکلی دی خو بیاهم دانسان دشعور مسایل په میخانیکی توگه نه حـل کیږی.داعتیاد موضوع هـم په زده کړه کې اغیزه لري ، ځینی کسان په ځینو مواردو کې ډیر ژر معتـاد کیږی او ځینی نور زیات مقاومت کوی په ښار ونو کی ډیر خلـک او سیږی ځنی یی هر وخـــــت له غالمغال او شور وځوږ نه شکا ــ یت کوی خو ځینی نور عادت ورسره پیدا کوی او نور مال حالت یی گڼی دزده کړې په تجربو کی اعتیاد دیوه عامل په توگه اغیزه کوی . دعادت پیدا کولو پوښتنه هغه وخت راو لاړیږی چی په یوه علمی تجر به کی دکنټرول عوامل له اوړ یدو نـکـو څخه بیلیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمثال په‌توگه ، که د (الف) او(ب) په‌نامه دوی ډلی زده‌کوو نکی چی ټول مشخصات یی سره یـــوشانته وی په یوه ربړ وونکی او نا-مناسبه فضا کی تر روزنی لاند ی‌ونیسو هغه ډله چی له نویو حالاتو سره ژر توافق کولی شی داعتیادله‌امله دهغی بلی په نسبت ډیره زده کړه کولی شی .

اوس د دی وخت رارسیدلی‌دی‌چی دزده کړی یو مشهور تعر یف وړاندی کړو . د (بیهیو یریزم) دمکتب پلویان وایی چی : «دار گا-نیزم په سلوك کی هر ډول تغییرته زده کړه‌ویل کیږی . » داتعریف که‌څه هم ډیر مشهور او متداو لدی خوله نیمگړتیاوو څخه خالی نه دی . لومړی‌دا چی (بیهیویریستان)د سلوك او شعور ترمینځ توپیر نه کوی . دوی وایی چی شعور لـــکه‌دروح په‌شان یوه کړکیچنه مسا له ده‌او اروا پوهنه باید گرد سره د شعور او روح له څیړنی څخه لاس واخلی او په ځای یی سلوك (رفتار،یاکړه وړه) چی د شعوربنکارندوی دی تر څیړنی او ازموینی لاند ی ونیسی . په دی توگه ، دشعور په نفی کولو سره ددوی تیور ی‌میخا نیکی بڼه پیدا کوی . (بیهیو یر-یستانو) خپلی تجربـــــی پر وړوحیواناتو (لکه موږك ، پیشو ،کو-تره او نورو) باندی تطبیق کـــړی‌هغه یی دانسان‌تر قلمروه پور ی پسی تعمیم کړی په داسی حا ل‌کی‌چی دانسان شعور پاسیف او ماشینی نه دی . د(انگیزی عـــکس‌العمل) یا (S-R) فورمو ل پر انسان باندی د حیواناتو په‌شان‌پوره نه تطبیقیږی .

انسان نه یوازی هغه وخت چی‌له پرابلم سره مخا مخ شی د حل لاره پیدا کوی بلکی ځینی انسانان‌له‌مخکی نه‌د مجرد تفکر په مرسته‌د راتلو نکی په‌باره‌کی پیشگویی‌کولی‌شی . ځینی کسان د تخلیق کشف او ابتکار استعداد ونه لـــری .دځینو داستد لال ، تفسیر ، تجرید او تعمیم قابلیت دنورو په‌نسبـــت‌زیات وی . د (نیوټن) پر سر چـــی منه‌راولو یده نو ډیر شیان یی تری‌زده کړل اود جاذبی قوانین یی‌تری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را وایستل . (ارشمید سس) پهاوبوکی دجام پهننه ایستلو سره خپل مشهور قانون را وایست .(جیمز واټ) د دی پیښی په لیدلو سرهچی «بخار په قوت سره د دیګ سر پورته لیری وغورځاوه » د بخار ماشین اختراع کړ . په همدی ترتیب په سلګونو مختر عانو له ساده لیدنو کتنو څخه ډیری ستری‌مفکوری را وایستی چی د ساینس پهنړی کی ډیر زیات ارز ښت‌لری یپهدی اساس ویلی شو چی زده ـ کړه تر زده کړی پوری فرق لری .خلاقهاو ابتکاری زده کړه له عادی او میخا نیکی زده کړی سره چیپهحیواناتو کی لیدل کیږی جوت توپیر لری .

دوهمه دا چی(بیهیو یریستانو)لهروح یاشعور څخه د سلوك په بیلولو سره هغه ته فقط د حرکتو نودیوه سیستم پهنظر وکتل .د دوی پهنظر ، د ګیډی سلوك ، د کو لموسلوك اودانسان سلوك یوله بله توپیر نه درلود . په دی کی شك‌نشته چی حرکت دسلوك یوهبر خه دهخودا به هم سمه نهوی چی سلوك‌یوازی د حرکتونو مجمو عه وګڼله شی.په څینو سلو کونو کی اصلاحرکت نه لیدل کیږی .

دریمه دا چی (بیهیو یریزم) لکهمخکی مو چی وویل اکثری تجر بی پر حیواناتو تطبیق کړی. دو یونښو کولی چید انسانی شعور کیفی ځانګړ تیاوی تشخیص کړیا ودا واقعیت پهپام کی ونیسی چی انسان یوازی بیولو ژیکی‌موجودنهدی‌بلکی ټولنیز موجود هم دی .

د زده کړی یو بل تعریف‌داسی‌دی : «زده کړه یوه داسی پرو سه ده چی دهغی پهوسیله له یو یوضعی یا پرابلم سره دمخامخ کیدو پهصورت کی فعالیت پیل کیږی اویا فعالیت تغییر کوی په دی شر ط چی په فعالیت کی تغییر د ذا تی‌تمایلاتو (غرا یزو) ، پوخوالی یساد اورګانیزم دموقتی حالاتولکه (ستو نزه ، نشه ، او نورو) زیږ نده نه وی . »

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتارن ډایك د زده کړی نظریه :

اډوارډلی تارن ډایك (EdwardLee thorndike) دامریکی د متحدو ایالتونو نامتو اروا پوه او قاموس‌لیکونکی دی .

د ده د زده کړی نظریه ، له‌ځینو‌مخالفتونو سره سره ، تر نیـــمی پیړی پوری په متحدو ایا لتونوکی‌مسلطه وه او حتی لا تر اوســـه پوری یی د ښوونی او روز نی پـه‌سایکا لوجی کی خپل ار زښت نه دی با یللی . تارن ډایك (۱۹٤۹ــ۱۸۷٤) په خپلو تجربی میتود ونو سره له یوی خوا د (بیهیویریـــزم behaviourism) د مینځ تـــه راتلو دپاره لاره هواره کړه او له‌بلی خوایی د ښوو نی او روزنی د سایکا لوجی بنسټ کښیښود.سر بیره پر دی ، تارن ډایك داحصا ــ ئیوی قاموس په‌لیکلو سره‌ددرسی‌کتابونو د تهیه کولو په‌برخه کی ستر خدمت ترسره کړ .

پخوا له دی چی د تارن ډایك دزده کړی نظریه شرح کړو بایـــــه وویل شی چی د ده کار ځینی‌ستری‌نیمګړ تیاوی هم لري . لومړ ی دا چی تارن ډایك انسان ته‌دیوه‌سوچه‌بیولوژ یکی او ز ګانیزم په سترګه ګوری اودی ټکی ته پاملرنه نه‌کوی‌چی دانسان سلوك او کړه وړه‌زیاـ تره د ټولنی او ټولنیزو شرایطـــو‌پر بنسټ ټاکل کیږی . ده ونشو کړی او یایی نه غوښتل چی ،پرفرد باندی د ټولنیزو عواملو په‌تیره تولیدی مناسبا تو اغیزه په حسا ب‌کی ونیسی . دو همه دا چی تار ن ډایك انسانی شعور په ساده توګه‌دحیوانی شعور ادامه ګڼی او فکر کوی چی ګویا دانسان او حیوا ن‌ترمینځ د کیفیت او نوعیت په‌لحاظ کوم توپیر نشته بلکی د هغوی ترمینځ فرق په درجه او کمیت کی دی. په دی اساس ، دی‌انـــســانـــی‌سلـــو ك لـــــه حیـــو ا نی سلـــوك سره ور ته او مشابه ګڼی او کومی‌تجربی یی چی پر موږ کانو ، کوـ ترو، او بیزو ګانو تطبیق کړی دی‌دانسانی سلوك تر قلمرو پور ی تعمیموی . دریمه دا چی تارن‌ډا یك انسانی شعور پاسیف او ما ــ شینی ګڼی د مجرد فکر توانایی اودانسان دابتکار او تخلیق استعداد ته‌لږه بیه ټاکی او یادا چی هیـــــځ‌قیمت نه ور کوی تارن ډایك نشی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولی دا واقعیت درك کړی چـــی ممکنه ده انسان دیوی انګیز ی په مقابل کی همیشه یو ډول عکس العمل ونه ښیی بلکی د هغـــــه د شعور سطح، انګیزنی ، او اخـلاقي ارزښتو نه هغه مقاومت ته راوبولی اویا دانګیزی په مقا بـــل کی لــه توقع نه مخالف عکس العمل ځر ګند کړی . حیوان لەسزا ځـــځه تښتی خوښبایی ځینی انسانان د خپلو ایەیالو نو او اخلا قی ارز ښتونو ځخه د دفاع په خاطر دسزا منلو ته تیار وی . دانسان پەخلاف ،له حیوان سره د حیثیت اوپرستیژ مساله نه طرح کیږی او عکس العمل یی میخانیکی او انفعالی بڼه لری . لەدی امله ، د مجاز اتو او مکا فاتو هغه سیستم چی په حیوانی زده کړه کی تطبیقیږی په هماغه شکل دزده کوونکو په ټولګی کی نشـــــی تطبیقیدی ځکه چی دانسان سلو ك ډیر پیچلی او مغلق دی . د مثا ل پەتوګه ، دفابریکی خاوند ځینو کارګرانو ته داعتصاب دماتولو دپاره بڼی ورکوی خو د دی احتمال زیات دی چی نومو ړی کا رګران دی د خپلو سپیڅلو ارز ښتونو اود کارګری جنبش دبریا لیتوب پەخاطر درشوت له اخیستلو ځخەډډه وکړی اود خپلو صفونو له ملاتړ ځخه دی لاسس وانخلی .

دتارن ډایك د زده کړی د ټولـــو پرنسیپونو شرح ځانته جلا ځیړنه غواړی ځکه چی ده لەپنځه ســــووکتابونو او علمی مقالو ځخه زیا ت آثار لیکلی دی او په دی رساله کی دهغو د تفصیل ګنجایشس نشته . دلته بەیواز ی د ده دنظریی اساسی ټکی راوړل شی .

لەتارن ډایك نه مخکی پەاروا پوهنه کی نظری یا ذهنی (سو ـ بژکتیف) میتود ډیر معمول و .

ده د لومړی ځل دپاره پـــەاروا پوهنه کی د تجربی اهمیت تثبیت کړ او دایی عملا وښوده چی کید ی شی په اروا پوهنه کی (او بژکتیف) میتود په کار ولویږی . تارن ډا یك په خپله ساحه کی حتی د میخا ـ نیکیت تر مرحلی پوری پرمخ ولاړ .ده به ویل : ((هر شی چی وجـود لری اندازه کیدی هم شی .))د دەپلو یانو د همدی مفکوری ځخه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیروی په نتیجه کی نه یــواز ی دذکاو تونو اندازه کولو ته ملاو تړله بلکی د اخلاقو او استعداد ونو پهمیچه کولو یی هم پیل وکړ .دتارن ډایك دتجربو په اثر داسی ذهنیتاو تمایل مینځ ته راغی چی کیدی شی کیفی حالات په کانکر یتهوکمیاصطلا حاتو تبدیل کړو او بیاوروــ سته یی داحصا ئیوی میتود ونسوتابع وگر ځوو . دی عمل تهپهتجرــ بوی میتود کی (په کمیـــت اړول quantification)ویل کیږی . تارن ډایك داروا پوهنی په سا حهکی په خپلو علمی تجربو ســـره د علمی میتود دپرنسیپونو په انکشافکید لیدنی وړ برخه اخیستی ده .

دتارن ډایك د زده کړی نظر یهد رابطی داصالت Connectionism پهنامه یادیږی .

له (۱۹۳۰) م . کال نهراوروستهتارن ډایك پر خپلو قوانینو باند ی نوی کتنه وکړه او یو څه تعدیلاتیی پکی راوستل . د ده دنظر یی دعمده تکو له شرح کولونه وروستهبهددغو تعدیلاتو پهبارهکی همخبری وشی .

(نیناتا لیزینه Nina Talyzina) دشوروی اتحاد نامتو اروا پوهه په خپل اثر (دزده کړی اروا پوهنـــه-The Psychology of Learning د(۱۹۸۱)چاپکی دتارنډایکانظریهپهلنډو عبار اتو کی راو ړی ده .دا لیکی : ((دتارن ډایك په نظر دزدهکړی جریان دیوه ټاکلی حالت او ټاکلی عکس العمل ترمینځ درابطیدتاسیسو لو او همدا رنگه د دغــو اړیکیو دټینگولوله پروسی څخـــهعبارت دی .)) (مخ ۲۵۸) . پهدی لنډ عبارت کی دتارن ډایك دنظرییجوهر ښودل شوی دی . د دیدپاره چی مطلب په عام فهمه ژبه بیا نکړو باید وویل شی چیدتارن ډایك دزده کړی پرنسیپ پرا نگیـــزه(یاحالت) اود هغی پهمقابل کـــی عکس العمل (ځواب) باندی بنـاشوی دی . دانگیـــزی او عــکســ العمل ترمینځ رابطه د S—Rدفورمول په ذریعه افاده کیږی .

ژوندی اور گانیزم چی له یو ی انگیزی (Stimulus) سرهمخاــ مخ شی نو هرو مرو د دغی انگیزی(محرك یامنبه) په مقابل کی یـــو ډول عکس العمل (Response) څرگند وی . دمثال پهتوگه ، کهد

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنگبنبـــــی پښې ته ستن وروړوچنگښبه خپله پښه ور ټولوی .تارن ډایك وایی چي په حیواناتو (اوحتی انسانانو) کی سره ور ته انگیزی سره ور ته عکسس العملونه‌راپاروی‌که انگیزی ته‌په پښتو کی (پاریزه) یعنی پاروو نکی ووایو او عکسس العمل هم (ځواب) وبولونو زمــونږ فورمول د (پــځ) بڼه غوره کوی.یعنـــی هر وخت پـــه (پ) پسي(ځ) راځی . زده کړه د (پ ـ ځ)داړیکودپرله پسی ټینگو لو په نتیجه کی مینځ ته راځی . تر څو پوری چی‌د(پ) او (ځ) ترمینځ اړیکی ټینگیږی حیوان اشتباه کوی ، ازما یښـت کوی ، بیا اشتباه کوی او په پای کی یوه رابطه پیدا کوی . دتکرارپه‌واسطه دغــه رابطه پسی پـیاوړی کیږی‌چې دغه حالت ته زده‌کړه‌وایو.

دتارن ډایك دزده کړی نظریه‌پردرو اساسی قوانینو ولاړه ده چې له‌هغو څخه بیانور فرعی قوا نیـــن‌را ایستل شوی دی . دغــه در ی قوانین د چمتو والی ، تمریـــــن (تکرار) ، او اغیزی (effect) په نامه یادیږی . (کیدی شی چی‌داغیزی په ځای د ثمری یا نتیجــی کلمه هم استعمال کړو .)دچمتو والی مقصد دادی چی‌ژوندی اورگاــ نیزم باید په داسی اروایی حالت‌کی وا قع وی‌چی د عمل دپاره لـــه ځانه چمتو والی و ښیبی . دتـــارن‌ډایك په عقیده د دی دپاره چی د (پاریزی) او «ځـــواب» تر مـــینځ اړیکی ټینگ شی حیوان یا انسا ن باید په داسی ذهنی موقف کـــــی‌واقع شوی وی چی په پای کی یی (اغیزه) تحقق ومومی . دمثال پـــه‌توگه ، که زده کوو نکی په ډیـــر غمجن یابی اندازی خوشحاله‌حالت‌کی دښوو نکی درس ته ناست‌وی نو زیات احتمال دادی چی دښوو نکی درس به‌په ښه توگه زده نکړی شی .

که‌یو موږ ماشوم د ډوډی پــــه‌ذریعه کار کولو ته وهڅوو احتمال لری چی ډوډی‌ وا نخلي او دکارله‌اجرا کولو څخه هم غاړه وغړ وی. له دی امله ، چمتو والی دزده کړی‌دپاره اساسی شرط دی .

البته یوبل ډول چمتو وا لی هم‌شته چی په وړه (یعنی دعمر پـــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوخوالي) پوری اړه لري . تر ټــولو ماشوم يو ټاکلی منګ (عمر) ته ونه رسيږي ځينی کارونه نشي ترسره کولی . د ښوو نځيو پــه لومړيو ټولګيو کی ماشومــان (دچمتو والي دوره) تيروی خــو د تارن ډايك مقصد دغه ډول چمتو والی نه دی چی له ودی سره ار ــ تباط لري بلکی د هغه مقصد ذهنی چمتو والی دی .

دتمرين يا تکرار قانون دی وا قعيت ته اشاره کوی چی هر څــو ــ مره د (پ ــ ځ) عمليه تــکرار شــی هماغو مره د (پ) او (ځ) ترمينځ اړ ــ يکی ټينګيږی . تکرار د زده کړی دپاره اساسی شرط دی .

ليکن تکرار يوازی هغه وخــت موثر ثابتيږی چی نتيجه يا اغــيزه ولري . بيځايه تکرار چی کو مــــه نتيجه ور باندی مرتبه نه وی د زده کړی سره مرسته نه کوی .

دتارن ډايك تر ټولو مهم قانو ن داغيزی يا نتيجی قانون دی . د دی قانون په اساس کــله چــی د (پ ــ ځ) اړيکی يوه ګټوره او رضايت ــ بخښونکی نتيجه و لري نو د (پ) او (ځ) تر مينځ رابطه ډيره ټينګيږی . داغيزی قانون په حقيقت کی دمکا فاتو په واسطه د زده کړی دپر مختيا قانون دی . ددی په خلاف ، مجازات يا ناکامی د (پ ــ ځ) تر مينــځ اړ ــ يکی کمز ور ی کوی اود زيات تکرار په نتيجه کی د (پ) او (ځ) ترمينځ اړيکی بالکل شکيږی او له مينځه ځی . په تارن ډايك باندی انتقاد شوی دی چی اغيزه يو ذهنــــــی (سوبژ کتيف) حالت بيانو ی اوله دی امله د ده تجربی ميتود په ټوله معنا آفاقی (او بژکتيف) نه دی . ليکن داروا پوهانو په عقيده تار ن ډايك خپل اصطلا حات په دقت سره تعريف کړی دی اود (سو بژکتيو يسم) څخه يی ځان ساتلی دی . ځکه د ده په نظر نتيجه (يا رضايت بخښو نکی حا لت) ددی معنا لــری چی په راتلو نکی وار کی به حيوان هماغسی عکس العمل بيا وښيی . پرده باندی بيا انتقاد شوی دی چی مونږ د راتلو نکی عکس العمل په بار ه کی له مخکی نه قطعــــــــی پيشګويی نشو کولی ، تارن ډايك وايی چی زه قطعی حکم نه کوم بلکه د (غالب احتمال) اصطلاح استعما ــ لوم چی په احصا ئيوی قانون کی يوه مجازه کلمه ده . په دی ترتيب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تارن ډايك د زده كړې په اروا پوهنه‌كې‌د ډېنا ميك قوانينو پر ځاى له احصا ئيوى قوانينو څخه استفاده كوى.
تارن ډايك له پور تنيو قوانينوڅخه‌ځينى فرعى قوانين هم ايستلى دى چې د هغو له راوړلو څخه‌تيرېږو.
يوازى دومره يادو نه پكار ده‌چې‌تارن ډايك له (۱۹۳۰) كال نه وروسته پر خپله نظريه باندى نــوى‌كتنه وكړه او د اروا پوهنى پــه بين المللى كانگرس كى (نيوهاون۱۹۲۹) كى‌يې ووېل چې «ماځينــى اشتباه گانى كړى دى . » پــــه(۱۹۳۲) او (۱۹۳۵) كى‌يې نــور كتابونه وليكل او په هغو كى يې خپلو تېر و تنو ته گوته و نيوه.ده څرگنده كړه چې د تكرار قانو ن‌بايد په ناوړه توگه استعمال نشى او زياته يې كړه چې‌بې‌نتيجې‌تكرارد زده كړى دپياوړ تيا سبب نــه گرځى . په همدى ترتيب ده دا غيزى‌په قانون كى هم ځينى تعديـــلا ت وارد كړل.

دپاو لوف د زده كړې نظريه

ايوان‌پترو‌ويچ پاو لوف (۱۹۳۶ـ۱۸٤۹) د شوروى اتحاد نامتـــو طبيعى پوه او دنوبل دجايـــــز ى‌وړو نكى داروا پوهنى اوفيزيولوژى په ساحه كى په مستقيمه توگه اود فلسفي دپيژندنى د تـيـور ى (اپيستيمالو جى) په‌برخه كى يې‌په غير مستقيم ډول ډير ستر او د يادونى وړ خدمتو نه كړى دى .

دپاو لوف د مشروط انعكاس نظريه او په عمومـــى ډول د ده دكتورين په طبيعى‌پوهنو كى‌دماټر ياليستى اروا پوهنى او دانعكاس د ډيالكتيكى ماټر ياليستى تيور ى(لكه دژبى او فكر ترمينځ اړ يكى حسى ازانگه او منطقي معر فت ،او داسى نورو) بنسټ وگرځيد . امريكايى اروا پوهان (ارنســـت ـهيلگارډ) او (گورډون بوير) په خپل اثر (دزده كړى نظريې Theories of Learning
كى ليكي چــى دپاولوف د زده كړى نظريي نه‌يوازى

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شوروی اتحاد بلکې د نړی په نورو هیوادو کې او له هغې جملې نه‌د امریکی د متحدو ایالتو نو په علمي محافلو کی له تاوده هر کلي سره مخامخ شوی دی . امریکا یې‌اروا پوهانو (لکه گوتری ، سکینر او هل)دده له دکتور ین څخه‌زیاته‌استفاده کړې ده . دوی زیاتوی‌چې دپاو لوف علمي نفوذ لاتر اوسه په‌اروا پو هنه کې مسلطدی‌او ((مونر نیکمرغه یوچې د مشروط‌انعکاس په‌باب د ده نظریې اکثری پــــه انگریزی ژبې تر جمه شوی اوزمونږلاسں ته رارسیدلی دی .))

ایوان پاو لوف تر (۱۹۲۵) پوری‌په عسکری طبی اکاډمی کی دپرو ــ فیسر په توگه وظیفه اجرا کوله ،اوډ(۱۹۰۷) کال‌راهیسی دعلوموداکاډ ــ یمی غړی و . ده دمشروط انعکاســـ د میتود په ذر یعه په ا نسا نا نـو او حیوا نا تـو کی د آفا قـــــــــی‌تجربوی میتود په تطبیقولو سـره لوړ عصبی فعالیتو نه و څیړل.

دمشروطو انعکاسو نو څیړ نی‌پاولوف ته د دماغ دفعالیت دمیکا ــ نیزم او اساسی قوانینو دکشفو لوزمینه برابره کړه . په لومړی سر کی پاو لوف دهاضمی فیزیو لوژی‌تر څیړنی لاندی نیولـــی وه او د څیړلو مطالعاتو په‌ترڅ کی د مشرو ـطو انعکاسو نو له مفکور ی سر ه آشنا شواو هغی ته یې انکشا فـورکړ.

دا هم باید وویل شي چی لـــه‌پاو لوف نه مخکی دروسیی نامتـو فیز یا لو جست او ماتر یا لیست‌اروا پوه (ایوان میخا ئلوویـــــــچ سیچینوف) د مغزو دانعکاسونو په‌باب څیړنی کړی وی او له‌همدی امله (سیچینوف) ته د روسیی د فیزیو لوژی د پلار اودماتریالیستی اروا پوهنی د موسس لقب ور کړشوی دی . (دزیاتو معلوما تو دپاره وگوری ، د فلسفی قاموس ، دپرو گرس خپرو نه ، مسکو ، ۱۹٦۷ ، مخ ۴۰۳) .

په دی کی شك نشته چـــی دیونانی (ارسطو) نه‌نیولی تـــــر (سیچینوف) پوری د نړی دیـــروپوهانو د پیوستون (تداعی) له‌لاری دزده کړی په‌باره کی نظریی څر ـگندی کړی دی خو پاو لـــوف د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشروطی آزانگی «انـعکاس» پـــه برخه کی د علمی څیړنو په مرسته یوه مهمه نظریه فورمو لبندی کړه،(ارستو) عقیده در لوده چې یـــو مطلب د نژدیوالی (مقار نت)، ور ته‌والی (مشابهت) او تضاد په‌واسطه په‌ذهن کی په ښه توګه ځای‌نیسی‌اود همدغو عواملو په مرسته پـــه آسانی سره تداعی کیږی هم . ته

اوس به وګورو چې مشرو طه ازانګه (Conditioned refex) څه ته وایی اود زده کړې دپاره څـــه‌اهمیت لری مشروط انعکاس (چې ځینی‌یی شرطی ازانګه هم بولی)هغه انعکاس (یا ځواب) ته ویل کیږی چې له‌اصلی محرك«انګیزی»نه‌پرته دکوم بل محرك په واسطـــه مینځ ته راشی . په دی اساس ،اصلی پاریزه (محرك یا انګیزه) نا مشروطه پاریزه بلله کیږی .دمثال‌په‌توګه ، یو تیخور ماشوم په‌لومړی سرکی د تی په لید لو سره کـوم‌عکس العمل نه ښیی بلکی یــوازی هغه وخت چې تی یی لـه شونـډو سره ولګیږی عکس العمـــــــل څرګندوی .

خو څرنګه چې ماشوم ډیر ځله‌دتی له رودلو نه مخکی تی‌په‌سترګو وینی په‌نتیجه کی د تی منظره د دی‌سبب ګرځی چې ماشوم خپلـــــی شونډی وځیبنی (یاپه بله ژبـــه‌عکس العمل څرګند کړی) . په همدی ترتیب ، انسانان ډیر زیات‌شمیر شیان د مشروط انعکاس له لاری زده کوی اود ځینو اروا پوهانو‌په عقیده په هر ډول زده کړه‌کی‌په یوه یابله بڼه د مشروط انعکاس ښه دا خله ده . یوه ماشوم چـــی ستن (پیچکاری) نه وی وهـلـی .لومړی سر کی له ستنی نه‌نه‌ویر ـ یږی خو وروسته له هغی چې ستن‌ووهی دستنی له لیدلو څخه ویریږی او حتی د ډاکتر له لیدلو څخه هم‌ترهه کوی . یو چاچې له‌خپلـــــو دوستانو سره په مینه‌او اخلا صن‌ژوند کړی وی او له هغو څخـــــه جـفا ووینی په نتیجه کی د نـویودوستانو له پیدا کولو سره هـــم علاقه نه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاو لوف تجربی :

پاو لوف مخکی له دی چی سپی‌ته غذا ورکړی زنګ به‌یی واهه او ور پسی به‌یی سپی ته غذاوراچوله‌کله‌چی نه (۹) ځله دغه عمل تکرار شود سپی له‌خولی نه‌د ناړواتلس‌ځاځکی توی شول . د پنځلس‌واره تکرار نه وروسته د سپی له خو لی‌نه‌دیرشس ځاځکی توی شول . بل وار ته یوازی زنګ ووهل شو اوغذا ورسره نه وه خو سره له دی دزنګ په اوریدو سره دسپی لــه‌خولی نه پنځه شپیته ځاځکـــــی وڅځیدل.

دپاو لوف په عقیده نه یواز ی دزنګ آواز بلکی د غذا دلوښی لیدنه هم ښایی دشرطی انعکاس د پیداکیدو سبب شی . دا خبره هم د یادونی وړ ده چی د پاو لوف پــه‌نظر انعکاس کیدی شی چی‌مثبت یا منفی ، پاروو نکی یامخنیوونکی‌وی . انعکاسو نه دانسان له عصبی سیستم سره اړه لری . مشرو طانعکاس دنامشروط انعکاس پــــه خلاف ، موقتی وی او تریوه وخته‌پوری داصلی محرك (غیر مشرو ط انعکاس) په غیاب کی ور ځنـــی‌کار اخیستل کیدی شی . برسیره پردی دپار یزی او انعکاس تـــرمینځ زمانی فاصله هم دپاملر نی‌وړ ده . زده کړه په هغه وخت کــــی‌اغیز ناکه وی چـــی د مشرو طـــی پاریزی او انعکاس ترمینځ زما نی‌فاصله په‌دقت سره سنجو ل‌شو ی وی .

دپاو لوف دزده کړی نظریه چی‌لومړی پر حیوا ناتو باندی تطبیـــق شوی وه وروسته دانساناتو پـــه‌مورد کی هم تطبیق شوه. له‌پاولوف نه‌ورسته نورو څیړو نکو په تیر ه‌بکتریف په دی برخه کی زیاتـــــی څیړنی او تجربی ترسره کړی .

دپاو لوف د نظریی تطبیقی‌اړخ:

لکه مخکی مو چی وویل انسا نډیر زیات شمیر شیان د شـــرطـــی انعکاس له لاری زده کوی .دپاو لوف په عقیده شرطی کول (یـــا مشروطول) د هر ډول زده کړ ی‌لومړ نی بنسټ ګڼل کیږی . شرطی انعکاسو نه فطری او غریز ی‌نه‌دی‌بلکه تحصیلی او اکتسابی دی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدی امله د واقعی زده کړی په‌مفهوم استعما لیږی . دپاو لو ف دزده کړی له نظریې څخه دښوونی‌او روزنی دمسایلو په حلولو کی ښایسته زیاتی استفادی شوی دی‌چی څینی مثالو نه بی‌یی دلتـــه راوړو .

لومړی دا چی د مشرو طولو د پاره باید له مشرو طی پاریـــزی څخه نا مشروطه پاریزه د مخه وی‌او به دی توگه زده کړه ډیر ژر تحقق مومی . البته تجربی ښود لی‌ده چی د ترتیب په معکو سو لـــو (یعنی د مشروطی پاریزی پـــه مخکی کولو) سره هم زده‌کړه واقع کیږی خو داکار ډیر وخت نیسی‌اوزیات تکرار ته اړ تیالری .دمثا ل په‌توگه ، که لومړی ماشوم تــــه‌انعام ورکړو او بیا لغات وربانـدی زده کړو په دی صور ت کی هم زده کړه واقع کیږی خو بهتـــر صورت یی دادی چی لومړی ماشوم‌لغتونه زده کړی او د دغه عمل نه ورروسته انعام ورکړو .دانعام‌ور کولو او دلغتو نو دزده کولو تـر- مینځ باید ډیر وخت تیر نشی‌څوزده کوونکی احساس وکړی چـــی انعام دده له‌ټاکلی عمل سره اړ ه‌لری .

دوهمه دا چی دمشروط انعکاس‌د تقویې دپاره تکرار ډیر اهمیـــت لری. په لو مړی سر کی عصبی سیستم د مشروطی پاریـــز ی (انگیزی) په مقابل کی له ځانـــه‌عکس العمل نه ښیی . خو له څـــو واره تکرار نه وروسته عکس العمل‌څرگند وی او دزیات تکرار پـــه نتیجه کی انعکاس تقویه کیږ ی.له دی امله تکرار او تمرین دزده ـ کړی یو مهم عامل دی .

دریمه دا چی تشویق motivation هم په زده کړه کی ډیر ستر نقش‌لری . تشویق په هغه صور ت کی اغیز ناک وی چی له احتیاج ســـره‌تړلی وی او کومه گټه ور څخـــه متصوره وی .

دمثال په‌توگه ، اکثر خلک‌اوس‌هغه ژبی زده کوی چی په علومو ، تکنالوجی ، تجارت او بین المللی تفاهم کی ور څخنی زیاته‌گټه‌اخیستله

کیږی . ښوونکی پخوا لـه‌دی چی‌دیوی موضوع په تشریح‌پیل وکړی باید زده کوو نکی په ذهنی لحاظ ددرس زده کولو ته تشویـــــق کړی.

څلورمه دا چی د زده کوو نکو استعدادونه‌هم یو تربله‌تو پیرلری. په دی اساس ، دمشروطو لو په‌وخت‌کی‌د عمومی حالاتو په ترڅ کی باید خصوصی حالاتو ته هم پاملرنـــه‌وشی .

پنځمه دا چی په زده کړه کـــی‌هـمیشه تعمیم او انتقال دا خـل وی . د تعمیم څخه مقصد دادی که یوزده کوونکی په وړه ساحه کی یوه مفکوره کسب کړی هغه بیا په‌لویه ساحه کی هم تطبیقوی. انتقال هم تعمیم ته ورته دی خو په‌انتقال‌کی د ور ته والی پر مفکوره باندی زیات لنگر اچول کیږی . د ځینـــوتیاکلو مهار تونو زده کړه دنـــورو مهار تونو له‌زده کولو سره مرسته‌کوی . د مثال په توګه ، که څوک‌یوه ژبه ښه زده کړی کیدی شی یو ه‌بله‌ژبه چی په‌ځپل جوړ ښت کی له هماغه ژبی سره ور ته والی لری‌په‌لنډ وخت کی زده کړی . البته‌دا هم ممکنه ده چی د ځینو مـهـار تونو زده کړه دیوه بل‌مهار ت‌دزده کړی مخنیوی وکړی . ویل کیږ ی‌چی دټایپ زده کړه د پیانو دزده‌ کولو مخه نیسی .

دګیشتالت اروا پوهنه: پخوا له دی چی په ژب ښوو نه کی‌دګیشتا لت اروا پوهنی پرنسیپو نه وڅیړ ل‌شی د دی اروا پوهنی پس منظـر هدفونه او ار زښتو نه به‌په لنـــه‌توګه معرفی شی .

ګیشتا لت په Gestalt اصل کی جرمنی کلمه ده چی دشیانو درا غونډولو او کتنیښنو دلو طریقی‌ته ویل کیږی . په قاموسونو کـــی ګیشتا لت د بیلګی (نمونی) اوشکل‌په معنا هم راغلی ده .

د ګیشتا لت اروا پوهنه دنولسمی‌پیړی په وروستیو وختو کی‌په‌جرمنی کی مینځ ته راغله اود (۱۹۱۳) کال‌نه وروسته یی په‌تو له نړی کـــی شهرت وموند . د ګیشتا لت اروا پوهنی مو سسس (مـا کس ورتیمر) دی خود ده په څنګ کی د (ولفګا نګ کوهلر) او (کورت کافکا)نومونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

همد یادو نی وړ دی .ور تیمرکوهلراو کافکا خپلی څیړنی په آلمان کی پیل کړی ، په امریکا یی اروا پوهنه یی انتقادو نه وکړل ، او بیا یی دخپلو نظریو د دفاع دپاره دامریکی متحدوایالتو نو ته سفر ونه وکړل او هما غلته یی استو گنه غوره کړه .

دګیشتالت اروا پوهنی په فلسفه، بنکلا پیژندنه ، بیولوژی ، کیمیا ،او اقتصاد کی هم نفوذ وکړ خو مونږ دلته یوازی پرهغو موضو عګانـــو غږیږو چی د زده کړی د پرا بلمونوله حلولو سره مرسته کــوی . دګیشتا لت اروا پو هنه دامریکـی بیهیویریزم ،دتارن ډا یك د زده کړی دنظریی ، او تداعی دنظریو پر ضددیوه عکس العمل په توګه رامینځ ته شوه . امریکایی اروا پوهنی زیا تره میخانیکی او موزا ئیك بنهه‌در ـ لوده . د مثال په‌توګه ، په امریکایی‌اروا پوهنه کی د اشتباه او ازما ـ ینښت، ګټی او مکافات ، له‌جزءنـه‌کل ته تعمیم ، تدریجی بدلون،میخا ـ نیکی زده کړی ، او پاسیف شعور پرنسیپونه منل شوی وو .دګیشتا ـ لت اروا پوهنی له خوا د پور تنیـوپرنسیپونو پر ضد داعترا ضـــ غږ پورته شو او ویی ویل چی اجزا که‌هر څومره په دقت سره تحلیل هم شی د کل د پیژندنی دپاره بسنه نه‌کوی. د مثال په ډول ، او به لـه آکسیجن او هایدرو جن څخه ترکیب‌شوی دی خو که مونږ دآکسیجن او هاید روجن خواص په جلا جلا توګه‌وپیژنو د دی معنا دانه ده چی ګویا مونږ داوبو خواص هم پیژند لـــی‌دی .

دګیشتا لت اروا پوهنه لــه‌کل نه‌جزء ته ځی او شیان جلا جلا او ټوټه ټوټه نه ګوری بلکی دیوه‌کل‌په‌چوکاټ کی‌یی له‌نوروشیانواوحالاتو سره دار تباط په ترڅ کی مطا لعــه‌کوی.

کله چی یو شخص موازی کر ښی‌ګوری داسی نه کوی چی لومړی‌یوه کرښه او ور پسی بله کرښه‌وګو ری بلکی دواړه په هماغه وخت کی وینی اود ((موازی توب)) مفکوره‌یی‌په ذهن کی انځور یږی . د ګیشتا ـ لت اروا پوهنی عمده مقولی دادی :کل، جوړ ښت ، رابطه ، حالــت (یا موقعیت) ، او بصیرت (چی، په‌خپل مفهوم کی له شهود یا نا ـ څاپی پوهی سره نږدیوالی لری.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبیهیو یریزم په اروا پوهنه کی‌یوه پیشو د غذا دلاسس ته راوړلود پاره داشتباه او ازما یښت له لاری پرمخ ځی . پیشو اشتباه کوی بیا په تصادفی توګه غذا ته لاره پیداکوی . دغه عمل څو ځله‌تکرار یږی په‌پای کی پیشو زده کوی چی څنګه(مثلا دتار په کشولو سره) خپل ځان غذا ته ور ورسوی . د ګیشتتا لت اروا پوهنه زده کړه د بصیرت او ناڅاپی پوهی محصول بولی .کوهلر د خپلی تجربی دپاره چمپا نزی انتخاب کړه . ده په یوه کوټه‌کی کیله څوړ نده کړه اویوصندوق یی هم چیرته په کونج کی کیښود.چمپا نزی کیلی ته وکتل خو پو ه شوه چی کیلی ته نشی وررسیدلی. یونا څاپه د صندوق‌څخه‌داستفا دی په فکر کی لویږی . صندو قرا اخلی او په هغه ځای کی یی ږدی چی کیله ځوړنده ده . دصنـــدوق‌سرته په ختلو سره کیلی ته تو پ ورا چوی او را اخلی یی .

همدا رنګه په‌یوه بله تجربه کی‌کیله دیوه نل په مینځ کی ایښود ل شوی ده او په کوټه کی یو کوټک‌هم شته . چمپانـــزی له او ږده ((چرت)) نه وروسته کوټک را اخلی‌کیله ټیله کوی او له نل‌نه‌یی‌راباسی بل ځلی دوه لنډ کوټکو نه په کوټه‌کی ایښودل کیږی چی هیڅ یویی کیلی ته‌نه ور رسیږی .

چمپانزی دیوه کوټک په‌پای کی‌بل کوټک ږدی او په ټیله کولوسره کیله له‌نل نه راباسی .

کوهلر داسی نتیجه اخلی چی دوسابلو د موجودیت په صورت کی لوړ حیوانات او انسان خپل شعورپه‌کار اچولی شی. درابطی موجو دیت او د چا پیر یال جوړ ښتیــزمشخصات له زده کړی سره پو ره مرسته کوی . د ګیشتتا لت اروا پوهنه د تکرار او تمرین په ځا ی پرپوهه او بصیرت باندی ټینګا ر کوی او عقیده لری کومه زده کړ ه چی د ژوری پوهی او بصیرت لـــه‌لاری لاس ته‌راځی له‌هغی زه‌کړی‌نه ډیره اغیزمنه ده چی تشی دتکراراوتمرین په واسطه حاصلیږی . دتکر ار له لاری زده کړه ړنده زده کړه‌ده‌او ګټوره نتیجه نه ور کوی . په‌دی

(c) ketabton.com: The Digital Library .

کې شک نشته چې په ځینو وختــوکې د ګیشتالت اروا پوهنې نظر په سمه ده څو په مقابل کې ځینې مهار تونه د تکرار او تمرین له لارې ښه زده کیږي . مثلاً په بدني روز نه کې او همدا رنګه د ژبې په زده کړه کې تمرین ډیره ګټه لري . لیکن په بدني روزنه اود ژبې په زده کړه کې هم داسې موارد شته چې عقل سلیم ته باید بلنه ور کړه وشي .

دفتبال په لوبه کې او په ســوک وهلو کې ښایي د تمرین تر څنګه پوهې او بصیرت ته هم اړ تیاولرو.

دژبې په زده کړه کې د ګرامري قواعدو استعمال ار زښت لري . په عمومي ډول ویلی شو چې تمر ین او بصیرت دواړه مهم او ډیر ځله یو د بل متمم دي .

د زده کړې په برخه کې د حالت یا موقعیت مساله هم ډیر اهمیت لري . د دې مطلب د روښا نتیادپاره به څو مثالونه راوړو . که تاسو خپله ګوته دستر ګو په مخکې ونیسی لو مړی یوه ستر ګه پټه کړی او بیا ی وغړوی او بې له ځنډه ور پسې بله ستر ګه پټه کړی ښه به وو ینــــی؟ غالبا تاسو ته به داسې احساســـس پیدا شي چې د دوهمې ستر ګې د پټولو په وخت کې موګو ته یوی خواته حرکت کوی .

لیکن وا قعیت دادی چې ستاسو په موقعیت یا وضع کې بدلون را ــ غلی دی . دا ستاسو دکتلو مو قعیت دی چې تغییر یې کړی دی . یو بل مثال : مونږ همیشه وایو چې (لمر راوخوت) آیا داخبره سمه ده ؟ د شپې چې په آسمان کې اوریځې په چټکې سره حرکت کوی آیا داسې نه بریښی چې تر سپوږ مۍ لاندې اوریځې ولاړې دي او پخپله سپو ــ ږمۍ په تیزۍ سره روانه ده ؟

د دې ټولو مثالونو مقصد دادی چې زده کوو نکی د زده کړې پــــه وخت کې یو ټاکلی حالت یا مو قعیت لري . دا حالت کیدی شــــی ذهني ، مکانی یازمانی وی (چې دادواړه پر ذهن باندې اغیزې کوی) نو د دې دپاره چې زده کوو نکــــی مطلوبه نتیجه لاس ته راوړی باید چې په مناسب حا لت کې واقع شي د (جان لاک) مشهوره تجربه داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه چې یو لاسس یی (مثلا ښې لاس) یی دتودو اوبو په لوښي کی او کیڼ لاسس یی د سړو اوبو په لوښي کی د څو دقیقو دپاره ایښی وو. بیا یی دواړه لاسونه په تومنهو اوبو کـــی کیښو دل ګوری چې ښی لاس یی د سوړ والی او کیڼ لاس یـی د تودوالی احساس کوی . او بهٔخو د دواړو لاسونو دپاره عین شی دی خود لاسونو پس منظر یوتر بلـه توپیر لری . دا وضع په ټولنیـــزژوند کی هم شته . دوه تنه ماموران خـــپل آ مـــر ته و ر ځی . یوه ښه کار کړی دی او هغه بل ید. آمر صاحب یوه ته هم څه نـــه وایی . کوم مامور چې ښه کار کړی دی له آمر څخه خپه کیږی او هغه بل تری خوشحا لیږی ځکه چې یوه د تحسین توقع در لوده او هغه بل د توبیخ.

ښایی محترم لوستو نکی ووښتی چې دا ټولی خبری بالا خره د ژب ښوونی له مسالو سره څه اړه لری ؟ داپوښتنه پر ځای ده .اوس به مونږ د ګیشتتا لت اروا پوهنـــی تطبیقی اړخ په نظر کی ونیسو .لو-مړی به له کل نه جزء ته تګ شرح کړو:

د ګیشتتا لت اروا پوهنی له روا جیدو نه مخکی دلوست کتابو نه له الفبا یعنی دتوریو (حروفو) څخـــه پیل کیدل ، ور پسی به کلمی راتلی او په پای کی به جملی پیل کیدی .لیکن اوس دلوست اکثر کتابو نه دتوریو څخه نه شروع کیږی او حتی دلوست په اکثرو درسی کتابونو کی دالفبا توری په آخر کی را ځی .دلته د ګیشتتا لت اروا پوهنی دوه پرنسیپونه په نظر کی نیول شوی دی : لومړی له کل نه جزء ته تګ او دو هم د پو هی یا بصیرت پــر نسیپ . د لومړی پر نسیپ مقصد دادی چې اجزا (توری) د کل (جملو) په ترڅ کی زده کیږی د دوهم پر -نسیپ مقصد دادی چې زده کوونکی باید داسی عبارت ولولی چې معنا ولری او زده کوونکی ته بصیر ت ور کړی. زده کوونکی د تورو په معنا او مفهوم نه پوهیږی . د جملی د زده کولو په ترڅ کی زده کوونکی ورو-ورو له آوازونو او توریو سره هم آشنا کیږی . بلله دا چې آواز ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کلمی په اصل کی د پوهو لواوراپوهولو دپاره دی او پوهول او را-
پوهول د جملو په واسطه تر سره کیږی نه د کلمو او یا فقط آوازونو
په وسیله .

درابطی څخه مراد دادی چی ترټولو ښه زده کړه هغه ده چی له
زده کوونکو سره د روابطو په درك کولو کی مرسته وکړی . پخپله علم
د روابطو مجموعه ده خو په دی‌شرط‌چی دغه روابط د شیانو او پدیدوتر
مینځ ماهوی ، ضروری ، تکرار یدونکی ، او نسبتا دوام لرونکی
اړیکی وی چی په اصطلاح کی قوانین او پرنسیپونه بلل کیږی . له
چی یو ماشوم باران گوری په دی‌نه پوهیږی چی اور ښت له اور-
یځی ، حرارت ، بړاسی اودسمندرله اوبو سره څه ارتباط لری . خو
کوم وخت چی د ماشوم پوهه زیاته‌شی د شیانو او پدیدو ترمینځ
اړیکی درك کوی . د رابطی پیژندنه‌نه یوازی په طبیعی او ټولنیزو
پوهنو کی ستر ارزښت لری بلکی‌په ژبه‌کی هم زیات اهمیت لری . د
یوی مفکوری د څرگندولودپاره‌بایدد دال (لفظ) او مدلول(شی ،پدیدی)
ترمینځ عینی او صریح اړیکی‌وپیژندل شی . دوینا منطقی تسلسل‌او
دمختلفو مفکورو یو تر بله نښلول‌او مطلب ته‌په خپله قرینه کی ځای
ورکول ، د وینا دمرکزی هستی‌ټاکل ، او داساسی او فرعی‌مفکورو
په خپل خپل ځای کی راوړل ، داټول درابطی له مفهوم څخه زیږ-
یږی . همدا رنگه د رابطی په‌برخه‌کی دوخت او ځای مساله هم طرح
کیږی په دی باره کی له پخوا وختوڅخه ډیری لیکنی او څیړنی شوی
دی .

د مثال په توگه ویل کیږی. چی فصیحه وینا هغه ده چی
دحال له غوښتنی سره سمون‌ولری‌او په هغه کی د وخت او ځای
اقتضاء ته پاملرنه وشی . د ژ بی‌ښوونکی کولی شی چی په دی برخه
کی له کلاسیك‌ادبیاتو په تیره‌دمعانی‌له‌علم څخه زیات مثالونه راوړی .

د گیشتالت په اروا پوهنه کی د پوهی یا بصیرت (Insight)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټکي مخصو صا د پاملرنې وړ دي .

پخوا به په ښوو نه او روزنه کې د زده کوو نکو پر حافظه باندې ډیر زیات باراچول کیده او ډیر ځله به شاګردانو داسې معلومات حافظې ته سپارل چې په مفهوم باندې به یې هم ښه نه پوهیدل . زمونږ په هیواد کې به د عربي ژبې د زده کولو د پاره طالب العلم ((صرف میر)) یاداوه چې په نتیجه کې به یې ځینې شا ګردان په عصبي نارو غتیا وهم اخته کیدل . په کوچنیوالي کې مې ډیرځله اوریدلي دي چې خلکو به ویل ((پلانکي طالب سر میر «صسر ف میر» لیوني کړ .)) د دې علت داو چې پر حافظه باندې به ډیر زور او فشار اچول کیده او شاګرد به له ذهني ربړو سره مخامخ کیده . د ګیشتا لت اروا پوهنه په زده کړ ه کې پوهې او درك ته زیات اهمیت ور کوي . د دې اروا پوهنې توصیه داده چې درسي کتابونه باید په داسې ترتیب ولیکل شي چې د میخا نیکي یادولو په ځای زده کوو نکي دمو ضوع ژورو ته ور ننوزي ، په مطلب ښه وپوهیږي او ضروري معلوما ت یې ذهن ته وسپاري . کله چې زده کوو نکي دموضوع په مطلب او مقصد ښه وپوهیږي په حافظه کې هم تر ډیره وخته پاتې کیږي او که ځینې معلومات یې له یاده هم ووزي اسا سي مفکوره او پرنسیپ یې په ذهن کې پاتیږي او دز ده کوونـــکي د شخصیت جزء ګرځي .

د ښوو نکي وظیفه داده چې په زده کوو نکي کې داستعجاب احساس راوپا روي ، له موضوع سره یــــې علاقه مند کړي ، او په ټاکلي مو ضوع کې یې زده کړې ته تشویق کړي خو د لکچر یا توضیح په ځای د زده کوونکي دپاره داسې زمینـــه برابره کړي چې هغه پخپله ځینې اړیکې او د مسالې د حل ځینې لار خونه کشف کړي ، خپل ماغزه په کار واچوي اود موضوع ژورو تـــه ورننوزي . ښوو نکي باسیـــف او لاس تر زنې نه کښیني بلکې داسې شرایط برابروي چې له زده کوونکي سره د موضوع په فهم او درك کې مرسته وکړي . په دې ترتیب زده کوونکي تیاره لقمه نه ترلاسه کوي بلکې پخپله زیار باسي چې مسا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

حل کړی ، له خپل کار اوزیار نه‌خوند اخلی ، پر ځان ویسا او اعتماد پیدا کوی ، د ښیرنی له اسلوب سره آشنا کیږی ، دخلاق او ابتکاری فکر خاوند کیږی ، اودوړیا لاس ته‌راغلو شیانو او مفتخوری نه کرکـه کوی .

د گیشتالت اروا پوهنی د روا جیدو نه وروسته داسی مفکوره‌مینځ ته راغله چی ښوونځی د ما شــوم‌دپاره دی ، دماشوم روزنه د ښووـ نځی اصلی هدف دی او نور ټو ل‌تدریسی او اداری فعالیتو نه د دەد پاره دی .

ځرنگه چی ماشوم د ښوو نځــی زړه او مرکز دی نو د
Child-Centered

ښوونځی اصطلاح رواج شوه .

په دی ښوو نځی کی نصاب ا ودرسی پرو گرام دماشوم د روحیاتو او غوښتنو سره عیاریږی ، د دەسویه په نظر کی نیوله کیږی.د ده دستونزو د حلولو دپاره زیار ایستل‌کیږی، اوهر څوك او هر څه د ده دخدمت دپاره گومار ل کیږی . له‌دی‌نه‌مخکی عمومی ذهنیت داسی و چی ماشوم به مجبور وهغه څه زده کړی‌چی د ده دپاره گټور او لازم گڼل شوی دی . دا مهمه نه وه‌چی ما شوم هغه مضمون زده کولی شی که‌نه بلکی مجبور و چی زده یی‌کړی‌که څه‌هم په وهلو او ټکولو سره‌وی د ده سویه اور وحیه مهمه نه وه‌بلکی د ښوونکی لزوم دید مهم و او پخپله ښوو نکی مهم و . په‌بله ژبه‌ماشوم د ښوو نځی دپاره و نه‌ښووـ ونځی د ماشوم دپاره. . د گیشتالت‌اروا پوهنی آس په گاډی پسی‌ونه تاړه بلکی گاډی یی په آس پور ی‌وتړله . البته دا خبره به مبالغه‌وی که د گیشتالت اروا پوهنه لـــــه‌اجتماعی ـ اقتصادی جوړ ښتونو نه تجرید کړو. بالعکس ، د گیشتا لت سایکا لوجی د خپل وخت او چاـ پیریال د ټولنیزو او اقتصادی‌شرا یطو زیږنده وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دزده کړی ځینې عمومي پرنسیپونه:

زده کړه دسلوك تغییر ته ویل کیږي خو په دی شرط چې نومو ړی تغییر ارثي ، غریزي اود عمردپو خوالي زیږنده نه وي . نامشروط یا فطري عکس العمل د زده کړی په کټیگوری کی نه راځي. نوزده کړه دسلوك هغه تغییر دی چې دتجربی او پراتیك په نتیجه کی رامینځ ته کیږي. دزده کړی په موضوع کی ډیر زیات عوامل دخیل دی او له همدی امله تراوسه پوری دزده کړی په برخه کی یوه ټاکلی او د ټولو لهخوا منل شوی وا حده تیوری نه ده وړاندی شوی . سره له دی، یو شمیر عمومي پرنسیپونه شته چې د اروا پوهانو اود ښوونی او روزنی د متخصصا نو له خوا تاییدشوی دی چې دلته به په لنډه توگه معرفی شي . لومړی باید ووایو چې په هره زده کړه کی زده کوونکی، ښوونکی ،د زده کړی ماده یاموضوع اود زده کړی چاپیر یال (یا شرایط) لازمي عناصر دی چې د هغودنشتو الی په صورت کی زده کړه امکا ن نه لري . کیدی شي چې زده کوو نکی یوساده ژوندی اور گانیزم او ښوونکی هم یو شي یایوه پدیده وي.خودلته زموږ دبحث موضوع انسان دی او له دی امله دنورو ژوند یو اورگا نیز مونو په برخه کی دمثالونو له راوړلو څخه تیریږو .

دا څرگنده خبره ده چې هرانسان زیار باسي خپل هدف ته درسیدو د پاره لنډه او آسانه لاره ومومي .لهلرغونو زمانو راهیسی انسانانوزیار ایستلی دی چې خپل کارونه پـــــهآسانه طریقه سرته ورســـوی . د ښوو نی او روزنی پوهانو هم د علم دتحصیل دپاره دآسانو او لنډولارو دپیدا کولو په برخه کیډیری څیړنی کړی دی . خو دا ټکی باید هیر نه کړو چې د شخص هغه ،مینه، ذوق فعالیت او له مسوو لیت نه ډك بر خورد داسی عوامل دی چې هیڅکله د زده کړی له صحنی څخه د غیر حاضر یدلو حق نه لري . د زده کړی هغه تکنیکونه چې دلته معرفی کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر عمومي دي او هرڅوك كولىشي په عمل كي يې تطبيق كړي او ګټه ترې واخلي . راځي ترهر څه دمخه‌خپله پوښتنه په ساده او صريحـو الفاظو كي طرح كړو . پوښتنه‌داده:

كوم عوامل د زده كړي له آسا نولو سره مرسته كوي ؟ د دې پو ـ ښتني ځواب به‌په لاندي مادو كي توضيح كړو :

١ـ دهدف ټاكنه : كه‌دزده كړي‌هدف څرګند او مشخص‌وي نو خپل هدف ته‌په آساني سره رسيدلـــي‌شو . يوه معمولي لاره داده چي‌هره ورځ په ټاكلي ساحه كي ګامو نه‌واخلو ، مطالعه وكړو ، په ځيړ نه لاسس پوري كړو ، او خپلي‌زده‌كړي‌ته انكشاف ور كړو . بله لار هغه ده چي د ګيشتالت‌اروا پوهني‌له‌خواهواره شوي ده او هغه داچي د جز ـ ئياتو له‌څيړلو نه مخكي ترهد فـه‌پوري درسيدو يو كلي تصويـر او بشپړ انځور په ذهن كي ترسيـــم‌كړو. د دې په ځاى چي يو يو ګام پورته كوو بايد پړاوونه ، واحدونه‌عمده ځانګي تشخيص كړو ، دهغو ترمينځ اړيكي كشف كړو او له‌دغي((اكتشافي الوتني)) نه وروستـــه جزئيات او لوړي ژوري‌په دقت‌سره‌مطالعه كړو ، او داصلي او فرعي ځانګو ترمينځ كرښي راوباســـو .دريمه لار داده چي په غير مستقيم ډول ، او تقريبا په تصادفي توګه ،بي‌له دې چي د درسي متن په لو ـ ستلو پيل وكړو او كورني دندي‌ترسره كړو دهدف په شاو خوا كـي وګرځو راو ګرځو اود خپلو معلو ماتو ساحه پراخه كـــړو . په دې صورت كي د مقالو ، داستانو نو ،او بيوګرافيو لوستنه له موږسره مرسته كولى شي . البته څرګنده‌ده‌چي په دغو درو لارو كي دو همـــه لاره غوره ده ځكه‌په دې صور ت كي‌زده كوونكي د معنا او مفهوم ژورو ته‌ور ننوزي ، روابط په ښه ه‌توګه درك كوي ، داساسي او فرعي‌اړ ـ خونواو همدا رنګه د كلي او جزيي‌مسايلو په توپير ښه پوهيږي ، د زده كوونكي د تخليق او ابتكـــاراستعداد ونه روزل كيږي ، او د ميخانيكي زده كړي په ځاى ډيا لكتيكي پوهه تر لاسه كولى‌شي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ کلکه اراده : زده کړه یوازی دهدف په ټاکلو اوپیژندلوسره لاس ته نه راځی بلکی هدف ته درسیدلو دپاره باید کلکه اراده موجوده وی هر څوک هغه څه زده کولی شی چیغواړی زده یی کړی . کله چی هدف څرگند اوجوت وی او مثبته نتیجه هم ور باندی مرتبه وی هماغو مره دزده کوونکی علاقه هم هڅـــــول کیږی.

له زده کړی سره دشاگرد مینه دهغه دتوقع او آرزو گانو له سطحی سره مستقیم اړیکی لری . د دی خبری یادو نه بههم بی ځایه نهوی چی د هدف رو ښا نتیا او کلکه اراده یوازی هغهوخت مثبته نتیجهورکوی چی د زده کوونکی له استعداد اوقابلیت سره عیار شوی وی . که زده کوونکی خپلی آرزو ته درسیدوپه لاره کی له زیاتو خنډونو سره مخامخ شی نو زده کړه په ښـــــهتوگه پرمختگ نشی کولی او په تدریجی توگه آرزو پـهنا هـیلـی بدلیږی .

ښایی دا پوښتنه وشی چـــی دبالغ واو پخو زده کوونکو په برخه کی دهدف ټاکنی او کلکـــی ارادیموضوع صدق کوی خو ماشو مان نه هدف ټاکلی شی او نه تصمیم نیولیشی . په داسی مواردو کی مسئوولیت د تعلیمی نصاب او ښوو نکیپه غاړه لویږی . درسی او تربیوی فعالیتونه باید په داسی توگه تنظیمشیچی زده کوونکی زده کړی ته وهڅول شی ، په هغو کی د زیاتیزده کړی دپاره شوق او تمایل مینځ ته راشی او ترکومه حده چی ممکنهوید زده کوونکی درسی باید دلوبو او تفریح بڼه پیدا کړی . سره لهدی په دی برخه کی دیلهافراط څخه کار نه اخیستل کیږی ځکه چـــــیژوند همیشه دلوبو او تفریح دپاره نهدی بلکی ستونزی او ترخه وا قعیتونه هم پکښی نغښتل شوی دی .

ماشوم باید په یوه یابله بڼـه دخپلی زده کړی لههدف سرهآشنایی پیدا کړی که څه هم چی د دهپهنظر کیبه هدف تت او مبهم ښانته وی کلکه اراده همد ترغیبmotivationپه اثر مینځ ته راځی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ وقفه لرونکی کوششس : یـوشمیر تجربو ثابته کړې ده چــې فاصله لرونکی زده کړه د پرله‌پسې‌او مترا کمې زده کړې په نسبت‌ښه نتیجه ور کوي . دمثال په توگه،که‌یوه ورځ کی دری ساعته سر په سر ژبه تدریس شي دیره گټه نه‌لري‌د هغې په ځای به‌دا بهتره و ی چې یوه نه بله ورځ پویو ساعــت‌تدریس شي . البته مترا کمه زده کړه په هغو مواردو کی ښه نتیجه‌ورکولی شي چې د زده کړې‌موضوع په‌کافي اندازه آسانه وی او هضم‌یې مشکل نه وی . .دو قفه‌لرونکې زده کړې یوه ښیگڼه داده چې یـــومطلب یا مفکوره په ذهن کی ښــــه کښیني اود بل مطلب د زده کړې دپاره زمینه برابروی .

بله دا چې وقفه لرونکی زده کړه‌شاگرد نه ستړی کوی ..سره له‌دې دیوه درس اوبل درس تر مـینـځ‌وقفه باید په زماني لحاظ ډیره لږ ی نه‌وي . اروا پوهانو په‌دې برخه کی‌څیړنې کړې دي ، باید د وقفــې د تاکلو دپاره دهغو له تجربو څخــــه‌گټه واخیستله شي .

٤ـ اضافي (له معیار نه پور ته)زده کړه: که‌یو زده کوو نکی لـــه ټاکلي معیار سره سم درس‌زده‌کړی‌اود حاضرینو په مخکی یې په مو ـ فقانه توگه تکرار کړې شي دې ته‌زده کړه ویل کیږي . خو که‌چیری زده کوو نکی بیابیا خپل درســــــ‌تکرار کړی دی ته اضافي (لــــــه نصاب نه پور ته) زده کړه وایي .

اضافي زده کړه over learningپوره گټه لري اود اصلي زده کړ ی په نسبت لږ زحمت غـــواړي . دمرستیالو موادو لو ستنه هـــم د اضافي زده کړې په کټیگوری کی راځي. داد ښوو نکی وظیفه ده چې زده کوونکی د تکرار ، کورنی دندی‌مرستیا لو موادو په واسطه اضا فی زده کړې ته وهڅوی .

٥ـ ټوله زده کړه او د برخو زده‌کړه : د مطلب د توضیح دپاره به یـــو مثـــا ل راو ړو . فر ضـــاً‌ تاسو غواړی د خوشحال خټک یـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظم په یاد کړی . ستاسو پهمخکې دوی لاری دی : لومړی دا چې یو یو بیت یادوی او له خو بیتو وروسته بیاله سره یادشوی بیتو نـــه تکرار وی او په دې ترتیب تر پایه پوری پرمخ ځی اوټول نظم پهیـا دوی . دوهمه طریقهداده چېله سره تر پایه پوری نظم لولی بیا بیایی لولی تر څو چې ټول نظم پهیادکړی گومان کوم چې زموږ په ښو ونځیو کې لومړی طریقه ډیر عمومیت لری خود اراواپو هانو په نظر دو همه طریقه غوره گڼله کیږی اوعلت یې داسې ښودل شوی دی چې پـــه دو همه طریقه کې د بیتو نو تـــرمینځ رابطه پهښه توگه درك کیږی زده کوونکی یو کلی تصویر او عمو می مفکوره تر لاسه کوی ، دمطلب ژورو ته ور ننوزی ، او که پهنظم کی منطقی تسلسل موجود وی دافکارو تداعی له زده کړی سره مرسته کوی خو که چیری دیوه مضمون مطالب تیت او پرك وی او یازده کوونکی دموضوع په مطلب نه پوهیږی اوپه میخانیکی ډول یې زده کوی په دی صورت کی لومړی طریقه غوره بر ــ یښی خو دا هم باید زیاته کړو چې میخانیکی زده کړه چندانی گټه نه لری .د ځینو موضو عگانو پهیادولو کی باید د (ټولی زده کړی) لهپر ــ نسیپ نه کار واخیستل شی .دمثال پهتوگه ، داکتوبر د انقلاب په باره کی چې څوك مطالعه کوی بایـــد دانقلاب پس منظر اوعلتونه ،دانقلاب جریان ، او نتیجی یی ټول یو ځای او په یوه وار مطالعه شی په دی صورت کی د زده کوونکی ذهن پهښه ډول روښانه کیږی ، د پیښو ترمینځ روابط په ښه توگـه در ك کولی شی اود موضوع ماهوی او قشری اړخونه تشخیصو لی شی .

هر څومره چې زده کوو نکـی دتاریخ نوموړی فصل له ځانه سـره تکرار کړی هماغو مره بهیی فهم اوبصیرت زیات شی .

د دی په خلاف ، د برخو بر خویادونه بنایی د زده کوو نکی دپاره ډیره گټه ونه لری ځکه پهدی صوـرت کی د پیښو ترمینځ منطقی ار ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

تباط او تسلسل ته‌نه متوجه کیږی‌اود ډیالکتیکی پروسی د درك کولو
پر ځای میخانیکی پوهه تر لاســــه‌کوی .

٦ـ د ترقی په‌باره کی پوهه : که‌زده کوونکی وپوهیږی چــی د ده
معلومات زیات شوی دی اود زده کړی سطح یی لوړه شوی ده نو دا
کار د ده دمعلوماتود سطحی پــــه‌ارتقاء کی نوره هم مرسته کوی او
دزده کوونکی دزیات پرمختګ‌سبب‌ګرځی . زده کوونکی دی ته ضر –
ورت لری چی وپوهیږی آیاد ده‌کارسم دی که غلط ، ښه دی که بد .
که شاګرد د خپل کار په نتیجه‌ونه‌پوهیږی دا کارد ده دتشو یشس ،
نارامی ، او په پای کی د نهیلـــی(مایوسی) باعث ګرځی . فرض‌کړی
چی یوځوك په توپك نــښه و لــی‌خو په دی نه پوهیږی چی مرد کی‌یی
چیرته لګیدلی دی او له‌نښی نــــه‌څومره فاصله لری ، آیا کولی شی
چی خپله اشتباه په آسانی ســـره‌تصحیح کړی ؟ طبعا ، نه . په‌همدی
ترتیب ماشوم باید د مور او پــلاراو ښوو نکو له خوا خپلو مثبتو یا
منفی عملونو ته متوجه کړی شی . په دی صورت کی نه یوازی‌دما –
شوم پوهه او معلو مات زیاتیږ ی بلکی مثبتو او ارزښتمنو کارونوته
تشو یقیږی لا هم . اروا پوهانو په‌دی برخه کی ځینی تجربی هم‌سرته
رسولی دی چی یوه یی دا ده : د (الف) ټولګی داز موینی نتیجی په
اوسط ډول د (ب) ټولګی سره یــوشانته وی . بل ځل چی ښوو نکی
ازموینه واخیسته (الف) ټولګی ته‌یی داز موینی نتیجی ابلاغ کړی خو
د(ب) ټولګی له نتایجو څخه بــــی‌خبره پاتی شو . په راتلو نکی‌از –
موینه کی چی نتیجی وکتل شوی د(الف) ټولګی د (ب) ټولګی په‌نسبت
ډیر پرمختګ کړی و . اروا پوهانوددغه پرمختګ علتو نه داسی بیا ن
کړی د ی (١) له نتایجو څخه پــه‌خبریدلو سره زده کوونکی هڅـــه
کوی چی سم ځوا بونه تکرار کړی(٢) له ناسمو ځوا بونو او اشتباه
ګانو څخه ځان وژغوری ، او (٣)دسمو ځوا بونو دمو ندلو د پاره لا
نور هم هڅول کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- تکرار: دمعلومانو دیادولواو یاد یوه مهارت د زده کولو دپاره تکرار او تمرین ډیر زیات اهمیت لري . انسانان له ډیرو لرغونو زمانو څخه په دې رمز پوهیدلي دي. دتکرار او تمرین په ذریعه دکاراجرا کول اسانیږي او په چټکتیا سره ترسره کیږي ، داشتباه گانو چانس کمیږي ، او زده کړي معلومات ،مهارت ، یا عادت ژر نه هیریږي بلکې تر ډیره وخته پوري دوام کوي . البته د تکرار بهتر شکل هغه دي چې زده کړي موضوع یا مهارت په نوي چاپیریال او نوي حالت کې و ازمویل شي . مثلاً که چا موټر په سم او هوار سړك کې زده کړي وي باید په پیچومو ، کږ لیچونواوهوارو سړکونو کې هم موټروچلوي.

یا داچې زده کوونکي په یوه چاپیریال کې د کومې نارو غتیا تداوي کړي وي بنایي چې په یوه بله سیمه کې (چې په اقلیمي یا اقتصادي لحاظ هغې بلې منطقې سره توپیرلري) هم خپله تجربه تکرار کړي په طبیعي پوهنو کې تکرار معمولاً ښه نتیجې ورکوي خو په اجتماعي ، سیاسي ، او کلتوري چارو کې باید دنورو له تجربو څخه په معقوله توگه او احتیاط سره استفاده وکړو . له دې امله ، ښه تکرار هغه دی چې میخانیکي بڼه ونه لري بلکې په نویو شرایطو او حالاتو کې له پخوا نیو معلوماتو اوتجربو څخه په ښه توگه استفاده وشي .

۸- تطبیقي زده کړه : انسان یوهدف لرونکي مخلوق دی. نودې چې هر څه کوي او یایې زده کوي باید یوه عملي گټه ولري او څه نتیجه ور باندې مرتبه وي . اوس څوك د یوناني فیلسوف (ارسطو) له دې نظر سره سر نشي خوږولی چې وایي : ((بهترین علم هغه دی چې گټه یې لږه وي .)) نور نو څوك علم دعلم د پاره نه زده کوي بلکې ددې د پاره یې زده کوي چې د انسان ژوندښه شي او د علم په برکت خپلې اړ- تیاوې پوره کړي او ستو نزې حل کړي. د زده کړي په باره کې باید

(c) ketabton.com: The Digital Library

وواېو چې لومړی : ښه زده کړه هغه‌ده چې تطبیقی اړخ ولری . دو همه دا چې هره زده کړه په هغه وخت کی پاینښت لرونکی وی چې په‌عمل کی تطبیق شوی او از مویل شو ی‌وی . په تطبیقی زده کړه کـــی د نظری معلو ماتو صحت او سقـم‌اثبات ته رسیږی ، پخوانی معلومات تکرار یږی ، له عمل سره ار تباط‌پیدا کوی ، او نتیجه‌یی‌دزیاتی‌زده ـ کړی د تشویق موجب گرځی .

۹ـ ((امسا پیزه)) زده کړه :لکه‌گوړ او نا توانه (بی سیکه) سړی چې امساته ضرور ت لری هماغسی‌ماشومان (او ښایی لویان) دزده‌ـ کړی په وخت کی له ځینو (امسا گانو) څخه کار اخلی .

دمثال په توگه ، دلومړی ټولگی‌شاگردان د شمیر پ ه‌مضمون کی‌د گوتو په کښلو سره د جمعی‌او تفریق‌مسایل حلوی . یادا چې د دری ژبی زده کوونکی د لیکنی یاوینا په‌وخت‌کی له ځان سره سوچ وهی چې د ذیروح جمع په (ان) اود غیر ذیروح‌جمع په (ها) سره راځی نود (مرد) جمع باید (مردان) راشی . دغه‌ډول«امسا گانی» له زده کړی سره‌پوره مرسته کوی خو اروا پوهان توصیه‌کوی چې باید د دغه ډول «امسا ـ گانو» استعمال موقتی‌وی او د عادت‌بڼه غوره نکړی .

۱۰ـ فعاله زده کړه : د ښوونی‌او روزنی متخصصان زیار باسی چې د عنعنوی پاسیف تعلیم په‌ځای‌فعاله زده کړه رواج کړی . پخوا به ځینی ښوو نکی د درسی ساعت له‌پیل نه ترور وستی شیبی پـــوری غږیدل او له زده کوو نکو څخه به‌یی غوښتل چې فقط غوږ ونیسی ، هیڅ حرکت ونکړی ، پوښتنه‌ونکړی‌او هر څه چې ښوونکی ور ته وایی هغه ټول په پټو سترگوومنی. لیکن‌اوس د ښوو نی او روزنی مسو ـ ولین کوښښ کوی‌چې زده کوونکی‌په درسی ساعت کی زیاته ونډه‌وا ـ خلی ، دهغوی استعداد ونه په‌کـــاروا‌چول شی ، پوښتنی وکړی،پخپله لار پیدا کړی ،د ښوو نکی ســــره‌مباحثه وکړی ، پر ځان اعتماد پیدا کړی ، او دابتکار ی فکر خاوندا نشی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دریمه برخه

ژبښوونه

په دوهمه برخه کې مو د زده کړې ځینې مهمې نظریې شرح کړې اوس د دې وخت را رسیدلی دی چې پور تنۍ نظریې د ژبې په ډگر کې پلی کړو . لومړی به د ژبې دزده کړې ځینې مهم اړخونه بیان کړو او ور پسې به زموږ په هیواد کې دژب ښوونې پسې منظر وښـــودل شی .

دژبې د زده کولو ځینې مهـــم اړخونه :

د (ارسطو) له وخت نه را په دېخوا انسان ته ناطق حیوان ویل شوی دی دمریې توب په دوره کې چـــې غلامانو ته د انسان په نظر نه کتل کیده مریونه به یې د((ناطق ابزار)) په نامه یادول . مقصد دا چې انسان له حیواناتو څخه دژبې او وینا په درلودلو سره ممتاز گڼل شوی دی او مریې هم د نطق په برکت له نورو ابزارو څخه امتیاز در لود . اوسنی اروا پوهان هم په دې عقیده دی چې انسان دماغزو او وینا په بر کت د حیواناتو له نورې څخه ډیر لیـــرې شوی دی . په دې حساب ، ژبه د انسان په ټولنیز ژوند کې ډیـــرزیات اهمیت لري او له همدې امله ویل شوی دی چې ژبه د تمدن عراده ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروا پوهانو د ذکاوت په از موینه‌کی دلغاتو نقش ډیر مهم گڼلی دی دوی وایی چی‌د چاپیر یال پـــه‌پیژندنه او په کار اچونه کی ویی پانگه (دلغاتو ذخیره)اساسی رو ل‌لری . دځینو اروا پوهانو په عقیده دویی پانگی ډیر ښت د ذکاوت‌علت‌اود ځینو نورو په نظر د ذکـــاوت معلول (یانتیجه) گڼل کیږی .

خوپه دواړو صور تونـــو کی داثابته ده چی ذکی او معقول انسا ن پرزیاتو لغاتو بانبدی احاطه لری اوپه عملی ژوند کی یی پـــکار وی . ځینو څیړنو ښودلی ده چی پانده شاگردان د کنهو شاگرانو په‌نسبت ذکی دی چی البته عمده‌علت یی‌دویی‌پانگی توپیر دی . د اروا پوهانوپه عقیده تکړه او لایق زده کوو نکی‌عموما د منځنیو زده کوو نکو پـــه تناسب زیاته ویی پانگه لری .

ژبه له چاپیر یال سره د توا فق‌په‌برخه کی هم زیات ارزښت لری . روزیات شمیر کسان چی په ژوندکی له ستونزو او ربړو سره مخا- مخ‌کیږی علت یی داوی چی هغوی‌خپل مقصد او غوښتنی په ښه توگه نشی څرگند ولی . (ډاکتر کاین کمیپ بیل) یو نامتو سایکاټریست وایی چی اکثر عصبی نارو غان‌نشی‌کولی خپلی ستونزی او مشکلا ت په څرگندو الفاظو کی افاده کـړی‌په واضحو او مشخصو کلماتو سره دیوی موضوع څرگند ونه دپوهی‌اوعلمیت غوره نښه گڼـله کیږی . د ځینو پوهانو په‌نظر ، ((تفکر)) لـه‌خپل ځان سره د غږیدلو پروسه ده کلمی یوازی سمبولو نه‌نه دی بلکی‌مفکوری او داړیکو تر منځ کړی‌دی. ډیر ځله داسی پیښیږی چی دوه‌تنه‌هماغه یوه‌خبره کوی خو دیو بل په مطلب نه‌سره پوهیږی او کله کله‌خبره جنگ ته ورسیږی.

د دی یادو نو څخه مقصد دادی‌چی ژبه د ذکاوت ضریب زیاتوی او دښه تفاهم ، توافق او علمیت دپاره‌ضروری گڼله کیږی . د ژبی دښو-

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونی په برخه کی ښوونکی باید دی‌لاندی ټکو ته خاصه پاملرنه وکړی :

۱ـ د زده کوونکو د لغاتو ذخیره‌دی زیاته شی .

۲ـ د خبرو ، محاوری ، او دبیا نیی دایرادو لو دپاره دی زمینـــــــه برابره شی .

۳ـ د پوهنو په اختصا صی څا نگو کــی دی اا سا ســی کلمی‌او اصطلا حات زده کوو نکو ته ورو ښوول شی .

٤ـ پرسم تلفظ ، د کلمو ســــم‌انتخاب ، او دویلو پر آهنگ دی زیات فشار واچول شی .

دنړیوال ښه تفاهم اود نورو ټو لنو له‌علمی او تخنیکی پر مختگونو څخه داستفادی دپاره د خار جـــی‌ژبو زده کړه هم زیات اهمیـــــت لری . دیوی ټولنی کلتور هغه وخت‌ښه پیژندل کیږی چی سړی‌دهغی ټولنی ژبه‌زده کړی . ژبه او کلتوردیوی سکی دوه مخونه دی . هره ټولنه باید دنورو ټولنو له کلتوری‌او فرهنگی ذخیرو څخه دخپـــــل ثقافت د غنی کولو په خاطر گټـــه‌واخلی .

په دی اساس ، زده کوو نکی‌برسیره پر ملی ژبو باید د باندنیوژبو زده کړو ته هم وهڅول شی .

ماشو مان او ژبه :

هما غسنی چی ژبه په‌عمده توگه‌ټولنیزه پدیده ده بیولو ژیکی‌پدیده هم گڼله کیږی . هر څومره چی ما شوم وده کوی هماغو مره یی د ژبی د زده کولو توان او استعداد هـــم‌زیاتیږی . تیخور ماشو مان لومړ ی یو توریز (یو حرفی) آوا زونه لـــه‌خولی څخه راباسی او وروسته پـــه دوه توریزو آوازو نو بدلیږی . دمشروطولو په‌پروسه کی ماشو مان ورو ورو د آوا زونو اوشیانو تر مینځ اړیکی پیژنی . د ژبی لومړ نی زده کړه پاسیف شکل لری او بیـــافعاله بڼه غوره کوی .

ماشوم ښایی ونشی کولای چی بشپړه کلمه تلفظ کړی خو دکورنی غړی هغوی ته‌یوه معنا ور کوی اوله‌یوه شی (مدلول) سره یی تړی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددغو ابتدایي الفاظو داستعمال پهوخت کي ماشوم ته‌تي ور کول‌کیږي یااوبه یاد لوبو شي ور ته راو پل‌کیږي او دمکا فا تو په نتیجه کي ماشوم د نورو الفاظو زده کړي ته‌تمایل پیداکوي . هغه ماشو مان‌چي دلویانو سره زیاته ناسته ولاړه لري‌دهغو ماشومانو په‌نسبت چي له خپلو همځولو سره لوبي کوي دژبي په‌زده کړه کي زیات پرمختګ کوي .

کله‌چي ماشو مان ښوو نځي‌ته‌داخل شي د هغو سويي يو له بله توپير لري . دځينو ماشو مانو د لغاتو ذخيره د نورو ماشو مانو په نسبت زياته وي او مطلب په ښه توګه افاده کولي شي . ښوو نکي بايد داسي خبري ونه کړي چي‌ضعيف او بيرته پاتي شاګردا ند کمتري ، شرم يا خجالت احساس‌وکړي. که ښوو نکي ووايي : «وګوره پلا نکي هلک څومره ښي‌خبري کوي او تاسي يي نشي کولي)) احتما ل لري دغه جملي‌د زده کوو نکو پرسا يکالو جي‌ناوړه اغيزه وکړي اود هغو جرات سلب‌کړي.

شر ميد ونکي‌او محجوب‌شاګردان‌بايد وهڅول شي چي خبري وکړ ي اود مهرباني لاس پررا کش شي .

د اد ښوونکي وظيفه ده چي په‌ټولګي کي د ټولو زده کوو نکو د پاره دخبرو کولو زمينه‌برابره کړي،دهغوي د کمتري احساس له‌مينځه يوسي ، او همکار ي او ونډه‌اخيستلو ته‌يي تشويق کړي .

د ځايونو ليدنه ،د کار تو نوفلمونو ښودنه ، او دور ځنيو جريا ناتو په‌باره کي پوښتنه‌شاګر دانو ته ددي موقع برابروي چي‌په مباحثه کي ګډون وکړي ، خپل‌نظرونه څرګند کړي ، نوي شيا ن زده کړي ، اود خبرو کولو مو قع‌ترلاسه کړي .

نه‌يوازي دماشو مانو په برخه‌کي‌بلکي د لوړو ټولګيو په‌برخه کي هم بايد دوينا ، کنفرانس او خبروکولو دپاره مساعد چانس برابرشي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مرحله کې باید له زده کوونکو سره مرسته وشي چې د موضوع مرکزي هسته وپیژني، له موضوع نه د باندې خبرې ونه کړي لغتونه په مناسب ځای کې استعمال کړي، نحوي اشتباه ګاني ونه کړي تلفظ او آهنګ ته پاملرنه وکړي او که ممکنه وي له ادبي تشبیهاتو او هنري فورمونو څخه استفاده وکړي دوینا په وخت کې باید دبې لزومه تکرار او ناوړه ژستونو مخه ونیوله شي . د وینا آهنګ او ژستونه دې له موضوع سره متناسب وي . ددې دپاره چې وینا سړه ، وچه ، بې روحه او یکنوا خته یا مبتذله نشي زده کوونکو ته دې دوینا کولو تکنیکونه ورو ښودل شي .

ژبني مهار تونه :

ژبني مهار لونه څلور دي : اوریدل ، ویل ، لوستل او لیکل دویلو په باره کې مو مخکې خبرې وکړې.

اوس به د درو نورو مهار تو نو په باره کې په لنډه توګه ځینې غټې غټې ټکي شرح کړو .

اوریدل :

د ژبې د زده کولو لومړی شرط اوریدل دي . د ما شو مانو په ماغزو کې د اوریدلو له لارې مفکورې عقیدې ، انګیرنې او معلو مات سره یو ځای کیږي اود هغوی شخصیتونو ته تشکل ور کوي . دوی له همدغو معلوماتو ، مفکورو عقیدو ، اوانګیر نو سره ښوو نځې ته را ځي . معمولا ماشو مان هغه څه اوري چې دراما تیك شکل ولري اود هغوی پاملرنه ځانته واړوي . لو یان کولی شي له مخکینې پلان سره سم داوریدو پروګرام تعقیب کړي خو دماشو مانو اوریدنه په تیره د ښوونځې نه مخکې دوره کې تصادفي بڼه لري . ماشو مان ښایي دویو نکې له خولې څخه یوه یادوی جملې و اوري او نورنو د خپلو خیالونو لړۍ پسې تعقیب کړ ي . دا دښو و نکې په مهارت پورې اړه لري چې څنګه دماشوم او ریدنه په چاپېرکې واچوي او هغه له خوږو خوبونو او رنګینو خیالونو څخه د واقعیتونو او اړتیا و نړۍ ته رابولي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داد میندو پلرونه واو ښوو نکــوندنه ده چی داوریدلو په‌برخه کی‌د ماشومانو دپاره سم مو ډل انتخاب‌کړی . ځینی کورنی زیار باسی‌چی دخپلو ماشومانودپاره داسی‌همځولی‌ولټوی چی د ښو اخلاقو پر درلودلو سربیره دمعیاری لهجی په استعما لولو کی مهارت ولری . که څه هــم میندی پلرونه د دی حق لری چی دخپلو ماشومانو دښی روز نی پــه خاطر د هغوډپاره مهذب همځولـــی‌پیدا کړی خو په دی کار کی بایدله پوره احتیاط څخه کار وا خیستل‌شی‌چی په اولاد کی یی دتبعیض اوله نورو څخه دکرکی احساس پید انه‌شی . هر څومره چی د همځولــو د پیدا کولو پروسی ته طبیعی بڼــــه‌ورکړه شی هماغو مره به بهتـــره وی .

په ښوونځی کی‌هم بایدداوریدلو موډل وپلټل شی . لومړی موډ ل پخپله دژبی ښوو نکی دی . زده کوونکی همیشه دده خبری اور ی او تقلیدوی یی . له ښوونکی څخـــه‌طبعا داتوقع کیږی‌چی‌دزده کوو نکو دپاره دمهذبـــی او فصیحی و یــنا نمونه او مثال وی . دده له‌خولی‌نه باید سپك او رکیك الفاظ وانه‌وریدل‌شی . دټیپونو ، ریکار ډونو ، را ــ دیویی پرو گرامونو او ریدل او د فلمونو لیدل هم‌زده کوونکو ته د دی فرصت ورکوی چی فصیحه‌وینا‌و اوری او ددغه شان وسایلو پـــه مرسته سم تلفظ او خوږ آهنگ‌زده‌کړی . ترکوم ځایه چی په ښوو ــ نځی پوری اړه لری داوریدلـــو دمهارت تقویه تر پر وگرام لاند ی راتلای شی خو په عمومی‌ډول‌اوریدل‌یو تصادفی کار دی په بازار ، کوڅه اوډله ایزو فعالیتونو او معا شر ت‌کی‌هر ډول خبری اوریدل کیږی .

داوریدلو د مهارت دپیــــاوړ ی‌کولو دپاره یوه عامه طریقه داده چی ښوونکی ځینی گټور متون لولی اوپه‌پای کی له زده کوو نکو څـــــخه پوښتنی کوی . کله چی پر ټاکلی موضوع باندی تود بحث پیل شـــی هغه زده کوو نکی چی د مضمو نمتن یی په دقت سره نه‌وی اوریدلی پخپله دپښیمانی احساس کوی اوله ځان سره وایی کاشکی دښو ــ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونکی خبری یی په دقت سره اور یدلی وای . بل وارته به ،کهخیروی
دښوونکی خبری په دقت ســــره تعقیبوم .

ځینی کسان په دی عقیده دی‌چی‌که ښوو نکی ګټور او په زړه‌پوری
مطالب بیان کړی اود زده کوو نکوله روحیی او سویی سره برا بروی
نو زده کوو نکی به ټولی خبری په‌شوق او مینه واوری . که ښوونکی
د زده کو و نکو پـــا ملر نـــه خـــپلـــی خـــو ا تـــه را وانه ړوی
معنایی داده چی د ده‌وینا جالبه اوپه‌زړه پوری نه ده . دا خبره قسما
سمه او پر ځای ده . دښوو نکـــی‌درسی باید جالب او په زړه پوری
وی . خو په دی‌برخه‌کی‌له افراطڅخه کار اخیستل دزده کوو نکود
پاره ګټه نه‌لری . مونږ باید زده کوونکی داسی اموخته نه کړو چی
هغوی یوازی لـــه ډرا ما تیـــکـــو صحنو سره مینه ولری . ژوند هر
وخت درنګینو خیالونو او خوږورو مانونو مجموعه نه ده . برسیره پر
دی ، ځینی مضمونونه وچ، ساړه‌او بی روحه دی او زده کړه یی ډیره
ستونزه غواړی .د ریاضی ، فزیک‌او کیمیا د فور مولونو یادو نـــه د
شاهنامی له داستا نونو سره توپیرلری . یو پلټونکی قصه کوی چی یو
ځلی د جغرا فیی د تدریسی ټولګی‌ته ولاړم . ښوو نکی دافریقا دقاری
په‌باره کی درسی ور کاوه . ده د افریقا د خلکو د ژوند او ځنګلو نو
په باره کی ډیری په زړه‌پوری‌خبری‌وکړی او د ده ساحرانه وینا ټو ل
زده کوونکی تر ژوری اغیزی لاندی‌راوستلی وو . د درسی په‌پای کی
می‌له زده کوو نکو څخه پوښتنـــه‌وکړه چی افریقا چیری واقع ده ،
هیڅیا سم ځواب رانه کړ ځکه‌هغوی‌یوازی رما نتیکی او ډرا ماتیکی‌برخی
ته‌پاملرنه کړی وه او دمهمو معلو ماتو ځای جالبومعلو ماتو ډک‌کړی‌و.

لوستل:

لوستل ذی ته ویل کیږی چـــی‌سړی دچاپ شوو یا په لاسی لیکل
شوو آثارو او پاڼو په مطلب وپو هیږی . یعنی‌دلو ستلو په‌مهارت‌کی
دپوهیدلو ټکی خاص اهمیت لری .سره له دی باید وویل شی چی له
عین عبارت څخه ټول خلك هما غـــه‌یو ډول معنا نه اخلی ځکه چی په‌ژبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې څېنې کلمې له ارزښتونو سره تړلې دي . نه یوازې افراد دیوې کلمې په اوریدلو سره مختلـــف عکس العملونه څرګنـــد وي بلکــي ټولنې هم مختلفو کلمو ته بیلا بیل ارزښتونه ټاکي .

که څه هم پنځه نیم کلن ماشومان د ښوونځي درسی تعقیبولی شـي خود اکثرو اروا پوهانو په عقیده که چې ماشوم شپږ نیم کلن شـي په لوستلو کې به له خاصو ستو نزو سره مخامخ نشي او د لوست درسن به په ښه توګه تعقیب کړي شي. دماشومانو د تشویق دپاره معمولا له رنګه انځورونو او ښکلو تابلو ګانو څخه استفاده کیږي . د ماشو مانو ذوقونه او استعداد ونه او همـــدارنګه د هغوی دکورنیو اجتماعي ـ اقتصادي موقفونه یو له بله توپیرلري . ښوونکې باید څپل زده کوـ ونکي وپیژني او د هر یوه دتشویق دپاره له مناسبي وسیلې څخه کار واخلي .دمثال په توګه ، یو ماشوم له حیواناتو سره ډیره مینه لري .د دی دپاره چې نومو ړی ماشوم لــــه لوستلو سره مینه پیدا کړي هغه ته یو داسي کتاب ور کول کیږي چې دحیوا ناتو تصو یرونه او د هغوپه باره کې قصې پکښې را غلي وي .ماشوم ته ویل کیږي : ((دا ښکلي انځورونه وګوره .د هغو په باره کې قصې هم لیکل شوي دي . دغه قصې ولوله او که لوستلې یې نشي لــــه نورو څخه مرسته وغواړه.))

په لومړی مرحله کې اکثر ښوو ونکي له چار تونو څخه استفـــاده کوي. دچار تونو په ذریعه د لوست تدریس معمولا مثبته نتیجه ور کوی دماشو مانو د لوست مضمون باید په داسې مهارت سره تدریس شــــي چې دزده کوو نکو په نظر دتفنـــن او سر ګرمی ښه ولری خو په ضمن کې یې دوی په لوستلو کې ښه پر مختګ وکړي . هماغسې چې ما ـ شومانو ته ترخه دوا په خوازه کپسول کې ور کول کیږي د هغوی زده کړه هم باید ظاهرا تفنني ښه ولري. له بده مرغه څینې داسې ښوو نکي هم شته چې ماشو مان له ښوو نځــــي څخه بیزاره کوي . هر سهار چــي ماشوم له خوبه راپورته کیږي نـــو لومړی جمله یې داوي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((ادی ، زه نن مکتب ته نه ځم !)) موریې په وعد او وعید او مهې خواری ښوونځی ته استوی .

داسې ماشومان چې په ژړا ښوونځی ته لیږل کیږی په حقیقت کې دمربوط ښوونکی په بې تفاوتی او بې کفایتی باندی شاهدی وایی . .
دتاسف خبره ده چې دلوړی ټولګې ځینی شاګردان هره ورځ درخصتی دوریځی په امید خپلی ګوتی ګڼی او هره شیبه دکورنی له غړو نه پو ښتنه کوی : ((نن څو شنبې ده ؟ جمعه کله راځی ؟ شکر خدایه سبا ته جمعه ده که نه موری ...؟ اوداسی نور .))

دچمتو والی د دوری یواز ینـــی هدف دانه دی چې دماشوم د زده کړی دپاره زمینه برابره کړی شی بلکی د دی په ضمن کی ښوونکی زیار باسی چې ماشوم له زده کړ ی سره مینه پیدا کړی او خپل چاپیر یال وپیژنی . ښوونکی یوازی د نصاب دبشپړولو مسوول نه دی بلکی د ده وظیفه ده چې د زده کو ونکی شخصیت ته انکشاف ورکړی دهغه .بدنی ، ذهنی ، اخلاقی ، رو حی او ایستیتیکی اړ تیا وته پاملرنه وکړی.

دلوست په تدریس کی باید د ماشوم روحیه ، سویه او استعداد په نظر کی ونیول شی . لوست بایـــد میخانیکی بڼه ونه لری. ماشوم باید داسې وروزل شی چې د لوست په معناو پوهیږی ، او لوستل شو ی عبارت تفسیر او ارزیابی کړی شی ځینی داسې ذکی ماشو مان شته چې د کتاب پر تصویر ونو او عبا رتونو باندی انتقاد هم کولی شی . ښوونکی کولی شی چې ماشو مانو ته ووایی : ((دا ډیر ښه کتاب دی خو کله چې تاسې لوی شی له دی نه به بهتر کتاب هم ولیکلی شی که ستاسو په نظر په کتاب کی کو مه نیمګړتیاوی ماته یی راو ښیی .)) په دی ترتیب ، ماشومان د تکامل او انکشاف له مفکورو سره آشنا کیږی او پوهیږی چې ښه والی او بدوا لی نسبې مفهومونه دی .

د زده کوو نکو د لوستلو مهارت ته په انکشاف ور کولو کی باید دغو ټکو ته خاصه پاملرنه وشی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ـ زده کوونکي باید د لوستل‌شوي عبارت په‌مفهوم‌ښه وپوهیږي.

۲ ـ دلوست په ترڅ کې بایدنوي‌لغتونه ، فقرې ، او ادبي ښیګڼې‌زده شي .

۳ـ کله چې زده کوو نکي لـــه‌ځان سره مضمون لولي نو باید د شونډو له خوځولو اود آوازو نو له‌ایستلو څخه ډډه وکړي اود لوست په‌ترڅ کې داسې حرکات ونکړي‌چې‌نور کسان اخلال کړي .

٤ـ که مضمون نورو ته لوستل‌کیږي باید دوقفې ځای ، دآهنګــــ دلوړولو او ټیټولو ځای داوریدو نکودفاصلې او شمیر په تناســــب د آواز دلوړ والي یا ټیټوالي رعایت سم تلفظ ، او په روحیاتي شیبه‌کې دوقفې وخت او د تاکید پر ځـــــای‌فشار او داسې نور شرایط په‌نظـر کې وساتل شي .

٥ـ په کومو ځایونو کې چې ادبي‌ښکلاوې ، فکري ژور تیاوې ، او یا دمفهوم پیچلتیا وې موجو دې وې‌هلته دې زیات توقف وشي او که لازمه وې عبارت دې له ځان سره په‌مکرر ډول ولولي .

٦ـ دهر فصل یا غټ څپرکي‌په‌پای کې دې عمده ټکي په فکر کې راوړل شي او مهم مطالب دې حا فظې ته وسپارل شي . دبیلا بیلــو څپرکو او پریګر افونو تر مینځ اړ یکې دې په انتقادي نظرو کتل شي له ځانه دې وپوښتي : دلیکـــــوال‌اساسي هدف څه شي دی اود مو ـ ضوع مرکزي هسته څه شي ده ؟آیا لیکوال خپل هدف سم افاده‌کړي دی ؟ آیا دافکارو تسلسل پکښـــــې‌لیدل کیږي ؟ آیا د منطقي او بدیعي اړخونو ترمینځ تناسب یې په نظرکې نیولي دی ؟ آیا تشریح‌مستدله او مستنده ده ؟ دا او داسې نور .

۷ـ تر ټولو مهمه پوښتنه داده :آیا دغه مضمون یا اثر په لوستلو ارزي ؟ که ځواب‌مثبت وي نو بایددلایل یې په ښه ښه شي .

دا د ښوو نکي وظیفه ده چې د علومو او ادبیاتو په ساحه کې‌خپلو زده کوو نکو ته ډیر مهم آثار اوادبي‌شاهکار ونه ورو پیژني اود هـــغو لوستلو ته‌یې وهڅوي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليكل :

دليكلو اهميت له دى څخه هـــمڅرگند يږى چى (مكتب) دليكلوځاى تهويل كيږى .

اما دليك ستر اهميـــت له دىحقيقت سره اړه پيدا كوى چى د بشريت خاص تاريخ دليك لهتاريخڅخه پيل كيږى لكه چى گويا د بشر تمدن دليك زيږنده وى . البته دا وروستنى خبره سمه نه د ه ځو په عنعنوى توگه مور خان دليك لهپيدا ښېت نه مخكى دورى ته ((دتاريخ نه مخكى دوره ـ دما قبل التاريخ دوره))وايى . ليك دبشر يت د فرهنگـــى موار يثو پهساتنه او انتقال كى ډيرزيات ارزښت لرى . دنړى نامتـــو ليكوال د خپلو ليكنو پهبركت نـــهيوازى د خپل عصر له خلكو ســـره خبرى كوى بلكى د راتلونكو نسلونوغوږونو ته هم خپل پيغام رسو لى شى . دليكوال واقعى مرگ هغـــهوخت پيل كيږى چى څوك يى آثار نهلولى او افكار يى په محو كيدلو محكوم شى . څرنگه چى ښه ليكنه دانسان نوم ژوندى ساتلى شى نوپهښوو نځيو كى د ليكلو مهارت ته زياته پاملرنه پهكار ده . كله چى دليكلو پهباره كى خبرى كيږى اكثر خلك په شكلياتو باندى بحـــث كوىيوشمير كتا بونهچى د ليك داصولو (اصول انشاء) په باره كى ليكلشوى دى . زياتره دالفاظو انتخاب دپريگرا فونو يو والى او انسجام ،اطناب او ايجاز ، دحال اقتضاء ، د تنقيط اصول ، د تشبيهاتـــو اواستعارو استعمال ، او داسى نورو شكلى مسايلو پهباره كى توضيحاتور كوى خود ليكنى ((پيغام اورسالت)) لهنظره غور څوى .

دليكنى عمده هدف بايد مفكوره او رسالت وى . د ليكوا لى پهباره كى مهمه پوښتنه داده :

ليكوال غواړى څه ووايى (يا پهبل عبارت ، د ليكنى مقصد څه شى دى) آيا خپل مقصد يى پهسمهتوگهبيان كړى دى ؟

البته د دى خبرى معنا دانه ده چى پهليكنه كى شكليات ارز ښت نهلرى . شكل بايد له مضمـــو نسره متناسب وى . په هره ليكـــنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی اساسی او ټاکو نکـــی اړخ مضمون دی . په ادبی مضا مینوکی دمحتوا تر څنګ شکل هم خـــاص ارزښت لری . یو پیاوړی لیکـــوال محتوا او شکل دواړو ته پاملرنـــه کوی او د هغوی تناسب په نظر کی ساتی .

ځینی ښوو نکی د مقالو په ار زیابی کی شکل ، سبك ، ګرامر ، او املا ته ګوری او دمقالی اصـلیمفکوری او پیغام یی له یاده وزی . خو که چیری ښوو نکی او زده که ونکی خلاق فکر او ابتکار ته د لو- مړیتوب حق ورکړی نودوی به د مقالی له لوستلو څخه خوند وا خلی او فرعی شیان به پر اصلیمفکورو باندی سیوری ونه غور ځوی . پـــه لوړو ټولګیو کی باید زده کوو نکیدځیړنی له اسلوب سره آشناکړی شیاود علمی میتود پرنسیپو نه‌او تکنیکونه ورو ښودل شی .

د اروا پوهانو په عقیده ، دلیك‌په‌ښو و نــــه کی با ید د ا لانـدی ټکی په‌پام کی ونیول شی :

١ـ پریږ دی چی زده کوو نکیدلیکنی موضوع پخپله انتخاب کړی اوله خپل ذوق سره‌سم مقاله ،شعرکیسی یا درامه ولیکی .

٢ـ زده کوو نکو ته دی دسبك‌په خوښولو کی آزادی ورکړه شی او ترممکنی اندازی پـــوری دی دفور مالیزم او شکل پرستی مخـــه ونیوله شی .

٣ـ دګرامر او املاء په‌باب‌انتقادی‌افراطی بڼه نه غوره کوای .

٤ـ دلیك ښوو نی ځینی قاعدی‌دی‌د ضرورت په‌وخت کی په تطبیقی بڼه تشریح شی .

٥ـ دلیکنی دسویی لوړ ولیوازی‌دژبی دښوو نکی وظیفه نه ده بلکی نور ښوونکی‌هم باید د خپلو کارونو په‌ساحه کی زده کوو نکی لیکنو او ځیړنو ته وهڅوی .

٦ـ دلیکنی اساسی هـــــدف دمفکورو انتقال دی . ښوو نکی او زده کوو نکی باید دغه اصل له‌نوروتکنیکونو څخه لومړی او مقـــــدم وګڼی .

٧ـ کوم زده کوو نکی چی پـــه‌لیکوالی کی تبارز وکړی د هغو د تحسین او تقدیر دپاره دی مناسبی‌لاری چاری وپلټلی شی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په ښوونځي کې دښوونې پس منظر:

په افغانستان کې د عصري ښوونې او روزنې تر رواجیدو اوتعمیم پورې ژبه په جوماتونو کې تدریس کیده . کله به چې ملاامام دسهارد لمانځه اود عانه فارغ شونو یـــویو طالب بهیې راغوښت او په خپل ځنګ کې بهیې ځای ورکاوه . زده‌کوونکي به معمولا لومړۍ د تیرې ورځې درس داستاذ په حضورکې‌تکرار اوه او بیا بهیې په نوی‌درس پیل کاوه . استاذ به هغومره‌جملې‌یافقرې لوستې چې طالب العلم بـه وروسته لوستلې او تعقیبولی شوی‌درس به د ضرورت په اندازه‌تکرـ ازیده او هر وخت به چې استـــاذمطمئن شو چې طالب درس زده‌ـ کړی دی نو ور ته ویل بهیې اوس‌ولاړ شه ، هلته کښینه او خپــل سبق دی ضبط کړه . سبق به‌معمولاپه جهر تکرار یده او دطالبانـــو آوازو نه به‌له لیرې څخه هم‌اوریدل‌کیدل . په دې ترتیب به‌یویو طالب سبق ویلو . که د طالبانو شمیــــربه‌ډیر زیات و واو استاذ به‌رسیدګی نشوی کولای نورسید لو طالبانوبه‌نورو وړو یا مبتدی طالبانوته (چې دچړیانو په نامه یادیدل) درس ور کاوه . کوم وخت به چې طالب درس ښه ضبط کړنو بیا به داستاذپه اجازه رخصت شو . ځینو طا ـ لبانو به‌د خط له‌زده کولو سره هم‌علاقه در لوده . هغوی به د کړ کــې (نی) قلم ، له‌سیاهی نه ډکه‌مشوانی‌اود لرګی یو ډول تخته له ځانه سره راوړل . استاذ به هغه ته سر نا مه‌لیکله او زده کوونکی به ور پسې لیکله . کله به چې تخته ښه ډکـــه‌شوه او استاذ به اصلاح کړه نوبیا به‌طالب ډنډ ته ورغی داوبو پــه‌واسطه به یې لیکل پاك کړل ، یو څه خټه بهیې په تخته ووهلـــه اوځنګل بهیې په‌را تیره کړه بیابه یې ځنګل پریمنځله . داکار ډیر اقتصا دی و ځکه چې کا غذ به‌نه‌مصرفیده یوازینی مصرف سیاهی وه ا ودکړ کی قلم به هم ژر نه تمامیده .دقلم جوړول هم آسان کارنه و اواکثربه‌له استاذانو څخه زده کیده.دحساب زده کول ډیر مروج نه وو خو ځینوکسانو به د ضرورت په وخت کی حساب هم زده کاوه . طالبانو به پاړی (ضرب زبانی)د ابجدد تورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په حساب زده کولی . مثلا د (٤ضرب٨ مساوی ۳۲) په ځای به‌یی(دحلب) ویل . په حساب کی اعمال ار بعه(جمع ، تفریق ، ضرب او تقسیم) او اربعه متناسبه او کسرونه شامل‌وو . په‌عمومی ډول تعلیمی نصا ب په لاندی ډول و :

۱ـ عربی : بغدادی قاعده ،قرآن‌شریف ، خلاصه کیدانی ، قد وری، منیه، کنز ، صرف میر، د ا ســی نور.

۲ـ دری : پنج کتاب یا پنـــج گنج(چی بی له معنا کولو ځخه به فقط په عبارت لوستل کـیـده)، دسعدی گلستان او بوستان ،د جامی یوسف وزلیخا ، دنظامی سکندرنامه‌دهندد مغلی دوری انشاء گانی ،او داسی نور .

البته مدرسانو کولی شول چی پور تنی ترتیب ته‌په ځینو مواردو کی یوڅه تغییر هم ور کــړی . دفقهی مدرسان ، دنحوی ملایان ، او نظمی استاذان بیل بیل وو . یعنی‌ځینو به‌په فقه ، ځینو به‌په نحو او نورو به د نظم په‌کتا بونو کی‌مهارت‌درلود . په دری ویونکو سیمو کی‌د خواجه حافظ د دیوان لوستل ډیرمروج وو .

په دری ژبو سیمو کی هم تعلیمی‌نصاب په‌لږ تفاوت سره د پښتــو ویونکو په شان و او غالبا داســی‌ترتیب یی در لود : قاعده بغدادی ، پاره آلم ، قرآن کریم، پنج کتاب ،دیوان خواجه حافظ ، بســـتان و گلستان شیخ سعدی ، خلاصـــه کیدانی ، قد وری ، منیه ، کنــز ، مستخلص ، مثنوی جلال الدیـــن بلخی، صرف میر ، او داسی نور . پښتنو ښځو به‌په خپلو کور ونوکی‌رشیدا لبیان ، نور نامه ، اود پښتو ځینی نور کتابونه هم لوستل. د تعلیمی نصاب په ځرنگوا لی کی د استاذ اود شاگرد دپلار خوښه ا وپخپله د شاگرد استعداد هم په نظر کی نیول کیده . که هدف به داوچی‌طالب ملایا قاضی شی نو هغه ته‌به دفقهی کتابونه تدریس کیدل اوکه‌مقصد به میزرا کیدل وونو په‌مراســلات ، انشاء گانو او ملاتیپو به‌زوراچول کیده . (ملاتیپه دلیکل شــوو مکتوبونو مجموعه وه چی یو مکتوب‌به‌په بل پسی سر یښس شوی وو اوټول به‌یی په یوه لرگی باندی‌راتاوکړی وو .)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دژب ښوو نې اصول اکثر پــر تحت اللفظي (ټکي په ټکي) ترجمه‌او دګرامرې قواعدو پر یادولو بناشوي‌وو . د(صرف میر) یادول‌د طالبانو دپاره ډیر ګران وو . په عوامو کې‌داخبره مشهوره وه چې «دسر میر (صرف میر) یادول سړي لیو نــي‌کوي». تحت اللفظي ترجمې به‌اکثرو شاګردانو ته د دې امکان نه ور کاوه چې دموضوع په اصلي مطلب وپوهیږي بلکې شاګرد به دغو یېواونامانو سه لغتونو په سینه کې لاس اوپښې وهلې او دمطلب ساحل‌ته‌به‌نه رسیده .

دمثال په ډول ، مونږ به چې په‌کوچنیوالي کې له استاذانو نه‌سبق ویلو هغوی به د(خواهد شــد)ترجمه په (وغواړي کیدل)او (شمارا درس خواهم داد) ترجمه په (تاله‌ره‌به درس وغواړم در کول) باندې کوله . مونږ نه پوهیدوچې(وغواړي‌کیدل) یعنی څه ؟ درسي متون هــم اکثر دمغلق مسجع یا مرجز نثــر نمونې وې . مبتدي شاګرد ته بــه کلاسیک آثار ور ښوول کیدل او هغه به‌په مشکله سره څو جملې‌زده‌ کولی شوې .د زده کوونکې سویه‌په‌نظر کې نه نیول کیده او محتوا به په‌الفاظو کې ور که شوه . طالبانوبه درس د توتي په‌شان زده کولو دنوې طریقې او نوې فکر دپار ه‌لاره‌نه‌وه خلاصه . هغه کتابونه (لکه د سعدي ګلستان) به چې د لومــړي‌ځل‌دپاره د ترجمې په منظور لوستل کیدل ډیر مشکل وو . په تعلیمــي‌نصاب کې د روحیاتي ترتیب پــر ځای منطقي ترتیب غوره ګڼل کیده‌د ژب ښوونې په پرو ګرام کې محاــ وره نه‌وه شامله . ډیر داسې کسا ن‌وو چې دنظم زیات شمیر کتابو نه به‌یې لوستلي وو خو د دري ژبــي‌یوه ساده جمله به‌یې نشوه ویلا ی ځکه چې کتابي ژبه له محاوري‌څخه‌لیرې وه . شاګردانــــو به له زړو (ارخائیک) لغتونو سره آشنا یې‌در لوده خو په ژوند یو لغاتو به‌زیا ت نه‌پوهیدل . دلته ماته یوه قصه راپه‌زړه شوه او هغه د اچې مونږ یــو وخت د خپل استاذ سره کابل تــــه‌راتلو . دسما وارد کان ته ورغلو . سماوار چې چای راوړ خو یوه‌پیاله‌کمه وه . زمونږ یوه ملګري چې تــر سکندر نامې پورې نظمو نه یــــي‌لوستي وو ، سماوار چې ته غږ‌کړ :

(c) ketabton.com: The Digital Library

((قدح را بیاور)) مقصدیې دا وچې پیاله راوړه مګر سما وار چې نیوب هیده چې ملګرې په کومه ژبه را ته ګړ دی تر څو چې یوې پیالې ته‌مو اشاره وکړه او هغه په مطلب پوه شو. بیا چې ښور وا راوړل شوه استاذ سماوار چې ته وویل :((فلفل‌بفرمائید)) یعنې تور مرچ راوړه . دا ځل بیاسما وار چې حیران ووچې استاذ څه وایي . ورورسته چې استاذ یو شاګرد په (فلفل) پسې‌واستاوه په پول بازار کې یې(فلفل) ونه موندل څکه چې دا کلمه دکا ندارانو ته نا آشنا او کتابي ژبه وه .

زموږ په ښوو نځیو کې لا تر ډیره وخته هماغه د ترجمې او قوا عدو دیادولو پخوانی طریقې مروجې‌وې .

په ژبه‌کې محاورې ته پاملرنه نه‌کیده او داسې ښکاریده لکه‌د ژبې زده کړه چې فقط دلغاتو دقاموس یادونه وي . ښوو نکې په ددوهمې ژبې دتدریس په وخت کېږد کتا ب‌عبارت لوست او ټکي په ټکې به‌یې ترجمه کاوه اوورپسې به‌له زده‌کو ونکو څخه غوښتنه کیده چې‌عبارت ولولي او ترجمه یې کړي . د دې په څنګ کې به البته ښکلي خط (خوشنو یسې) ته‌هم پاملرنه کیده.ترډیره وخته پورې دښوو نې عمده هدف میرزا کیدل وو . وروسته دمیرزاکلمه په کاتب یاپلیکوټکې بدله شوه کله چې مسلکې(حرفه‌یې) ښوونځې جوړ شول نو په عامه ذهنیت کې هم بدلون راغې او خلك په دې‌پوه شول چې میرزایي د ښوو نځې یوازینې هدف نه دی .

دمورنې ژبې دتدریس پخوانی‌بڼه :

زموږ په ښوو نځیو کې‌مور نې‌ژبه په ډیره ساده او نیمګړې بڼه تدریس کیده . اکثر ښوو نکی نه‌پوهیدل چې څنګه درس ورکړي څکه چې هغوی نه دپیدا ګوګی لـه‌میتودونو سره آشنا وو او نه یې درسي لار ښود درلود .

په نورو مترقې هیوادو کې درسې‌کتابونه څانته لا رښود هم لري چې په هغه کې ښوو نکی ته لار ښوونه‌شوې وي چې کتاب څنګه استعما ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ، په درسس باندی ښنگه پیـــل وکړی ، په څه ډول د زده کوو نکی توجه جلب کړی ، درسس ښنگه ختم کړی، د درسس اصلی مقصد څه دی او کوم کوم ډول مهارت، احساسات اومفکوری زده کوونکو ته ورکوی، کوم تکی پکښی لومړی در جه اهمیـــت لری او د درسس په پای کی زده کوـ ونکو ته څه ډول کورنی چـــاری ور سپارل کیږی . برسیـــره پر دی ، درسی لارښود ښوونکی ته دارزیابی سیستم هم وربښیی او ښوو نکی ته لارښوونه کوی چی د خپل مو فقیت اندازه په څه توگه امتحان کړی او داسی نور . مگر دلته نه یواز ی دی کار ته پاملرنه نه وه شوی بلکی د کتاب اکثرو لیکولوا ته پخپله هم د تدریسس لاری چاری نه وی معلو می یو چا چی څو مقالی په مجلو او ور ځپاڼو کی خپری کړی وی اودلیکوال په نامه یی شهرت موندلی و دمو لف په حیث بهور ځنی کار اخیستل کیده بی له دی چی د ښوونی او روزنی له پرنسیپونو سره آشنایی ولری او یا د تدریسس سابقه ولری . د پښتـــــوا کثر کتابونه له دری څخه ژباړ ل کیدل ، بی له دی چی د دی ژبـــی خصو صیت او ځانگړ تیاوی په نظر کی ونیول شی کوښښ به کیده چی دلوست کتاب له هر حیثه د دری دلوست له کتاب څخه وژباړل شی.د دی په ځای چی مثلا دسعدی دیوه نظم په ځای په پښتو لوست کی درحمان بابا یا خوشحال شعر راوړل شی .هماغه د دری نظم بهیی په پښتو نظم اړاوه . په دی ترتیب دمو رنی ژبی ځانگړ تیاوی او ادبی تاریخ له نظره غور ځیدلی وو. د پښتو دلوـ ست کتابونو ډیری نیمگړ تیاوی در لودی چی ځینی بهیی په لنډه توگه وښودل شی :

۱ــ دزده کوونکو سویی ته پاملرنه نه کیده . دمثال په ډول ،د پښتـــو لوست دلومړی ټولگی په درسی کتاب کی ، لکه ښنگه چی د یوی ځیړنی له مخی څرگنده شوی ده ، ټولـــی(۱٤٤۲) کلمی راغلی دی چی دهغو له جملی څخه (٤۲۲) کلمی فقط یو یو ځل استعمال شوی دی . سر ــ بیره پردی چی د کتاب دټولو کلمو شمیر زیات ښکاری د څلور ســوه دوه ویشت کلمو یو ځل استعمال دیادونی وړ نیمگړ تیا ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې اوسنی پرنسیپونه‌له دغسې بې کنټرو له استعمـــال سره موافقه نه کوی . په تیره‌دلو مړی ټولګی دلوست کتاب‌د کلموپه تکرار باندی زیات ټینګار کـوی .معاصره ژب ښوو نه په دغســـی مواردو کی له احصائیوی قاموسونوڅخه زیاته استفاده کوی .

۲ـ د لوست کتابو نه له نامانوسواو غیر مروجو شیانو او پدیدو څخه ډك دی . دمثال په توګه ، دلومړ ی‌ټولګی د لوست د کتاب په (۳۹)مخ کی داعبارت وګوری :

وداع وداع وداع

د ټولو سره کوم وداع

داپور ته عبارت اصلا په پښتـــومحاوره کی نشته . (وداع) ته پـــه پښتو کی (خدای په امانی) یـــــا(مخه ښه) وایی . هیڅوك په محاوره کی (وداع ، وداع) نه وایی بلکـــی‌عامه محاوره داسی ده :

(په مخه دی ښه!) ، «دخدای په‌امان ! » ، (په مخه دی چلیږه !) ، «په خیر ولاړ شی !» او داسی نورالبته مولف زیار ایستلی دی چـــی ماشومان د (ع) له‌توری سره آشناکړی‌خو د دی هدف د تحقق دپاره‌یی ناسمه طریقه انتخاب کړی ده . دعربی تورو د معرفی کولو په‌منظور دکتاب محتوا خپل پښتنی رنګ او کلتوری هویت‌بایللی دی.سربیره‌پر دی چی بی ضرور ته پکښی زیا ت‌نومونه را غلی دی د پښتنی نومونو لکه ځلمی ، ګلالی ، ببرك ، غوټی اونورو پر ځای نجف ، مرتضـــــــی ، محفوظ ، برات ، ثریا ، آصف او داسی نور راغلی دی. د(پیرمحمد) له نامه نه‌پرته نور اکثرنومونه پـــه‌پښتنو کی زیات معمول نه دی .

۳ـ کتا بونه دژباړنی ر نګ‌لری‌اود پښتو ژبی ځانګړ تیاوی اوداســ خلی جوړ ښت په‌نظر کی نه نیسی‌دمثال په‌توګه ،دپښتو دلومړی کتابـه لومړی کلمه (آس) ده .که‌څه هم‌دآس کلمه دماشو مانو د پاره‌نامـاـ نوسه نه ده مګرد (آ) آواز په‌پښتو ک ی‌ډیر لږ راځی .د پښتو ټولنی په (پښتو قاموس) کی یوازی د (آب‌آیس ، آبس ، آسپل ، آلـــه، آن) محدودی کلمی زما له نظره تیر ی‌شوی دی چی د(آ) په آواز پیـــل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږي. ددغو کلمو له جملې څخه (آن) دوخت په معنا پښتو نه ښکاري ځکه چې د عربې جمع یې (آوان) ده او دري هم دغه لغت له عربي نه اخیستي دی . د (آب) کلمه د عزت او آبرو په معنا له دري څخه راغلې ده . (آسپل ، آبنس ، آل) ناما نوسې لغتونه دي چې ما په محاوره کې نه دي اوریدلي . فقط د (آسی) کلمه پاتې کیږي چې محترم مولف د دري کتاب په تقلید د (آب) سره دورته والي په خاطر راوړې ده . بیانو په کتاب کې تر پایه پورې د(آ) توري نه دي راغلي . حتی د دري دلوست کتاب هم په دې برخه کې بې عیبه نه دی ځکه ماشومان او بوته (آب) نه وایي دا فقط کتابي ژبه ده ، په محاوره کې (او) ور ته ویل کیږي . د ژب ښوونې ځینې متخصصان په دې ټکې ټینګار کوي چې تر وسه وسه دې کوښښ وشي چې د لوست په کتابونو کې ، په تیره په لومړۍ مرحله کې ، د ماشومانو ژبه استعمال شي په لومړي مخ کې د (آپ) استعمال مناسب نه بریښي ځینې کسان استدلال کوي چې د (آب) کلمه په دې علت استعمال شوي ده چې په د ی کلمه کې (ا لف) او (با) په ترتیب سره د (الفبا) د معرفي کولو دپاره راغلي دی . دا دلیل سم نه ښکاري ځکه چې ماشو مانو ته په لومړي مرحله کې دتوریو ترتیب نه ور ښودل کیږي او کــه داسې وي نو بیا خو باید چې د بغدادي قاعدې په شان لومړي دهجا توري په ترتیب سره راوړل شوي وای په داسې حال کې چې دالفبا تـوري دکتاب په پای کې معرفي کیږي. دتوریو د ترتیب پوهیدل دقاموس دا استعمال دپاره ضروري دي مګر لوست باید دفونیمونو او د هغو د ترکیب پـه سلسله پیل شي .

٤ــ دلوست د پخوانیو کتابونو لیك دو دمعیاري ا وسیستما تیك نه دي . په یوه کتاب کې (دی) بـې همزه او بل کې (دی) په همزه سره لیکل شوي دي .د څلورم ټولګي دلوست دکتاب پنځم مخ وګورئ چې په اوومه کرښه کې (زامنو) په (ز) او په یولسمه کرښه کې ځامنو پـه (ځ) لیکل شوي دي .

٥ــ په ځینو ځایونو کې تصو یرونه له اصلي موضوع سره سمون نه خوري . دمثال په توګه ،د لومړ ي ټولګي د لوست په څوار لسم مخ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(باغ) عنوان دی مگر هلته یو غټ آس وینو چی په پسی منظر کی یی دونی ښانگی ښکاری مونږ نه پو هیږو یوه و نه چی د (آس) تر شا دانځور دپسی منظر په توگه رسم شوی ده ښکه کولی شی چی یو «باغ» تمثیل کړی په همدغه مخ کی د آس نوم قدری هم نشته او دباغ کلمه هم فقط یو ځل را غلی ده .

٦ـ طباعتی تیرو تنی پکښی زیاتی دی په داسی حال کی چی د لوست کتابونه باید ډیری لږی غلطی ولری .

د مثال په ډول ، د دری ویونکو سیمو دپاره د پښتو په دو هم کتاب لومړی مخ کی دغسی لیک دودراغی دی : ((نور یالی زماملگری دی زه دده ملگری یم .)) په دی عبارت کی دری تیرو تنی لیدل کیږی دپنځم ټولگی د لوست په کتاب کی دزده کوونکو دمشق دپاره یوه رقعه لیکل شوی ده چی فقط اووه (٧) غلطی پکښی راغلی دی نور نو خیر او خیریت دی :

٧ـ دلوست په پخوانیو کتا بوکی د زده کوونکو اړوایی اړتیاو او ذوقونو ته پاملرنه نه کیده . دلو ست په یوه کتاب کی ډیر لغتو نه او بی ربطه جملی راغلی دی چی هیڅ عنوان نه لری او نه څوك کولی شی چی عنوان ور ته وټاکی . په دی کتاب کی یوه قصه هم نه ده راغلی .

٨ـ دلوست کتابونه د عصر له روحیی او غوښتنو څخه بیر ته پاتی وو . په یوه کتاب کی یو وړوکی مضمون مونږ ته د یوه ښه هلك مثال داسی راښیی :

الف ـ له خپل ملگری سره یی وعده کړی ده چی دهغه کورته بـه ورځی او د ده دخپلوانو وادہ پـه مراسمو کی به گډون کوی خو پسی له یو څه چرت وهلویی پریکړه وکړه چی بهتره ده درس ووایم او وعده پرځای نکړم .

بـ دموسیقی اوریدل یو عبث او فضول کار دی نو ځکه دواده مر-اسمو ته نه ورځی .

ج ـ نوموړی ښه هلك پرته لـه درس ویلو نه بل هیڅ کار نه کوی او نه علاقه ورسره لری .

په دی ترتیب دکتاب مو لـف ((دیوه ښه هلك مثال)) زده کوونکو ته ور ښیی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې پخوانۍ او اوسنۍ میتودونه:

د ژب ښوونې په پخوانۍ سیستم کې د رسونه له حیاتي اړتیاو سره نه وو عیار شوی او میخا نیکي بڼه یې در لوده . د ژبې په تدریس کې سنتري نیمګړ تیاوې لیدل کیدې. د پښتو ژبې دتدریس یوه غټه نیمګړ-تیا د اوه چې په دري ویو نکو سیمو کې به محا وري ته پا ملرنه نه‌کیده.
دداسې زده کوو نکو شمیر لږ نه وچې مثلا دامیر کروړ شعر به یې زده و او په یاد به یې‌ویلې شو خودو مره ساده جمله چې : ((زما نوم...
دی.)) به یې نه شوه ویلای . په‌ښوونځي کې به زده کوونکو کلا -سیك متون‌لو ستل‌خود ((څنګه‌یې؟)) خواب به یې هم نشو ور کولی.ددی نیمګړ تیا علتونه ډیر دي خو یوشوعلتونه به یې د تدریس دپخوانۍ او اوسنۍ میتودونو د پر تلنې په ترڅ کې مطا لعه کړو :

دتدریس پخوانی میتود پـــردی‌مفکوره بنا شوی و چې ټول‌معلومات او یا الږ تر لږه اساسي معلومات‌دلر غو نو پو هانو او حکیما نو له خوا په کتا بو نو کې لیکل شوي دي. دزده کوونکې وظیفه داده چې ترممکنې اندازې پورې د لر غو نو پو هانوآثار زده کړي او بې له نقد او کره کتنې څخه یې راتلو نکې نسل تـــه‌ورانتقال کړي . ددې مطلب دتوضیح دپاره به دنا متو انګریز فیلسوف (فرانسیس بیکن) قصه رانقل کړم.
(بیکن) وایي چې یو وخت له علماوڅخه پو ښتنه و شوه چې : ((آس‌څو غا ښو نه لري؟)) ددې پو ښتنې دځواب دپاره علما و کتا بونه‌ولټول او ډیرې شپې ورځې یې په سکو-لاستیك بحثو نو او دلر غونی‌یونان د فیلسو فانو د آثارو په کتلو تیرې‌کړې. دوی عقیده در لوده چې پــه کتابو نو کې هر څه را غلي دي اوعلماو ټولو پو ښتنو تــه ځوابونـــه ور کړي دي . څرنګه چې پـــردی‌مو ضوع بانده ډیر زیات مګر بــې نتیجې بحثونه و شول یو چـــــړی(مبتدی شاګرد) بې حوصلې شو او له خولې نه یې دا خبره وو تـــــه :((محترمو استاذانو، راځئ‌د آس‌خو-له خلاصه کړو او غاښو نه یې وشمیرو.)) ددې خبرې په اوریـــدو علماء له ډیره قهره سره تاوشول‌اونږدې و چې چړی سنګسار کــړي. دوی چړی ته وویل : «مفسده، تـــه‌غواړې چې بدعت رواج کړې اود

(c) ketabton.com: The Digital Library

لر غونو پو هانو او حکیمانو پر عقل‌او فرا ست باندی ملنه‌ی ووهی!))

ددی قصی له یادونی څخه مقصددادی هغه څوك چی فکر کوی پخوانو حکماوو ټول حقایق او قوا نین‌شرح کړی دی او د «شارل مالك» په‌قول: ((اوسنی فلسفی دا پلاتون دفلسفی‌حوا شی دی)) د هغوی دتدریس په سیستم کی ابداع، اختلاف ، او تردید ته مو قع نه ور کو له کیږی .

شاگردان باید ((حقایق)) یادکړی‌اود لر غونوپو هانو د افکارومرغلری دغاړی امیل کړی . ددغه ذهنیت په‌نتیجه کی ابداع د بد عت په نامه‌رټل کیږی او ابتکار ته د کر کی پـــه‌ستر گه کتل کیږی .

دتدریس په دغه ډول سیستم کی‌باید پر حافظه، درسی متن، تکرار، یو اړ خیز استدلال، دگماتیزم، پـه‌ړندو ستر گو تابعیت ، د فر هنگی میراث بی‌حده درناوی، عنعنه‌پر ستی‌روایتونو ، کلاسیك افکارو او کلا ـ سیك میتود او ارزښت باندی تکیه‌وشی . په ژب ښوونه کی دکلاسیك میتود د پیروی نتیجه داده چی د کتاب عبارت‌بایدښه ضبط شی‌پخپله شاگرد ته زیاته مو قع نه ور کوله‌کیږی چی په دی برخه کی له ځانه څه زیات کړی ، مقاله پری ولیکی ، په انتقدای نظر ور ته و گوری‌اود مضمون نیمگړ تیاو ته گو ته‌ونیسی.په دی سیستم کی شاگردد گماتیك (جزمی) فکر کوی‌او خلاق استعدادیی‌نه روزل کیږی . دلو ست په تدریس کی زیات و خت د کتاب د عبارت‌سم لوست اوتشریح ته وقفیږی.

د ښوونی او روزنی اوسنی میتودکتاب ته دیوه مر ستیال په نظـــر گوری . کتاب د تفکر د پاره مواد برابروی او د قضیو مختلف ا ړخونه څیړی مگر د کتاب معلو مات اونتیجه‌گیری د وروستنی او مطلق حقیقت‌په تو گه نه تعبیروی څکه چی پو هنه‌دپرا ختیا په حال کی ده اوزده ـ کوونکی کو لی شی‌د خلاق او انتقادی‌فکر په مر سته د پو هنی په پرا ختیا او ژور تیا کی‌ونډه وا خلی .

په کلا سیك میتود کی یوازی منطقی نظم ته ا همیت ور کول‌کیږی او ارواییی اړتیا وته چندانی پا ملرنه‌نه کوی . د کلا سیك میتود له مخی دا ډیره پروانه لری چی د شاگردعلاقه او سو یه څنگه ده . که‌شاگرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

لەدرس سره علاقه نه ښيي نوداد ښوونکي قصور نه ګڼل کيږي .

ماشومان ترخه دوا هم په ميل نه خوري مګر دده د زړو غښتيا دپاره ضروري ده بايد په زورزور کړه شي. که زده کوونکي له درس سره مينه نه لري بايد قهرا ور باندې زده کړې شي . نوی میتود له دې دول استدلال سره موافقه نه کوي بلکې په دې خبره ټينګار کوي چې تر خه دوا بايد په خوازه کپسول کې وپيچل شي څو زده کوونکي يې په ميل سره وخوري او سنيو علمي تجربو ښودلې ده چې زده کړه د ځپګان ، ويرې، قهر او نورو هيجاني حالاتو په وخت کې ښه نتيجه نه ور کوي . او سنـــيو ارواپوهانو ثابته کړې ده چې تشويق د زده کړې د پاره يو لازم شرط دی.

په کلاسيك ميتود کې زده کوونکي د توجه مرکز نه و ، په داسې حال کې چې د اوسني ميتود له مخې د توجه مرکز بايد ښخپله زده کوونکي وي . ښوونکي، کتاب ، د ښوونځي ودانۍ او نور وسايل، او اداره ټول ددې دپاره دي چې د زده کوونکي د شخصيت د هراړخيز تکامل په لاره کې مرسته و کړي . د ښوونکي وظيفه دا ده چې د زده کوونکو د استعداد د غوړيدلو د پاره مناسبه زمينه برابره کړي . ددې ورو ستني جملې مفهوم دا نه دی چې ښوونکی دې زده کوونکي وروزي بلکې مقصد دا دی چې د زده کوونکو دپاره دې داسې شرايط برابر کړي چې د هغو په رڼا کې شاګرد (ښخپله) د خپل پرمختګ لاره و لټوي او هر زده کوونکی د خپل ذوق او استعداد په تناسب په ذهني او جسمي لحاظ تر ممکنــه اندازې وده وکړي . د ژب ښوونې په ساحه کې ددې خبرې نتيجه دا ده چې زده کوونکي ته دې موقع ور کړه شي خپل مافي الضمير په آزادانه تو ګه ښکاره کړي . پر ېږدی چې زده کوونکي غلطي و کړي خو بايد وپوهول شي چې غلطي يې کړې ده . بهتره به وي داسې زمينه مساعده شي چې زده کوونکي ښخپله خپلې نيمګړتياوې کشف کړي . البته دا کار حوصله غواړي ، انرژي غواړي، او وخـــت غواړي خو ګټه يې دا ده څوك چې د تجربې په اساس ښخپله خپلـــې نيمګړتياوې و پېژني پر ذهن باندې يې ژوره اغيزه کوي .

په کلاسيك ميتود کې د نظري اوتا ملي معلو ماتو ونډه زيا تــــه وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تجر بی ته زیات اهمیت نه‌ورکول کیده . «فرا نسیس بیکن»نه راپسه دیخوا تجر بی د نظری تعلیماتو ځای‌ونیو او خبره یو څه افراط ته هـــم ورسیده ځکه ننئی علم له تجر بی‌څخه پیل کیږی او دغه تجربه دمنطق‌په رڼا کی پر مخ ځی .

دتجربی اومجرد فکرمتنا سب‌اومتوازن نقش د علم بنسټ تشکیلوی. بی له عقله تجر به څه مفهوم نه‌لری‌او بی له تجر بی څخه عقل په‌خالیګاه کی واقع کیږی .

له کو م وخت را هیسی چـــــی‌کنترول شوی تجر به او کتنه(مشاهده) دسا ینتفیك خیړ نو د پاره‌لازمی شرط ګڼل شوی دی په‌بشری او ټو لنیزو پو هنو کی هم د تجربی‌دداخلو لو دپاره زیار ایستل شوی دی . د تجر بی مقصد دا نه دی چی‌هرو مرو دی په لابراتوار کی وی . په هره تجربه کی معمولادری‌مهم‌عوامل‌لیدل کیږی : خپلواك عـ امل ، تابع عا مل ، او کنترول شوی عا مل .

د مثال په تو ګه ، مو نږ غواړودافرضیه د تجر بی په واسطه اثبات ته ورسوو چی : تشو یق زده کــړه پر مخ بیایی . په دی فر ضیه کی «تشویق» خپلواك عامل دی، (دزده‌کړی پر مختګ) تابع عا مل دی ،او دکنترول عا مل هغه ټول شیان او حالات دی چی احتمالا د خپلواك‌عامل په‌توګه کار ور کولی شی لکه عمرچی د هغه کموالی او زیاتوالی پرزده کړه باندی اغیزه کوی .

که مونږ یوه پنځه کلن اویو اووه‌کلن ماشوم ته یو ځای درس ور کړو طبیعی خبره ده چی اووه کلن نورمال‌ماشوم درس ښه زده کولی شی. له همدی ا مله باید د ماشومانو عمرکنترول شی او کو ښش دی وشی چی زده کوونکی د تجر بی په وخت‌کی سره همځو لی‌وی. ځکه‌دااحتمال شته چی دزده کوونکو د عمر د تفاوت په لحاظ مونږ له خپلی تجربی نه غلطه نتیجه واخلو. دزده‌کوونکورو غتیایی حالت هم باید تر کنترول لاندی وی . د انسان په وجود کی‌د ځینو هو رمو نونو ډیر والی او لږ والی هم پر زده کړه باندی اغیزه‌کوی . دزده کوو نکو طبقاتی‌موقف هم په زده کړه کی تاثیر لری . د مثال په تو ګه، په هغو کور نیو کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې کتابونه، مجلې، راډيو ،تلويزيون او د زده کړې نور وسايل موجودوي د ماشوم د معلوماتو ساحه هم پراخه وي او د ښتمنو کور نيو ماشومان په ځينو خاصو مواردوکې دزده کړې د پاره زيات چانس لري.

دماشوم پخوا نی معلومات او دلو ست ليك سره مخکينی اشنا يی طبعا په زده کړه کې ډيره برخه لری نوله دی کبله د کورنی او چاپيريال وضع بايد دکنترول دعامل په توگه په نظر کې ونيول شی . د جنس مساله هم کله کله په زده کړه کې اغيزه لري په ځينو فنی چارو کې ښځې د نارينه و په نسبت زيات مهارت پيدا کولی شي او په ځينو نورو کارو کې نارينه تر ښځو د مخه کيدای شي . همدارنگه (ځای) بايد په تجربه کې تر کنترول لاندې راشي . په ځينو ځايو کې د زوړاو غالمغال په نسبت دسړی فکر اخلال کيږی . په ځينو ځايو کې سړی ته هيجان پيدا کيږی اوداسی نور .په دی توگه بايد هغه ټـــول عوا مل (لکه عمر ،جنس ، اجتماعی، اقتصادی موقف ، علمی سويه، د تجربی ځای ، اقليمی او ارو ايـــی حالات ، او دا سی نور) تر کنترول لاندې ونيسو چې زده گوو نکو ته دزده کړې په برخه کې ښه يابدچانس ور په برخه کوی .

د ژب ښوونی په اوسنی ميتود کې دزده کړې له ځينو پر نسيپونو څخه استفاده کيږی . که څه هم دغه پر نسيپونه مخکې هم راغلی دی خودلته په يی له موضوع سره د ارتباط له مخې په لنډه توگه راوړو :

۱ــ تشويق دزده کړې دپر مختگ دپاره يو مهم او ضروری شرط دی مگر دغه تشويق بايد چې په برابره اندازه وي څکه په تشويق کې افراط او تفريط زده کړې ته زيان رسوی.

۲ــ انعام او سزا هم په زده کړه باندې اغيزه کوی . ليکن دغه پر ــ نسيپ بايد په بشپړه انسانی طريقه تر تطبيق لاندې ونيول شي .جسمانی سزا او سپکاوی د ښوونی اوروزنی له هدفونو سره ډيره فاصله لری .

دانعام او سزا پر نسيپ په عمومی ډول در سنت دی خو په تطبيق کې يی بايد له خاصو تاکتيکونو او هيو ما نيستی ارزښتو تو څخه استفاده وشي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ـ تکرارهم زده کړه پرمخ بیایی،مګر په دی شرط چی په تکرار کی ټاکلی ضوابط مراعات شی .

که مونږ سنتر ګی پټی کړواو زیاروباسو چی د پنځو سا نتي مترو په اندازه کر ښه وباسو دغه عملیه ته‌دره زره وار هم تکرار کړو نتیجه ته و رکوی‌تر څوچی اندازه‌یی‌نه‌کړواو داراته معلو مه نشی چی اشتباه مو کړی ده که نه .

دپر له پسی تکرار په نسبت څنډه‌لرونکی تکرار ښه نتیجه ورکوی. د مثال په ډول که مونږ یو درس څومیاشتی مخکی سل واره تکرار کړی وی احتمال لری چی اوس به مو له‌یاده وتلی وی خو که هماغه درس مو پنځه و خته شل ،شل واره‌تکرارکړی وی د هیر یدو احتمال یی دلوـ مړ نی تکرار په نسبت کم دی .

٤ـ د هغو موادو او مو ضو عاتو تر مینځ چی ار تباط مو جود وی ژر زده کیږی او ددی په عکس بی ربطه‌شیان په حافظه کی ډیر نه‌پاتی‌کیږی د همدغه ار تباط د پیدا کولو دپاره‌نن ورځ کو ښښ کیږی چی تعلیمی نصاب له ژوند ار ورځنیو مسایلوسره اړه و لری . ځینی پو هان په (ارتباط) باندی ټینګار کوی او په‌ښوونه او روزنه کی د هستــــوی نصاب ملاتړ کوی . د مثال په ډول‌که ددرس موضوع نباتات وی په جغرا فیه کی د مختلفو ځایو نو ، اوپه تاریخ کی‌د مختلفو و ختو نو پر نبا تاتو باندی بحث کیږی ، پـه‌بیالوژی کی د نبا تاتو کورنی څیړل کیږی ، د رو غتیا په مضمو ن کی‌د نبا تی خوړو پر غذا یی ار ز ښــت او ګټه باندی خبری کیږی ، په‌رسم کی دنباتو نو شکلو نه انځور یږی او داسی نور .

٥ـ تجر بوی‌او عملی‌درس دنظری‌درس په نسبت ښه زده کیږی. له همدی کبله په ژب ښوونه کی هم‌دنورو علو مو په څیر له لابراتوار ، چا رټونو، سلا یډونو، فلمونو او داسی نورو تدریسی موادو څخــــه استفاده کیږی .

٦ـ په زده کړه کی باید د زده کوونکو سویه ته پا ملر نه وشی. هغه لکچر چی‌د زده کوونکو له سویی‌سره عیار نشوی نه وی زده کړه یی مشکله ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژب ښوونې نصاب

څرنګه چې علوم او فنون ورځ پهورځ انکشاف کوي او د نړۍ په حالاتو کې کال په کال بدلون راځي نو ښايي چې پر تعليمي نصاب هر وخت نوې کتنه وشي . البته په ځينو پوهنو کې چې پر احصائيوي او سياسي تحولاتو باندې بحث کيږي واقعيتونه ډير ژر بدليږي . دمثال په ډول ، په دې وروستيو کلونو کې په افريقا کې يو زيات شمير هيوادونه خپلواک شوي دي ، په ځينو نورو کې سياسي رژيمونو تغيير کړی دی همدارنګه د نړۍ نفوس ، توليدات د توليد وسيلې ، سياسي وضع او داسې نور تقريبا په هر کال يا دوو کلونو کې توپير پيدا کوي نو له همدې امله د سياسي او اقتصادي جغرافيې کتابونه بايد ژر ژر نوي شي . د دې په خلاف ، دلرغونـــــې تاريخ دپاره د دې ضرورت نشته چې هر کال دې درسي کتابونه له سره وليکل شي . البته ددې خبرې معنا دا نه چې ګويا د لرغوني تاريخ پـه باب معلومات انکشاف نه کوي . په کيميا ، فزيک ، طب ، تکنالوجۍ او د طبيعي علومو په نورو څانګو کې هم هر وخت انکشافات مينځ ته راځي او د پوهنو ساحه پراخيږي . له دې کبله تعليمي نصاب او پروګرامونه هميشه نوې کتنه غواړي .

ليکن يو زيات شمير هيوادونه ددې توان نه لري چې تعليمي پروګرامونه له علمي انکشافاتو ســره عيار کړي . د دې نيمګړتيا د مخنيوی يوه غوره لاره دا ده چې ښوونکي او کتابخانې په مهمو اختصاصي مجلو کې چې نړيوال شهرت لري ګډون وکړي او خپل معلومات زده کوونکو ته ور انتقال کړي .

دژبې د متونو په باره کې بايد ووايو چې ژبنې هنرونه د ځينو نـــورو پوهنو په تناسب زيات تحول نه کوي يوازې د متودو لوجۍ په برخه کې د زيات پرمختګ امکانات شته . په دې اساس پر درسي کتابونو باندې نوې کتنه زياتره د ميتود ولوجۍ او کله کله د سياسي بدلونونو له امله مينځ ته راځي . يو زيات شمير عوامل د ژبښوونې پر ميتود باندې اغيزه کوي . مثلاً ښايي د عنعنوي ګرامر ځای نوی ګرامر ونيسي ، يا دا چې د تدريس نوې ماشينونه او ژبنې لابراتوارونه د ښوونې د اسانتيا دپاره اختراع

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي ، ياداچي دزده کړي په اروا پوهنه کي ځيني نوي نظريې ومنل شي .

په تعليمي نصاب کي معمولا دا لاندي دري اصله په نظر کي نيول کيږي.

۱ـ دټولنې اقتصادي ، سياسي، ټولنيزي او فرهنګي اړتياوي ;

۲ـ دزده کوونکي علمي ، ذهني،بدني ، اخلاقي، او ايستيتکي اړتياوي .

۳ـ دهري پوهني ميتودولوژيکي غوښتني .

لومړی اصل د دولت له سياسي او اقتصادي تګلاري سره اړه پيدا کوي اوتر پلان لاندي راځي :

په مترقي ټولنو کي چي د پلا نګذاری سيستم معمول دی : تعليمي نصاب په ټاکلو ساحو کي دپرسو نل روزنه په نظر کي نيسي اود ټو- لني اړتياو ته ځواب ور کوي .

په دوهم اصل کي دفرددشخصيت هر اړ خيز تکامل په نظر کي نيول کيږي . ځيني بورژوا ايډيالوجيستان پرو پاګند کوي چي ګويا په مترقي ټولنو کي (چي دنايا نکولې لاره يي غوره کړي ده)دفرد اړتياو ته پا- ملرنه نه کيږي او يوازی دټولنې اړ تياو ته اهميت ور کول کيږي . دا خبره په باوره شکل طرح شوی ده او زيات بحث غواړي خو دلته بايد دو- مره ووېل شي په مترقي ټولنو کي دفردي ګټو او ټولنيزو ګټو تر مينځ تضاد نشته . د دي ټولني شعار دا دی : «يو دټولو دپاره اوټول ديوه دپاره .)) يعني هر ځوک چي کار کوي ګټه يي ټولو ته رسيږي اوټول چي کار کوي ګټه يي هر يوه تــه رسيږي .

دريم اصل دي واقعيت ته اشاره کوي چي هره پوهنه د ځيني نـــوي اونـ ـوونې دپاره ځانته ځلا ميتودولوژي لري . دکتاب په ليکلو کي بايد دهري پوهني دځيرني له اړونـــدو اصولو سره سم درسي متون تيار او برابر شي . دکتاب له ليکلو نه مخکي بايد هغه واقعيتو نه ، ارزښتو نه ، مفکوري ، علمي مفهومو نه اوجها نبيني چي زده کوو نکو ته ور ښوول

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیږی تثبیت شی او له هغی ورو سته داسی موضو عگانی وټاکل‌شی چی د پورتنیو هدفونو له سرته‌رسو لو سره مرسته کوی .

د درسی کتاب په‌لیکنه کی ترکوم‌ځایه چی ممکنه وی باید محلی‌اړ - تیاوی په‌نظر کی وساتلی شی . په‌کومو هیوادو نو کی چی د پوهنی متمرکز سیستم منل شوی وی بایدزیار وایستل شی‌چی دهرځای‌اوسیمی اړتیاوی په درسی کتاب‌کی منعکسی‌شی . کله چی نوی درسی کتاب لیکل کیږی باید یو ځلی پخوانی‌کتابونه هم په انتقادی نظر وکتل شی . هغه موضو عگانی چی تعلیمی‌ارزښت لری او دنوی پرو گرا م له هدفونو سره سمون لری باید په‌نویو کتابونو کی هم راشی .

د ژبنیو مهار تونو دنصاب په‌باره کی ځینی یادو نی :

دژبی د فنونو په نصاب کی مونږدا لاندی پوښتنی تر ځیړنی لاند ی نیسو :

۱- آیا د لومړ نیو ښوو نځیو دژب ښوونی دتعلیمی نصاب مقصد یوازی باسواده کول دی ، که دراتلونکو سویو دپاره چمتو کول او یادواړه ؟ هغه پوهان چی د لومړنیوښوو نځیو نصاب جوړ وی باید دغه پو ښتنه له ځان سره حل کړی چی‌دلومړنیو ښوو نځیو د ژب ښوونی پرو گرام یوازی دنوعیت په لحاظ‌دمنځنیو ښوو نځیو له پرو گرام‌سره توپیر لری که ددرجی او سویی له‌مخی ؟

۲- دژبی په‌نصاب کی بایددهری‌ژبی ځانګړ تیاوی او جوړ ښت په نظر کی ونیول شی .

تر کومی اندازی چی امکان ولری‌د ژب ښوونی نصاب دی دهری‌ژبی خصو صیاتو او ادبی‌غنی‌او‌ذخیری ته‌پاملرنه وکړی او له پاسیف‌تقلید څخه دی ډډه وشی . د دی مطلب‌دتوضیح دپاره به دوو ټکو ته‌اشاره کفایت وکړی : په‌لومړی مثال کی‌به‌د پښتو او انګریزی ژبو ځانګړ - تیاوی وګورو . په‌انګریزی کی‌بیلګه یی (نمونه یی) جملی یوتا - کلی ګرامری نظم‌لری اوکه دغه نظم‌نه ځوك تیری وکړی نو هغه غلطی ګڼله کیږی . په‌پښتو کی زیاته‌آزادی لیدله کیږی خو بیاهم نظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

یومخی لەنظره نەلوېږي .دمثال په توگه ،د پښتو په لاندی جلمه‌کــــی
مونږ کولی شود کلمو موقعیت تــه‌تغییرورکړ و بی له دی چی په‌معنا
کی‌یی کوم څرگند توپیر ولیدل‌شی:
۱ـ مادرته نه وو ویلی چی زه داکار نشم کولی ؟
۲ـ مادرته ویلی نه‌وو چی زه داکار نشم کولی ؟
۳ـ مانه وو درته ویلی چی‌زه داکار نشم کولی ؟
٤ـ مانه وو ویلی در ته چی زه‌داکار نشم کولی ؟
٥ـ ماویلی نه وو در ته چی زه‌داکار نشم کولی ؟
٦ـ ما در ته ویلی نه وو چی داکار زه نشم کولی ؟
۷ـ ماویلی درته نه وو چی زه‌داکار نه شم کولی ؟
۸ـ ما درته ویلی نه‌وو چی زه داکار کولی نشم ؟
په انگریزی ژبه کی مونږ له ځینومواردو پرته د کلمو نظم ته تغییرنه
شوور کولی . په‌پښتو کی داسی مثالونه ډیر پیدا کیږی چی کلمی په
آزادانه توگه‌خپل موقعیت بدلو لی‌شی .

یوبل مثال :
۱ـ که بیا می هلته ولیدی ...
۲ـکه هلته می بیا ولیدی ...
۳ـ هلته که می بیاولیدی ...
٤ـ که می هلته بیاولیدی ....
٥ـ بیامی که هلته ولیدی ...
٦ـ که می بیا هلته ولیدی ...
۷ـ بیا می هلته که ولیدی ...
۸ـ هلته می که بیاولیدی ...
۹ـ هلته می بیا که ولیدی ...
۱۰ـ بیا که هلته می ولیدی ...
دپور تنیو جملو دویلو په وخت‌کی باید خچ (فشار) ته پاملر نــــه
وشی .دمثال په ډول ، په دی فقره‌کی: «که‌بیا می هلته ولیدی » خـــچ
پر (بیا) باندی راځی او که په(هلته)باندی خچ راشی (شرط) تغییرکوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ځانته پیله (جزا) غواړی.دپور تنی فقری لسم شکل دادی :(بیاکه هلته می ولیدی ...) خو په‌دی ورو ستنی جمله (بیا) معترضه بڼه پیدا کوی او دانګریزی by the way په معنا راځی . په دی صورت کی د جملی تنقیط باید داسی وی: ((بیاکه هلته می ولیدی ...))

دپښتو ژبی یوه بله مهمه‌ځانګړ تیا داده چی ددری ژبی په خلاف د دغی ژبی مشکلات زیاتره افقی دی‌نه‌عمودی . په بله ژبه ، ځوک چی د پښتو محاوروی ژبه زده کړی پـــه‌لیکنی ژبه کی له ستونزو سره ډیر زیات نه مخامخ کیږی . په دری کی‌لیکنی ژبه ډیری درجی لری . ځینی کتابونه ، په تیره کلا سیك آثاریې‌ډیر مشکل دی چی یوازی دتخصص خاوندان په پوهیږی او عام خلـــك‌مفهوم نشی ځنی اخیستلی . پـــه پښتو کی د دغسی آثارو شمیـــــرمحدود دی .

۳ـ دلوموړی توکی په لوست کی‌باید داسی لغتو نه استعمال شی‌چی شپږ کلن او اووه کلن ماشو مان‌پری‌وپوهیږی . داکار باید د هیواد په هر کوټ کی دپراخی سروی په‌توګه‌وشی او ترممکنی اندازی دی‌زیاتـ وایستل شی چی په دی توګـــه دکوچنیانو معیاری ژبه لاس ته‌راشی په‌دی برخه کی بنایی چی دادبیاتواو بشری علومو د پوهنځی د ژبی له اطلس ځخه هم استفاده‌وشی .

٤ـ دعلمی تجربی په اساس‌بایدداخبره اثبات ته ورسیږی چی دتوـ ریو د پیژندلو طریقه ښه نتیجه‌ور کوی او که د هغی پر ځای فونیمیك سیستم غوره دی .په دی ورروستنی‌سیستم کی زده کوو نکو ته دتوریو (حروفو) دنوم پر ځای دتوریـــــوآوازونه ور ښوول کیږی . په دی کی شك نشته چی په اروپایی ژبوکی دغه وروستی میتود معمول دی خو په‌پښتو او دری کی چی تور ی‌سره ګډیږی او داروپایی ژبو په‌شان بیل بیل نه لیکل کیږی باید په‌پټوسترګو دغه میتود تطبیق نشی‌بلکی دتجربوی میتود په واسطه دا دواړه‌میتودونه واز موېل شی.

٥ـ یوه بل تکی ته تر اوسه‌هیڅ‌پام نه دی شوی او هغه دا چی که‌په لوموړی سر کی ماشومانو ته‌لوست‌په جلا جلا تورو (حروفو) ولیکل شی او په وروستیو سویو کی سره‌ګډ شی نتیجه به‌یی ځنګه وی ؟ په دی برخه کی یوه علمی تجربـــــه‌ضروری بریښی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ دلومړ نیو ښوو نځیو او سنی کتابونه په چاپی تورو خپاره شوی دی اود نستعلیق په ځای له‌نسخ څخه کار اخیستل شوی دی . په دی باره کی هم غور په کارد ی‌چی د لومړیو ټولګیو د لوست کتابونه دی په‌نستعلیق یا نسخ ولیکل‌شی .ځینی کسان دیوه خاص لیك دود پلویان دی او هغه داسی دی‌چی‌نسخ او نستعلیق دواړه یی سره ترکیب کړی دی .

٧ـ دلوست په اوسنیو کتابـــوکی د کلمو ترمینځ فاصله نشته. په اروپایی ژبو کی بی‌له فاصلی لوست‌ناممکن غوندی ښکاری . په پښتـــو کی باید د علمی تجربی په اساس داسی څیړنه وشی چی آیا زده ــ کوونکی فاصله لرونکی متن ښه لو ستلی شی او که بی فاصلی .

(پای)

یادونه :

په دی لیکنه کی د مأخذو نـــو نومونه په متداول او متعارف‌سیستم سره نه‌دی ښوول شوی ځکه چی‌درسالی اصلی مقصد په هیواد کی د ژبنیو پرابلمو نو تشخیص او له‌هغو سره آشنایی ده . سره له دی په دی اثر کی له یو څو مأخذونـــوڅخه زیاته استفاده شوی ده چی په لاندی توګه یی معرفی کوم :

1. Ernts R. Hilgard, Gordon H. Bower. Theories of Learning, third edition. New York. ACC, 1966

2. Nina Talyzina, The Psychology of Learning, Progress Publishers, Moscow, 1981.

3. M. Rosenthal and P. Yudin, A Dictionary of philosophy, Progress Publisher, Moscow. 1967.

4. Harold W. Bernard, Psychology of Learning and Teaching, Mc Grow-Hill Book Company, 1965

٥ـ نرمان ل . مان ، اصول‌روا نشناسی ، ترجمه و اقتباس دکترـ محمود ساعتچی ، جلد دوم، چـاپ‌دوم ، چاپخانه سپهر ، تهـــران ، ٢٥٣٥ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان	مخ
سریزه	۱
لومړی برخه ـ ژبه	٥
دژبې ماهیت	۲۰
ژبه د ژبپو هانو په‌نظر کی	۲۳
ژبښوونه او ژبپوهنه	۲٤
دوهمه برخه : د زده کـــــړی اروا پوهنه	۲۷
دزده کړی نظریې	۳٤
دتارن ډایك دزده کړی نظریه	٤۰
دپاولوف دزده کړی نظریه	٤٥
دگیشتالت اروا پوهنه	٥۰
دزده کړی ځینی عمو مــــــی پرنسیپونه	٥٨
دریمه برخه : ژبښوونه	٦٦
ماشومان اوژبه	٦٨
ژبنی مهار تونه	۷۰
زمونږ په‌تولنه کی د ژبښوونـــی‌پس منظر	۷۸
د ژبښوونی څوانی او اوسنـــی‌میتودونه	۸٦
د ژبنیو مهار تونو نصاب په‌باره‌کی ځینی یادونی	۹٤

یادونه : د ۳٤ مخ دعنوان له‌پاسه «دوهمه برخه » زیاته ده حذف دی

Rashad

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولتی مطبعه

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library